

Forsvarets høgskole

våren 2013

Masteroppgave

Med NSM inn i fremtiden, rett så!

En vurdering av NSM og forholdsregler ved angrep

Thomas Slensvik

Forord

To fruktbare år går nå mot slutten. Dette krones ved å innlevere en masteroppgave. Det har vært en sammenhengende glede å få være profesjonell student på heltid i voksen alder. Jeg valgte temaet for masteroppgaven da dette var et spørsmål jeg hadde vært stilt ovenfor i en av mine tidligere stillinger. For å svare på den måtte jeg kaste samfunnsvitenskapelig metode på båten og hive meg over noe nytt og ukjent, nemlig juridisk metode. Det skal ikke legges skjul på at både de juridiske diskusjoner og metoden har stilt meg over nye utfordringer. Det har vært en meget lærerik prosess som jeg ikke ville vært foruten.

Til å støtte meg i denne prosessen har jeg hatt min veileder Sigrid Redse Johansen. Jeg vil rette en stor takk til den veiledning jeg har fått innen både metode og innhold. Jeg setter pris på de gode diskusjonene vi har hatt. Hun har tålmodig forklart, og sikkert revet sitt hår, etter hvert som utkastene har blitt presentert.

Til slutt vil jeg rette en takk til de som har støttet meg hjemme. Jeg har møtt forståelse og fått oppmuntring når arbeidet har gått trått. Spesielt har alle bekymringer rundt juridiske problemstillinger blitt blåst vekk når man blir møtt med et ellevilt skrik og et kjempesmil fra min datter når jeg kommer inn døren hjemme.

Thomas Slensvik

Oslo 23. mai 2013

Abstract

Based on the principle of distinction, the belligerent parties are obliged to respect the rule of precautions in attack. This rule supplements the general obligation to distinguish, at all times, between civilians and combatants, and between civilian objects and military objectives.

In the fall of 2012 the Royal Norwegian Navy executed the first live firing of the Naval Strike Missile (NSM). One of the questions raised in this thesis is how the duty to take a precautionary “constant care” applies in NSM attacks. This is not easily stated since the Additional Protocol I to the Geneva Conventions (API) by its wording only apply on attacks on land, either from land to land, from sea to land or from air to land.

Since the NSM is an operational fifth generation missile, the old discussion of whether naval surface to surface missiles are able to distinguish between lawful targets and protected objects is once again considered with respect to new technology.

The main part of the thesis, however is to address which rules the belligerent parties are obliged to follow as precautions in attack. This part of the thesis contains an analysis and discussion of API Article 57 and the San Remo Manual Article 46 and concludes with a 6-step process to simplify how to comply with international humanitarian law.

Sammendrag

Høsten 2012 avfyrte Sjøforsvarets fartøy for første gang Nytt Sjømåls Missil (NSM) under en våpenøvelse. Forfatteren av denne oppgaven avdekket usikkerhet blant de som seiler rundt med dette våpen, knyttet til hvordan ansvaret for å overholde internasjonal humanitær rett forholdt seg når man har et missil som rekker flere hundre kilometer. I oppgaven forsøker jeg derfor å besvare noe av denne usikkerheten ved å se på problemstillingen ”*Hvilke regler gjelder i forbindelse med forholdsregler ved angrep til sjøs, og hvordan overholde disse for å beskytte sivile og sivile objekter når NSM skal benyttes?*”

For å svare på dette har jeg benyttet juridisk metode. Det har vært en gjennomgang av hvilke rettskilder som er gjeldende for angrep på sjøen. Det er interessant at vesentlige deler av Første tilleggsprotokoll til Genèvekonvensjonene, blant annet den delen som inneholder ”Precautions in attack”, ikke er traktatrett som kommer direkte til anvendelse på sjøkrig. Dermed har også San Remo Manualen vært flittig brukt for å se på hva som kan sies å være gjeldende rett for forholdsregler ved angrep på sjøen.

For å kunne skille mellom militære mål og sivile beskyttede objekter er det viktig at våpenet i seg selv evner å kunne rettes mot det militære målet. Historisk sett har det blitt diskutert om sjømålsmissiler oppfyller dette kravet. Selv om det ikke er tvil om at NSM er et lovlig våpen som kan rettes mot militære mål, har det vært interessant å se på den historiske debatten og hvordan ny teknologi innført med et femtegenerasjonsmissil utfordrer enkelte prinsipper.

Hoveddelen av oppgaven er en gjennomgang av forholdsreglene ved angrep og tolkning av disse, og hvordan de kan overholdes ved angrep med NSM. Et av de større temaene er hvordan uttrykket ”those who plan or decide” skal tolkes. Dette er viktig fordi det er spesifikke plikter for de som planlegger og beslutter, og dermed vil det ha konsekvenser om eksempelvis den enkelte skipssjef kan sies å omfattes av dette.

Pliktene som er gitt for å overholde forholdsregler ved angrep er til slutt oppsummert og det er utformet en kortfattet liste over disse. Det har vært et mål at listen skal være nyttig i forbindelse med angrep med NSM for å avklare hvem som sitter med hvilket ansvar, slik at man forsikrer seg om at forholdsregler ved angrep overholdes. Brudd på forholdsregler ved angrep er nemlig ansett som ”grave breach” og vil derfor kunne anses som en krigsforbrytelse. Det kan få store konsekvenser for den enkelte, oppdraget og nasjonen.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Abstract	4
Sammendrag	5
Innholdsfortegnelse	6
1 Innledning	8
1.1 Sjøforsvaret får nytt missil	8
1.2 Skal skipssjefer bry seg om detaljer i internasjonal humanitærrett?	10
1.3 Begreper:	11
1.3.1 IHR	11
1.3.2 NSM:	12
1.3.3 NBF:	12
1.4 Rettslig plassering og juridisk metode	14
1.4.1 Internasjonale rettssystem	15
1.4.2 Hva er rettskilder i IHR?	15
1.4.3 Sentrale rettskilder og metodiske spørsmål i denne oppgaven	16
1.5 Avgrensinger	20
2 Forholdsregler ved angrep med NSM	20
2.1 Bakenforliggende forhold knyttet til artiklene	20
2.2 Forholdsregler ved angrep	21
2.2.1 Hvorfor er ikke hele Tilleggsprotokoll 1 traktatsrett for sjøkrig?	22
2.2.2 Er de unntatte deler av Tilleggsprotokoll 1 sedvanerett på sjøen?	25
2.3 Man skal alltid forsøke å skjerme sivile	26
2.3.1 Kodifiseringen av distinksjonsprinsippet i Artikkel 48	26
2.3.2 Hva betyr det å beskytte og respektere sivilbefolkningen?	27
2.3.3 Hva er sivilbefolkning og sivile objekter?	28
2.3.4 Angrep skal kun rettes mot militære	29
2.3.5 Kan NSM overholde distinksjonsprinsippet?	30
2.4 Hvilke krav stilles til de som beslutter når de skal identifisere mål?	38
2.4.1 Hva menes med uttrykket ”Attack”	38
2.4.2 Hva menes med uttrykket “Those who plan or decide”	41
2.4.3 Hva menes med uttrykket “everything feasible to verify”	46
2.4.4 Eksempel 1 - NSM treffer feil mål i målområdet	48

2.5 Hvilke krav stilles til valg av angrepsmetode?	52
2.5.1 Hva menes med uttrykket “Means and methods”	53
2.5.2 Hva er “Feasible precautions”	54
2.5.3 Hensikten er å unngå skade på sivile	56
2.5.4 Eksempel 2 - valg av metode og baneplassering	56
2.6 Selv om målet er lovlig er det ikke sikkert det er lov å angripe det.	59
2.7 Kan hvem som helst avbryte et angrep?	62
2.7.1 Eksempel 3 - angrep rettet mot et beskyttet objekt	63
2.8 Øvrige del av Art 57	66
2.8.1 Forskjellige uttrykk for land og sjø	67
3 Hvem eier missilet?	68
3.1 Systematisering av plikten i forholdsregler ved angrep	68
3.1.1 Plikten i forholdsregler ved angrep under planlegging	69
3.1.2 Hvilke plikter har man under gjennomføringen av et angrep?	71
3.1.3 Oppsummering av plikter og praktisk anvendelse	71
4 Konklusjon	73
5 Referanseliste	76
5.1 Lover, deklarasjoner og traktater	76
5.2 Litteratur	77
5.3 Aviser og internet	82

1 Innledning

For in this modern world, the instruments of warfare are not solely for waging war. Far more importantly, they are the means for controlling peace. Naval officers must therefore understand not only how to fight a war, but how to use the tremendous power which they operate to sustain a world of liberty and justice, without unleashing the powerful instruments of destruction and chaos that they have at their command.

~ Admiral Arleigh Burke Admiral Chief Naval Operations August 1961, Change of command address at Annapolis, MD¹

1.1 Sjøforsvaret får nytt missil

Den 10.10.2012 skjøt Sjøforsvaret for første gang Nytt Norsk Sjømålsmissil² (NSM) mot et målfartøy.³ Dermed har Sjøforsvaret fått sitt første langtrekkende missil som kan benyttes i strid noensinne.⁴

Forfatteren av denne oppgaven fikk i 2010 oppdraget med å starte prosessen med å skrive et konsept for anvendelsen av NSM. For å kartlegge hva et slikt konsept burde omhandle ble det gjennomført en uformell spørreundersøkelse til daværende skipssjefer og enkelte operasjonsoffiserer om hva de var mest usikker på i forbindelse med innføring av NSM, og hva de mente et konsept burde inneholde.⁵ Et tema som flere av respondentene nevnte var usikkerhet knyttet til ansvar. Forenklet sagt så var usikkerheten knyttet til hvem som har hvilket ansvar når man som skipssjef har avfyrt et missil mot et mål, og man treffer feil mål. Er det den som har rapportert det? Er det den som beordret angrepet? Eller er det den som trykket på avfyringsknappen? Dette skaper bakgrunnen for min oppgave og kjernen i det jeg ønsker å undersøke.

For å svare på disse spørsmålene så må man nødvendigvis bevege seg inn på jussens område. Man kan kanskje svare moralsk på et slikt tema, men det er jussen som innhenter deg og retten som får deg dømt eller frikjent. Jeg har derfor valgt å skrive oppgaven etter jussens mønster. Dette til tross for at undertegnede ikke har noen forkunnskaper på dette feltet.

¹ Sea Dawg, PNS Corner,

² Jeg forklarer mer om uttrykket NSM i kapittel 1.3

³ NRK Nordland: *Her skyter Forsvaret på sitt eget skip*

⁴ Sjøforsvaret har tidligere også hatt Penguin, med en rekkevidde på ca 30km, som ofte betegnes som – short range. Forskjellige definisjoner eksisterer med henblikk på hva som er short, medium og long-range missiler, men NSM omtaler seg selv som long-range fra produsenten i: Kongsberg Defence Systems, Naval Strike Missile - NSM

⁵ Spørreundersøkelsen ble utført via email med ca 10 spørsmål og muligheten til å kommentere annet til slutt. Undersøkelsen er ikke registrert da den kun var en forundersøkelse for å kartlegge synspunkter og ikke et akademisk verk.

Derimot har jeg til sammen ca 10 år med operativ tjeneste på sjøen, og 5 år på Sjøforsvarets Taktikksenter (KNMT TAS) med blant annet overflatekrigføring som fagområde. Det er derfor et mål med oppgaven ikke bare å diskutere juridiske spissfindigheter, men også å knytte jussen til det taktiske nivå. Forhåpentligvis kan dermed en skipssjef eller operasjonsoffiser om bord på en av våre stolte fartøy som er utrustet med NSM i fremtiden nyttiggjøre seg av denne oppgaven. Derfor ble tittelen på oppgaven ”Med NSM inn i fremtiden, rett så”. Dette viser at hensikten er å se fremover, der man er utstyrt med et avansert dødbringende våpen som skal kunne benyttes til det beste for nasjonen, og at man må ha stø kurs for å unngå uheldige episoder og følge internasjonal rett. Som navigatøren sier, styr ”rett så”.

Hva er det som er så spesielt med NSM i forhold til andre våpen? Enkelt forklart kan det være alt eller ingenting avhengig av hva man tenker på. Et viktig skille mellom sjøkrig og landkrig som skal vise seg i oppgaven er at rettskildene har forskjellig status. Traktatreglene på sjøen er ikke like klare som de er på land når det gjelder spørsmål om angrep.

Et annet spørsmål er om det er et skille mellom NSM og presisjonsvåpen sluppet fra luften. Forskjellene er færre enn likhetene. Det som ofte skiller i praksis er to faktorer: for det første vil en pilot oftere ha mulighet til å se målet selv enn det en skipssjef kan forvente, og for det andre vil tiden det tar fra våpenet er avfyrt til det treffer mål ofte være betraktelig lenger for NSM enn for våpen sluppet fra fly.

Det viktigste for oppgaven er allikevel det faktum at det er det få, eller ingen, litterære fremstillinger som behandler problemstillingen og forklarer hvordan en skipssjef skal forholde seg til et angrep med NSM.

Den siste påstanden kan ikke stå uten en liten utdypning. Forsvarets Fellesoperative Doktrine (FFOD) har et kapittel om ”Operasjoners rettslige ramme”⁶ der man under Jus in bello – krigens regler, nevner de allmenne prinsippene.⁷ Dette er vel og bra, men fremdeles overordnet, og må detaljeres mer for å kunne benyttes i praksis. FFOD skal i prinsippet bli utdypet gjennom ”Forsvarets doktrine for maritime operasjoner” som ble skrevet i 2002.⁸ Denne omhandler ikke spesifikt internasjonal humanitærrett. Man kan hevde at det ikke er doktriner som primært skal omhandle rettslige spørsmål, og at andre dokumenter er bedre til dette. Da er det med glede å melde at i de dager denne oppgaven blir levert inn, blir det også

⁶ Forsvarsstaben. Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD 2007) s33-36

⁷ Ibid s 34 nevner Proporsjonalitetsprinsippet, Forsiktighetsprinsippet, Distinksjonsprinsippet, Nødvendighetsprinsippet, Humanitetsprinsippet og Martensklousulen

⁸ Forsvarets overkommando, *Forsvarets doktrine for maritime operasjoner* (2002)

utgitt en manual i krigens folkerett på norsk.⁹ I forordet til ”Manual i krigens folkerett” (heretter kalt Manualen) fastslår Forsvarsjef Harald Sunde at krigens folkerett kan fremstå som komplisert og at denne manualen er ”en praktisk veiledning ved undervisning, så vel som planlegging av operasjoner.”¹⁰ Det er altså et dokument som fortsatt beveger seg på et generelt nivå. Dermed er Manualen nyttig i undervisning, og som veiledning under planlegging, men når man kommer til skipssjefs nivå og skal utføre et angrep er det ingen inngående analyse av enkelte våpentyper eller taktisk beskrivelse av hva man faktisk må vurdere i særegne situasjoner som kan oppstå til sjøs. Målet med denne oppgaven er å komme ett skritt nærmere dette.

1.2 Skal skipssjefer bry seg om detaljer i internasjonal humanitærrett?

“... the law lies where it falls – on those planning, approving or executing attacks, whoever they might be”

Michael N. Schmitt¹¹

I en verden som er stadig mer informert gjennom globale medier har kriger og konflikter fått et sterkt fokus på de siviles lidelse og død. Kampen om ”hearts and minds” er vesentlig både i krigsteateret og i de deltagendes hjemland for å kunne fortsette å støtte operasjoner ute. Det er derfor uttrykt at “minimizing collateral damage has become a critical new aspect of modern war”.¹² Det er ikke lenger nok å vinne det militære slaget, men man må også unngå å tape den moralske kampen, som ”lawfare” utgjør en vesentlig del av.¹³

Uttrykket ”den strategiske korporal”¹⁴ kan benyttes om den enkelte som står ansvarlig for å benytte NSM. Bruk av NSM kan få store konsekvenser.¹⁵ NSM rekker mange ganger det man kan forvente at en enkelt skipssjef selv kan observere. Samhandling gjennom nettverksbasert forsvar medfører at sjefen på det fartøy som skyter missilet ikke nødvendigvis er den sjefen

⁹ Forsvarssjefen, *Manual i krigens folkerett* (2013) under trykking

¹⁰ Ibid s i

¹¹ Schmitt, Michael N. *Targeting and International Humanitarian Law in Afghanistan. I: The War in Afghanistan: A Legal Analysis*. Michael N. Schmitt (red.). International Law Studies – Volume 85. (2009) s321

¹² Washington Post, 21 September 1999, sitert i Fenrick, W J; *Targeting and Proportionality during the NATO Bombing Campaign against Yugoslavia*. (2001) s498

¹³ Schmitt, M. *The Principle of Distinction and Weapons Systems on the Contemporary Battlefield I: Connections – The Quarterly Journal* (2008) s 52 kommenterer lawfare som “(i)n lawfare, one side in a conflict attempts to paint the other as unlawful so as it undercut the adversary’s domestic and international support and to bolster the resistance of its own military and public”

¹⁴ Uttrykket kommer fra Gen. Charles C. Krulak i hans artikkel ”The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War” – *Marines Magazine*, Januar 1999 og går kort ut på at den laveste lederen kan i et operasjonsmiljø som stadig vekk går fortere måtte ta lokale beslutninger som kan få innvirkning helt opp til det strategiske nivå.

¹⁵ Aftenposten 5.3.2013: *Båten som berger oss*

som har bestemt at det spesifikke målet skal angripes. Kravene til hurtighet for å handle mens man har muligheten, og før fienden kan iverksette mottiltak, øker stadig. I denne virkelighet må offiserene som skal ta de viktige beslutningene være fortrolig med Internasjonal humanitærrett¹⁶ (IHR) og de begrensinger som denne gir - for konsekvensen kan være enorme for samfunnet, oppdraget og den enkelte.

I denne oppgaven vil jeg se på hvilke krav i IHR man står ovenfor når man skal benytte NSM i et angrep. Det finnes mange aspekter som kan diskuteres ved dette, men det viktigste etter min mening er hvilke krav man stiller i forbindelse med angrep for å unngå unødvendig skader, lidelse eller død på sivile eller sivile objekter.

Dette gir følgende problemstilling for oppgaven:

Hvilke regler gjelder i forbindelse med forholdsregler ved angrep til sjøs, og hvordan overholde disse for å beskytte sivile og sivile objekter når NSM skal benyttes?

1.3 Begreper:

1.3.1 IHR

De internasjonale rettsreglene for krigføring har flere betegnelser. Forsvaret benytter betegnelsen krigens folkerett, mens Røde kors benytter Internasjonal humanitærrett (IHR).¹⁷ Siden mange engelskspråklige og dermed mye av faglitteraturen, benytter International Humanitarian Law (IHL) finner jeg det naturlig å benytte det begrepet som fremstår som det mest direkte oversatt og jeg vil dermed benytte Internasjonal humanitærrett (IHR). Når man snakker om IHR refereres som oftest til Haag-konvensjonene, som omhandlet selve krigføringen, og Genève-konvensjonene med tilleggsprotokoller, som både tar sikte på å beskytte krigens ofre (Genèvekonvensjonene) og regulerer krigføringen (særlig første tilleggsprotokoll).¹⁸ I tillegg er det nødvendig å supplere med sedvanerett, både der spørsmålene ikke er regulert i traktater og der de er regulert, men traktatene ikke er ratifisert av de involverte statene. Dernest omfattes en rekke spesifikke våpenkonvensjoner, men ingen som eksplisitt regulerer NSM.

¹⁶ Jeg forklarer mer om uttrykket IHR i kapittel 1.3

¹⁷ Norges Røde Kors sidestiller begrepene Krigens Folkerett og Internasjonal Humanitær Rett, og beskriver at begge er reglene som gjelder i krig og konflikt.

¹⁸ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (TP1). Jeg vil mer inngående gå igjennom TP1 i kapittel 2 generelt og herunder anvendelsesområdet i kapittel 2.2 spesielt.

1.3.2 NSM:

Når jeg omtaler missilet NSM så er det Nytt Norsk Sjømålsmissil jeg sikter til. Dette er versjonen som Sjøforsvaret er utstyrt med. Av produsenten, Kongsberg Defence Systems omtales det som det eneste "fifth generation long range precision strike missile"¹⁹ i produksjon. Internasjonalt markedsføres missilet under navnet "Naval Strike Missile". Det finnes også en landbasert versjon, solgt til Polen, og det utvikles også en luftbåren versjon, men da under navnet Joint Strike Missile (JSM). De forskjellige versjonene vil kunne ha noe forskjellig funksjonalitet og kapasitet.

Vesentlige detaljer for denne oppgaven er at det er et "fire and forget" system. Det vil si at etter at missilet er avfyrt kan angrepet ikke justeres, modifiseres eller termineres.

Rekkevidden er oppgitt i flere ugraderte kilder til 185km, og farten som "høy subsonisk".²⁰ Det vil si at missilet kan fly autonomt i ca 10 minutter. Missilets fluktbane er programmerbar, og det er ofte vektlagt at missiler kan gå i "sea-skim" mode. "Sea skimming" innebærer at missilet beveger seg svært nærme havoverflaten, mellom 5-50meter.²¹ NSM har blitt beskrevet med muligheten til "extreme sea-skimming capabilities"²² som angir at det er blant de bedre missiler til å utføre dette.

I målområdet benytter NSM seg av avansert infrarød søker (IIR) og det er utstyrt med en «Advanced Target Recognition» (ATR) som i henhold til produsenten gjør at missilet forsikrer seg om at korrekt mål blir funnet, gjenkjent som riktig mål og truffet.²³

Stridshodet oppgis i ugraderte kilder til å være 125kg høyeksplosiver (HE) med fragmenter.²⁴ Jeg vil senere i oppgaven komme tilbake til mer funksjonelle beskrivelser av hvordan Sjømålsmissiler fungerer.

1.3.3 NBF:

Begrepet Nettverksbasert forsvar (NBF) er det vanskelig å gi en eksakt definisjon på.²⁵

Overordnet så har Forsvaret fastlått at NBF

"dreier seg i stor grad om en måte å tenke på - en tilnærming til hvordan vi i Forsvaret kan samhandle best mulig. Nettverkene i et NBF består av mennesker og

¹⁹ Kongsberg Defence Systems *Naval Strike Missile – NSM*

²⁰ Wikipedia Naval Strike Missile

²¹ Wikipedia Sea Skimming

²² Kongsberg Defence Systems *Successful final milestone for NSM*

²³ For mer om NSM se produsentens hjemmeside beskrivelse Kongsberg Defence Systems *Naval Strike Missile – NSM* eller Naval Technology som gir et sammenfatning av utviklingen (<http://www.naval-technology.com/projects/naval-strike-missile-nsm/>). Øvrige data kan hentes fra Wikipedia

²⁴ Wikipedia Naval Strike Missile

²⁵ Reitan, B & Pålhaugen L, *FFI RAPPORT FORVENTNINGENE TIL NETTVERKSBASERT FORSVAR - 6 TEMA*, FFI/RAPPORT-2004/04004 s10

samhandlingen foregår mellom menneskene i disse nettverkene. Vi benytter teknologi som støtter de menneskelige prosessene; situasjonsforståelse, ledelse, planlegging og utførelse.”²⁶

Som angitt i sitatet angir man ofte komponentene teoretisk i tre hoveddeler, sensor, beslutter og effektor, fordi man antar at disse komponentene har flere felles egenskaper og bruksområder.²⁷ I denne oppgaven skal jeg ikke gå videre inn på NBF som sådan, og jeg vil derfor heller ikke diskutere ytterligere verken definisjon, styrker eller svakheter ved NBF. Derimot er inndelingen i komponenter; sensor, effektor og beslutter, en nyttig måte å forenkle forsvarets struktur på når jeg senere diskuterer disse i tilknytning til rettsanvendelsen. Det må være inneforstått at *hvem* som er den faktiske komponenten vil variere. Effektor er den som skyter missilet, sensor er den som ser og rapporterer målet og beslutter er den som planlegger og beordrer angrepet. I enkelte tilfeller kan ett og samme fartøy utgjøre alle komponentene. Dette vil være tilfelle når fartøyet både ser eget mål, selv beslutter å engasjere og gjør dette med egne våpen. For å kunne utnytte den taktiske fordelene den lange rekkevidden til NSM gir vil komponentene ofte være forskjellige enheter.

Hvem som er de forskjellige komponentene er situasjonsavhengig. Hvem som kan være beslutter vil jeg utdype noe mer. Hvis man gjennomfører et planlagt angrep mot et mål som står på en felles målliste²⁸ kan det nasjonalt være Forsvarets Operative hovedkvarter (FOH) som er beslutter. Mer lokalt kan angrep kan også beordres av Norwegian Task Group (NorTG) som er forutsatt å være en sjøgående ledelsesstab på taktisk nivå. Da er det NorTG som er beslutter komponenten. Likeledes kan en skipssjef være overordnet andre skipsjefer ved at han for eksempel er utpekt til å være Search and Attack Commander (SAGC), da er det skipssjefen som er beslutter komponenten. Som jeg refererte tidligere (og kommer tilbake til senere i oppgaven) ”the law lies where it falls”,²⁹ den som planlegger og bestemmer angrepet er den som er beslutter, uavhengig av hvilken militær grad personen har. Likeledes er den eller de som skyter missilet effektoren og den eller de som rapporterer målet er sensoren. Denne inndelingen i tre komponenter vil jeg benytte videre i oppgaven.

²⁶ Forsvaret, *Dette er NBF*

²⁷ Reitan, B & Pålhaugen L, (2004)

²⁸ Ofte omtalt som JPTL – Joint Prioritized Target List

²⁹ Schmitt, Michael N. (2009)

1.4 Rettslig plassering og juridisk metode

Denne oppgaven tar for seg rettslige problemstillinger og det vil derfor bli brukt juridisk metode og rettslige kilder. Rettslige problemstillinger omtales oftest av jurister, noe forfatteren av denne oppgaven ikke er. Jeg er yrkesmilitær med bakgrunn innen krigføringssområdet der NSM er tiltenkt rollen som et hovedvåpen. Dette gjør at enkelte formuleringer kan være noe uvant for jurister, men det gir også oppgaven en unik mulighet til å gå lenger enn å diskutere prinsipielt, og forhåpentligvis skaper min bakgrunn muligheten til å dykke dypere i den praktiske problemstilling.

Det finnes flere typer konflikter, og det er forskjellige regler som kommer til anvendelse i de forskjellige konfliktene. Siden NSM er et våpen som er best egnet i full krig, eller såkalt internasjonal væpnet konflikt, vil oppgaven begrense seg til å omhandle dette. Internasjonal væpnet konflikt defineres slik denne er avgrenset av i Genèvekonvensjonene av 12. august 1949 (heretter omtalt som Genèvekonvensjonene eller GK) fellesartikkel 2 – som mellom to eller flere stater, samt okkupasjon – og gjentatt i Tilleggsprotokoll til Genèvekonvensjonene av 12. august 1949 «Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protokoll I), 8. juni 1977. (Heretter omtalt som TP1).

Det jeg i oppgaven fokuserer på når det kommer til IHR og NSM er angrep med våpenet og hvilke regler som da gjelder for å forsøke å skjerme sivile personer og objekter. Dette omtales ofte som ”precautions in attack”, eller som jeg noen ganger vil bruke, forholdsregler ved angrep. Generelt sett er forholdsregler ved angrep at man skal ta alle rimelige forholdsregler for å unngå eller minimere skade på sivile eller sivile objekter.³⁰

Når det kommer til forholdsregler ved angrep innen sjøkrig, som NSM blir benyttet til, er det to rettskilder som peker seg ut. Den første er TP1 med sin artikkel 57, og den andre er San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea (heretter omtalt som SRM). TP1 er begrenset i sin traktatmessige gyldighet overfor sjøkrig, noe jeg vil diskutere mer senere. SRM er et litterært verk og ikke traktatrett. SRM hevder selv at de er ”a contemporary restatement of international law applicable to armed conflicts at sea”.³¹ Min problemstilling ligger i dette skillet mellom traktatens begrensning i henhold til sin ordlyd til

³⁰ Henckaerts, J-M & Doswald-Beck, L, *Customary International Humanitarian Law, Volume 1: Rules* (2005) s51 omtaler Forholdsregler ved angrep som “In the conduct of military operations, constant care must be taken to spare the civilian population, civilians and civilian objects. All feasible precautions must be taken to avoid, and in any event to minimize, incidental loss of civilian life, injury to civilians and damage to civilian objects

³¹ Doswald-Beck (ed) *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea* (1995) Introductory Note s5 (heretter refert til som SRM)

andre områder enn sjøkrig, og det som kan hevdes å være sedvanerett på sjøen. For å forstå dette juridiske området som grenser mot traktatrett mellom stater på den ene side og for å bedre kunne diskutere hva om er sedvanerett på sjøen, ser jeg det som nødvendig kort å gjengi hvordan det internasjonale rettsystem er bygget opp, hva som benyttes som rettskilder internasjonalt, hva som er traktatrett og enkelte forhold i tilknytning til sedvanerett.

1.4.1 Internasjonale rettssystem

Innen nasjonal rett er systemet relativt klart. Stortinget er den lovgivende forsamling, domstolene den dømmende- og regjeringen den utøvende makt. Tilsvarende system finnes i de fleste land. Internasjonalt så mangler flere av disse vanlige mekanismene man finner innen nasjonal rett. Det internasjonale rettssystem består (fremdeles) *hovedsaklig* av suverene stater. Det skilles ikke prinsipielt mellom store og mindre stater. Som hovedregel finnes det ingen overnasjonal institusjon som lager lovverk som kan påtvinges stater. Som Malanczuk beskriver det i: Akehurst's *Modern introduction to international law*;

“Thus, international law is a horizontal legal system, lacking a supreme authority, the centralization of the use of force, and a differentiation of the three basic function of law making, law determination, and law enforcement typically entrusted to central organs”³²

Man kan argumentere for at FNs generalforsamling har mye av makten tilsvarende et nasjonalt styresett, men det er ikke en lovgivende forsamling. Likeså har Sikkerhetsrådet stor myndighet i mellomstatlige spørsmål knyttet til internasjonal fred og sikkerhet, men det har ingen egne håndhevelsesverktøy. Innen den dømmende makt finnes blant annet Den internasjonale domstolen i Haag (International Court of Justice – ICJ), men denne forutsetter samtykke fra statene, uten denne mister ICJ sin myndighet.³³

1.4.2 Hva er rettskilder i IHR?

Det finnes flere kilder til hva som er gjeldende rett. Akehurst omtaler rettskilder (sources of law) som “In the legal sense, the term means the criteria under which a rule is accepted as valid in the given legal system at issue”³⁴ Man skiller gjerne mellom de lege lata – loven slik den er, og de lege feranda – loven slik den burde vært eller kan være i fremtiden.³⁵ Det er lege lata som er det som blir benyttet under rettsvurderinger og som jeg vil benytte i denne

³² Malanczuk, P *Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh ed*, (1997) s3

³³ Ibid s3

³⁴ Ibid s 35

³⁵ Ibid s35

oppgaven. International Court of Justice (ICJ) har i sine egne statuer om hva som er ansett som rettskilder i “Statue of the International Court of Justice” artikkel 38:

The Court, whose function is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply:

- a. international conventions, whether general or particular, establishing rules expressly recognized by the contesting states;
- b. international custom, as evidence of a general practice accepted as law;
- c. the general principles of law recognized by civilized nations;
- d. subject to the provisions of Article 59, judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicists of the various nations, as subsidiary means for the determination of rules of law.³⁶

Selv om denne listen ikke er bindende for annet enn ICJ selv så har den ofte blitt referert til som allmenngyldig for å vurdere hva om er anerkjente rettskilder internasjonalt.³⁷

Sedvaneretten er utbredt innen internasjonal rett generelt; som «utbredt praksis, akseptert som lov – opinio juris». Innen IHR spesielt har derimot traktatreguleringen vært utstrakt siden 1860 tallet og traktatsretten er derfor omfattende, men fortsatt så står sedvanerett sterkt flere steder.³⁸ I denne oppgaven skal jeg i særlig grad befatte meg med spørsmål knyttet til forholdet mellom traktats- og sedvanerett.

1.4.3 Sentrale rettskilder og metodiske spørsmål i denne oppgaven

Fordi forholdsregler ved angrep for første gang ble traktatfestet i TP1 i 1977 vil dette være en av mine primære kilder i denne oppgaven. Forholdsregler ved angrep er her beskrevet i artikkel 57. Utfordringen med min anvendelse av artikkel 57 i forhold som gjelder sjøkrig, er at virkeområdet for den seksjonen art 57 står oppført i er begrenset til beskyttelse av sivile på land. Dette er nedfelt i Artikkel 49.³⁹ Et vesentlig punkt i min oppgave blir derfor å se i hvilke tilfeller, om noen, Art 57 ”Precautions in Attack” er gyldig traktatsrett for angrep med NSM.

³⁶ International Court of Justice *Statue of the International Court of Justice* art 38

³⁷ Malanczuk (1997) s36 som «usually accepted as constituting a list of the sources of international law

³⁸ Ibid s35

³⁹ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (TP1) Part IV. Civilian Population, Section I. General Protection Against Effects of Hostilities, Chapter I. Basic rule and field of application, Art 49. Definition of attacks and scope of application.

En traktat blir i “Vienna Convention on the Law of Treaties”⁴⁰ av 1969 definert som:

“means an international agreement concluded between States in written form and governed by international law, whether embodied in a single instrument or in two or more related instruments and whatever its particular designation”⁴¹

Denne må også godkjennes av den enkelte stat for å kunne ansees som bindende. Dette kan skje på flere måter, den vanligste er ratifisering.

Hvis det er usikkerhet om hva traktaten faktisk beskriver er det regler for hvordan den kan tolkes. Den viktigste regelen er sannsynligvis at den skal tolkes i beste mening i forhold til den intensjonen den er skrevet med. Slik det heter i Wien konvensjonen 1969 artikkel 31 pkt 1: «A treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose.»⁴²

Fordi TP1 Art 57 er regulert gjennom Art 49 vil den etter sin ordlyd ikke være gjeldene for de situasjoner på sjøen som jeg diskuterer. Forholdet mellom traktatsrett og sedvanerett vil derfor være av særlig betydning for min oppgave, og jeg vil kort se på samspillet mellom disse.

Traktater kan komme som følge av det som er etablert sedvanerett, som i tilfellet med distinksjonsbeskrivelsen i art 48 i TP1 som helt klart var veletablert sedvanerett før 1977.⁴³

I slike tilfeller blir sedvanerett kodifisert gjennom traktater.

Motsatt kan også traktater være med på å skape ny sedvanerett for de stater som ikke har sluttet seg til traktaten.⁴⁴ «A treaty may contain a rule that then forms the basis of a new customary rule which may or may not be in the process of forming at the time of the treaty’s adoption».⁴⁵ I så tilfelle må det tas hensyn til de som ikke har ratifisert traktaten.

Ordlyden i det som vil være sedvaneretten vil i utgangspunktet være den samme som det som står i traktaten. Unntak gjøres der stater som ikke er part til traktaten enten uttrykkelig har motsatt seg formuleringene eller der statspraksisen faktisk avviker.⁴⁶ Sannsynligheten for at traktatrett kan hevdes å være sedvanerett øker med antall nasjoner som har sluttet seg til sedvanen. I slike tilfeller kan teksten være å anse som kodifiseringen av sedvanen. Dette kan

⁴⁰ Vienna Convention on the Law of Treaties 1969

⁴¹ Ibid Art 2a

⁴² Ibid Art 31 pkt 1

⁴³ Boothby, W H, *The Law of Targeting* (2012) s39. Se også kapittel 2.2 generelt og 2.2.2 spesifikt om TP1 som sedvanerett.

⁴⁴ Malanczuk (1997) beskriver at traktater har begynt å erstatte sedvanerett. Der det er enighet om hva som er sedvane blir den erstattet og kodifisert av traktater

⁴⁵ Boothby (2012) s39

⁴⁶ Ibid s39-40

imidlertid bestrides dersom stater som ikke har tilslutte seg traktaten har en faktisk annen praksis en det som er angitt i teksten.⁴⁷ Sedvane oppstår dersom et antall stater både handler (objektive krav) og føler seg forpliktet til å handle på denne måten (subjektive krav) over tid.

Det er flere definisjoner på hva sedvanerett er, men en som er vanlig å benytte er hentet fra The Manual of the Law of Armed Conflict (UK Manual) laget av Storbritannias forsvarsdepartement.⁴⁸ Paragraf 1.12 og 1.12.1 hevder at sedvanerett

“consists of the rules, which, as a result of state practice over a period of time, have become accepted as legally binding. A rule of customary law rule is created by widespread state practice coupled with what is known as *opinio juris*, namely, a belief on the part of the state concerned that international law obliges it, or gives it a right, to act in a particular way”⁴⁹

Det er altså et krav om statspraksis over tid, av flere stater, samt en tro at dette faktisk er bindende. Statspraksis kan fastslås gjennom faktiske handlinger som viser om et bestemt regelsett etterleves eller ikke og gjennom offisielle dokumenter som gjengir direkte eller indirekte det som er ansett som sedvanerett.

På den andre siden kan både traktater og sedvanerett oppheves gjennom desuetude. Dette skjer hvis traktaten konsekvent ignoreres av en eller flere parter, med samtykke eller ettergivenhet fra resten av signatarstatene. Det er altså ikke nok i seg selv at en traktat eller regel ikke har vært benyttet over tid, men den må aktivt brytes uten innsigelser fra andre stater.⁵⁰

For å se hva som er sedvanerett for forholdsregler ved angrep for NSM har jeg også spesielt benyttet SRM. Forordet til San Remo Manualen starter med følgende utsagn;

“The San Remo Manual is a contemporary restatement – together with some progressive development – of the law applicable to armed conflicts at sea, and has

⁴⁷Boothby (2012) s39-40

⁴⁸ UK Ministry of Defence, *The Manual of the Law of Armed Conflict* (2004) (Heretter UK Manual)

⁴⁹ UK Manual paragraf 1.12 og 1.12.1, For utførlig beskrivelse se også Malanczuk (2007) s39-48 for beskrivelse av sedvanerett internasjonalt

⁵⁰ For konseptet Desuetude se for eksempel Glennon, M J, *How international law die*, 93 *Georgetown law journal*, (2005) s939ff

been drafted by an international group of specialists in international law and naval experts convened by the International Institute of Humanitarian Law”⁵¹

San Remo manualen er altså ikke en bindende traktat der den norske stat (eller andre stater) har vedtatt og ratifisert innholdet, men jeg vil vurdere om den kan sies å være sedvanerett i forhold til spørsmålet i min oppgave.

For å diskutere hva tekstene i artiklene i TP1 bygger på benytter jeg først og fremst på ICRC ”Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949” forfattet av Sandoz, Swinarski og Zimmermann.⁵² (Heretter kalt TP1 kommentarer). TP1 kommentarer benyttes for å ha en referanse til hva artiklene og uttrykkene kommer fra historisk, eller hvilke vurderinger som er gjort i forbindelse med tolkningene av dem. I SRM er forklaringer til artiklene skrevet samtidig som artiklene og derfor gjengitt i samme bok, noe som også vil benyttes. Det har også vært nødvendig for å få en forståelse å se på de originale dokumentene fra de politiske forhandlingene knyttet til artikkel 57, ”Official Records of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts, Geneva (1974-1977).⁵³

Jeg kommer innom både Haag konvensjonene 1907 og Genèvekonvensjonene 1949 der det er naturlig i oppgaven enten som referanse til hva de diskuterte artikler bygger på, eller som gjeldende relevant traktatrett for min diskusjon.

For å underbygge om noe er sedvanerett eller ikke benytter jeg også nasjonale manualer, Air and Missile Warfare Manual (AMW) og ICRC sedvanerettsstudien. Den sistnevnte burde kanskje ut fra navnet å tolke hatt en mer sentral plassering i denne oppgaven, men i rekkevidde av undersøkelsen heter det at

” It was decided not to research customary law applicable to naval warfare as this area of law was recently the subject of a major restatement, namely the San Remo Manual on Naval Warfare”⁵⁴

⁵¹ SRM Forord

⁵² Sandoz, Y, Swinarski, C & Zimmermann, B *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, (1987) Heretter refert til som TP1 kommentar

⁵³ Official Records of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts Geneva, 1974-1977 - Heretter referert til som O. R.

⁵⁴ Henckaerts, L-M & Doswald-Beck, (2005) s xxxvi

1.5 Avgrensinger

I denne oppgaven avgrensner jeg meg til at det foreligger en internasjonal væpnet konflikt som avgrenset i fellesartikkel 2 i Genèvekonvensjonene,⁵⁵ der man anvender våpen fra sjøgående plattformer mot mål på sjøen.

Innen forholdsregler ved angrep er det flere store tema, da spesielt distinksjons- og proporsjonalitetsprinsippet. NSM er et presisjonsvåpen rettet mot mål på sjøen. Både som en funksjon av at missilet er tiltenkt å detonere på innsiden av målet og det faktum at sjømål generelt sett er relativt isolert fra hverandre, gjør at det er liten sannsynlighet for direkte tilfeldig skade. I denne oppgaven vil jeg derfor først og fremst fokusere på distinksjonsprinsippet. En utførlig behandling av begge prinsippene ville sprengt rammene for denne oppgaven, og en deling i behandlingen av disse prinsippene er ikke uvanlig.⁵⁶

Jeg vil ikke komme inn på i detalj hva som skal til for at et mål er å anse som et lovlig mål utover utgangspunktene, ei heller vil jeg diskutere spesielle beskyttelseskategorier.

Jeg velger å se på IHR slik reglene kommer til anvendelse i forbindelse med iverksettelsen av et angrep med NSM. Jeg vil ikke se på politiske forhold knyttet til slike angrep, kun den militære organisering i forbindelse med et engasjement med NSM. Jeg vil heller ikke berøre andre sider ved ulovlige angrep, som straff- og erstatningsrett.

Jeg vil ikke ta stilling til problemstillinger knyttet til fremtidig utvikling, som evnen til å angripe landmål⁵⁷ eller annen funksjonalitet som går utover den generelle som er beskrevet i denne oppgaven.

2 Forholdsregler ved angrep med NSM

2.1 Bakenforliggende forhold knyttet til artiklene

I henhold til ICRC medførte artikkel 57 lange diskusjoner og vanskelige forhandlinger under konferansen, og den resulterende teksten er å anse som et kompromiss mellom mange

⁵⁵ Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva, 12 August 1949. Art 2

⁵⁶ Henderson, I, *The Contemporary Law of Targeting, Military Objectives, Proportionality and Precautions in Attack under Additional Protocol I* (2009) deler eksempelvis inn Precautions in attack og Proportionality i to egne kapitler i sin bok, hhv kap 7 og 8.

⁵⁷ Slik det heter i Teknisk ukeblad (publisert 11. juni 2012) *NAVAL STRIKE MISSILE*

Dette er Norges nye storselger: "Videre utvikling på NSM i nærmeste framtid kan for eksempel være evne til å fyres av fra helikopter og evne til å angripe landmål". Angrep fra helikopter vil være dekket av de samme regler som jeg diskuterer i denne oppgaven. Ved angrep mot landmål er overføringsverdien av deler av denne oppgaven stor, men da vil TP1 Art 57 være å anse som gjeldende traktatsrett, og derfor udiskutabel.

meninger.⁵⁸ Fra det kan man trekke konklusjonen at det eksisterende regelverket på området ikke var klart og tydelig, noe som igjen kan ha innvirkning på vurderingene om dette er å anse som gjeldende rett ved sedvane på sjøkrig. Noe av de sterkeste diskusjonene var at teksten til artikkel 57 ikke var spesifikk nok og at det dermed ble vanskelig for de som blir pålagt å overholde denne å kjenne omfanget og begrensingene. Dette forsterkes ved at gjennom artikkel 85 (Repression of breaches of this Protocol) så vil forsømmelse av artikkel 57 "constitute a grave breach". Alvorligheten i dette er dermed betraktelig for den enkelte person da et "grave breach" kan medføre å bli holdt ansvarlig som krigsforbryter.⁵⁹

SRM ble til over en rekke møter fra 1987 til 1994 kalt "Round Table". En rekke personer innen jus og sjøkrig møttes fra mange land. Initiativet kom til da mye av traktatene som gjaldt sjø ble ansett for å være gamle og ikke nødvendigvis representative, og Genèvekonvensjonene av 1949 kun effektivt beskyttet sårede, syke eller skipbrudne på sjøen.⁶⁰

I det følgende skal jeg se på se på IHR som kan anvendes i tilknytning til min problemstilling. Det er naturlig å ta utgangspunkt i Art 57 "Precautions in attack" i TP1 og se hva den regulerer og om dette er å anse som gjeldende rett for problemstillingen. SRM artikkel 46 bygger på Art 57 og jeg vil parallelt diskutere denne. For å forstå artiklene blir det nødvendig å se på andre artikler som er tilknyttet samme problemstilling, da først og fremst i forbindelse med beskyttelse av sivile.

2.2 Forholdsregler ved angrep

Konvensjoner før 1949 var hovedsakelig rettet mot beskyttelse av stridende. Det fantes regelverk for beskyttelse av sivile i for eksempel okkupert territorier gjennom Haag konvensjonene av 1899 og 1907, men gjennom første verdenskrig ble det klart at regelverket for beskyttelse av sivile var mangelfullt.⁶¹ Først gjennom Genèvekonvensjon IV av 1949 ble beskyttelse av sivile fastslått gjennom traktat for første gang. Genèvekonvensjon IV var mangelfull i det henseende at beskrivelsen av beskyttelsen av befolkningen mot enkelte konsekvenser av krig var relativt kort, og den ikke dekket aspekter eller begrensinger på

⁵⁸ TP1 kommentarer art 57 pkt 2184: "This article was a subject that required lengthy discussions and difficult negotiations in the Diplomatic Conference, and the text which was finally agreed upon is the fruit of laborious compromise between the various points of view"

⁵⁹ For mer om uttrykkene "grave breach" i forhold til "war crimes" se: Oberg, M D, *The absorption of grave breaches into war crimes law* (2009)

⁶⁰ SRM s5

⁶¹ Se introduction til Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.

våpenbruk.⁶² Dette ble utdypet i Tilleggsprotokoll 1 av 1977. En av utfordringene med art 57 i forhold til min problemstilling er anvendelsesområdet som er definert i art 49.

2.2.1 Hvorfor er ikke hele Tilleggsprotokoll 1 traktatsrett for sjøkrig?

I artikkel 49 er det pkt 3 som definerer anvendelsesområdet for del 4, seksjon 1 av TP1, heretter bare referert til som seksjonen. Seksjonen omhandler "General Protection Against Effects of Hostilities".⁶³ I Art 49 pkt 3 heter det at:

“The provisions of this Section apply to any land, air or sea warfare which may affect the civilian population, individual civilians or civilian objects on land. They further apply to all attacks from the sea or from the air against objectives on land but do not otherwise affect the rules of international law applicable in armed conflict at sea or in the air.”⁶⁴

I de diplomatiske diskusjonene i arbeidsgruppen knyttet til artikkel 49 pkt 3 kommer det frem en betydelig uenighet. Slik det står i “Report to Committee III on the work of the working group”⁶⁵ så “Several delegates wish it recorded here that they remain dissatisfied with this draft. They object to the phrase “on land” in the first sentence and to the second sentence as a whole.”⁶⁶ Arbeidsgruppen oppgir at grunnen til å begrense seksjonen til kun å omfatte beskyttelse av sivile, sivilbefolkningen og sivile objekter på land, var at det ellers ville bli vanskelig og uønsket⁶⁷ å komme til enighet gitt den tiden de hadde til rådighet. De ønsket ikke å gjøre en uoppmerksom eller ufullstendig⁶⁸ gjennomgang av det gjeldende lovverket i forhold til sjø og luft.⁶⁹

Slik sett sier man ikke under konferansen at regelverket ikke *kan* være gjeldende for sjøkrig i form av sedvane, men at de av tidsnød valgte ikke å behandle det. På den andre siden fastslår de også indirekte at det er en betydelig forskjell i rettskilder på land og på sjøen, som igjen kan ha betydning for hva som er å anse som gjeldende rett på sjøen.

⁶² GK IV, Introduction

⁶³ TP1 Section 1

⁶⁴ TP1 Art 49 pkt 3

⁶⁵ O. R, Volume XV, CDDH/III/224 Report to Committee III on the work of the working group

⁶⁶ Ibid s328

⁶⁷ Eng; difficult and undesirable

⁶⁸ Eng: inadvertently

⁶⁹ O. R, Volume XV, CDDH/III/224 Report to Committee III on the work of the working group s328

Det var videre under konferansen diskusjoner i komiteen⁷⁰ om hvor uttrykket ”on land” skulle plasseres. Det var representert flere syn. I praksis skilte det mellom om det var operasjoner på land som skulle reguleres eller om det var sivile på land som skulle beskyttes. Det siste ble tilfellet etter en omfattende behandling av arbeidsgruppen.⁷¹ Hvis det hadde blitt operasjoner på land så kunne også sjø-land og luft-land operasjoner falt utenfor anvendelsesområdet. Dette ville uansett ikke påvirket min oppgave, men understreker at artikkelen ble mye diskutert, som igjen viser at det på det rådende tidspunkt ikke var krystallklart hva som burde være den endelige teksten. Dette igjen viser at det må ha vært uenighet om hvilket regelverk som gjaldt i de enkelte gråsonetilfeller.

Tolkningen av hvor grenseland går mellom operasjoner på sjøen og hva som gjelder beskyttelse av sivile på land har skapt debatt. Dette refereres ofte til som den berømte debatten mellom Meyrowitz og Rauch, som begge gav ut bøker om TP1 sin betydning for den maritime krigføringen.⁷² Motsetningene var at på den ene siden ble det hevdet at all krigføring selv om den ikke er *rettet* mot land kan *påvirke* sivilbefolkningen eller sivile objekter på land. Dermed er det ikke kun direkte krigføring mot land, som bombardering, men all krigføring på sjø som omfattes av TP1, Del IV, Seksjon 1. På den andre siden ble det hevdet at slutten av artikkel 49 (but do not otherwise affect the rules of international law applicable in armed conflict at sea or in the air) fritar sjøkrigen fra artiklene i denne seksjonen.⁷³ Denne diskusjonen ser ikke ut til å ha fått en endelig avklaring, men man kan slå fast at på den ene siden er direkte angrep mot land i hvert fall underlagt bestemmelsene i TP1, og på den andre siden er sjø eller luftkrig som helt klart ikke påvirker sivile på land underlagt andre bestemmelser. Det er imidlertid på det rene at dersom sjøkrigen ellers ikke påvirker sivile på land er ikke seksjonen gjeldende som traktatsrett, eller som von Heinegg beskriver; «A special body of rules applies to ship-to-ship, ship-to-air, and to air-to-ship attacks as long as such attacks do not affect civilians or civilian objects on land.»⁷⁴ Dermed gjenstår et betydelig spenn, da spesielt når det er konflikt som innebærer handelskrig eller faren for å ramme

⁷⁰ Eng; Steeringcommittee

⁷¹ O. R, Volume XIV, CDDH/III/SR. 11 s86-88

⁷² Rauch, E, *The Protocol Additional to the Geneva Conventions for the Protection of Victims of International Armed Conflicts and the United Nations Convention on the Law of the Sea: Repercussions on the Law of Naval Warfare* (1984) s 57ff, Meyrowitz, H, *Le protocole additional I aux Conventions de Geneve de 1949 et le droit de la guerre maritime*, 89 *Revue Generale de Droit International Public* (1985) s 243ff.

⁷³ Ronzitti, N, *The Law of Naval Warfare: A Collection of Agreements and Documents With Commentaries* (1988) s33

⁷⁴ Von Heinegg, W H, *The Current State of The Law of Naval Warfare: A Fresh Look at the San Remo Manual*, *International Law Studies – Volume 82* (2006) s33ff

handelsskip. Selv det å ramme et enkelt handelsskip kan få betydelige konsekvenser for samfunnet.⁷⁵

I tolkningen av omfanget av artikkel 49 så står man, så langt jeg kan se, mellom den tekstlige tolkningen og en konteksttolkning. Første punktum i pkt 3 av art 49 fastslår at alle bestemmelsene i seksjonen gjelder både sjø, luft og land krigføring om de *kan* påvirke sivilbefolkningen eller sivile objekter på land. Det andre punktum er mer spesifikt rettet mot direkte angrep mot mål på land fra sjø og luft. Der fastlås det at bestemmelsene videre omfatter angrep mot landmål fra sjøen, men at det ellers ikke påvirker gjeldende rett på sjøen eller i luften. Ronzitti hevder blir det meningsløst hvis siste del av andre punktum skal være et fritak for hele artikkelen. Han anser at artikkelen er uklar og derfor gjelder *Ut Res Magis Valeat Quam Pereat*, - det som er skrevet må gi mening, og han hevder setningen kun gir mening dersom de sees isolerte fra hverandre. Dermed er all krigføring som kan påvirke sivilbefolkning eller sivile objekter på land omfattet av seksjonen.⁷⁶

På den andre siden kan en tolkning av artikkelen i lys av diskusjonene i både arbeidsgruppen og komiteen vise at maritim krigføring ikke var omfattet, og at det tvert imot ble spesifikt uttrykt at maritim krigføring skulle holdes utenfor denne seksjonen av TP1.⁷⁷

Dette synet sees ut til å deles av Boothby som i sin tolkning av artikkel 57 og sjøkrig kun nevner at de anvendes når man angriper mål på land direkte.⁷⁸ Dette peker mot en mer snever form for tolkning der kun direkte angrep mot mål på land er det som omfattes av denne seksjonen av TP1.

For min oppgave betyr det at dersom et NSM angrep er rettet mot et militært fartøy til sjøs er det lite sannsynlig at man kan hevde at dette påvirker sivilbefolkning, selv om man må holde åpent for at også militære fartøy kan ha viktige forsyninger til sivilbefolkningen. Det skal derimot tas hensyn til mulige langvarige alvorlige miljøkonsekvenser i henhold til TP1 artikkel 35,⁷⁹ som ikke er begrenset i forhold til krig på sjøen. Hvis NSM er rettet mot et handelsskip (gitt at det er et lovlig mål) så vil det derimot ha en vesentlig sjanse for at det påvirker sivilbefolkning eller sivile objekter. I det siste tilfelle vil det være mer naturlig å vurdere regelverket om beskyttelse av sivile beskrevet i TP1 enn i det første, i tillegg til artikkel 35 og miljøkonsekvenser.

⁷⁵ Se for eksempel artikkelen; Aftenposten "Båten som berger oss"

⁷⁶ Ronzitti, N, *The Law of Naval Warfare: A Collection of Agreements and Documents With Commentaries* (1988) s33ff

⁷⁷ Se "Er deler av Tilleggsprotokoll 1 unntatt sjøkrig?" avsnitt 2-4

⁷⁸ Boothby (2012) s82

⁷⁹ TP1 Art 35 (3) "It is prohibited to employ methods or means of warfare which are intended, or may be expected, to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment."

Jeg vil ikke gå videre inn på denne diskusjonen, men fastslår at seksjon 1 i del 4 av TP1 ikke er entydig traktatrett for sjøkrig, og har blitt tolket både slik at den i stor grad og i liten grad vil omfatte sjøkrig direkte.

2.2.2 Er de unntatte deler av Tilleggsprotokoll 1 sedvanerett på sjøen?

Det kan stilles spørsmål om mye av innholdet i flere av artiklene er å anse som sedvanerett. Ofte blir traktater kodifiseringer av allerede eksisterende sedvanerett, og i så tilfelle kan det være etablert som sedvanerett også for sjøkrig, allerede før TP1 ble skrevet. Boothby bruker artikkel 48, prinsippet om distinksjon, som eksempel på at prinsippet var sedvanerett allerede før traktatteksten.⁸⁰ SRM artikkel 39 er i stor grad en gjengivelse av første del av TP1 Art 48. Der fastslås det at det at i skrivende stund (utgitt 1994) ikke eksisterte traktater som spesifikt knyttet distinksjonsprinsippet til sjøkrig, men at forsamlingen støttet at dette også er gyldig for sjøkrig.⁸¹

Det er to forhold som er utfordrende hvis man skal hevde at seksjonen inneholder sedvanerett generelt også for sjøkrig før 1977. For det første så er det meste av henvisningene som underbygger traktaten henvisninger til regelverk som angår land. For det andre så ble nettopp uttrykket ”på land” diskutert og det var ikke flertall for å fjerne denne ordlyden. Hvis enkelte artikler ble ansett som universelle for krigføring, kunne disse artiklene fint ha blitt omtalt som nettopp det, og unndratt begrensingene beskrevet i artikkel 49.

Det må derfor undersøkes i hvert enkelt tilfelle om artikler i TP1 Del IV Seksjon 1 er å anse som sedvanerett for sjøkrig, basert på relevant praksis eller regelverk som omfatter nettopp sjøkrig. For å fastslå at prinsippet om distinksjon er sedvanerettvises også gjerne til Den internasjonale domstolens (heretter ICJ) rådgivende uttalelse i den såkalte ”Atomvåpensaken”.⁸² Denne uttalelsen fra ICJ er gjort gjeldende spesifikt for Atomvåpen,

⁸⁰ Boothby (2012) s40

⁸¹ SRM Explanation til art 39, pkt 39.1 s 114

⁸² International Court of Justice *Legality of the threat or use of nuclear weapons, Advisory opinion of 8 July 1996* (1996) der det heter: “The cardinal principles contained in the texts constituting the fabric of humanitarian law are the following. The first is aimed at the protection of the civilian population and civilian objects and establishes the distinction between combatants and non-combatants; States must never make civilians the object of attack and must consequently never use weapons that are incapable of distinguishing between civilian and military targets. According to the second principle, it is prohibited to cause unnecessary suffering to combatants: it is accordingly prohibited to use weapons causing them such harm or uselessly aggravating their suffering. In application of that second principle, States do not have unlimited freedom of choice of means in the weapons they use”

men behandler generelle prinsipper og diskuterer disse generelt, og de kan derfor gjøres anvendelige for min problemstilling.⁸³

Det kan også forekomme at traktater skaper sedvanerett.⁸⁴ Det vil være naturlig å legge til grunn at dette kan gjelde mellom forskjellige krigføeringsområder som eksempelvis at traktatbestemmelser for land kan få overføringsverdi som sedvanerett for sjø eller luft. I hvilken grad reglene beskrevet i seksjonen enten er å anse som sedvanerett som også er gjeldende for sjøkrig enten allerede før traktaten, eller at det kan bli ansett som sedvanerett delvis som følge av traktaten vil jeg vurdere mot de enkelte artikler der det anses nødvendig. Her vil det spesielt være aktuelt å se TP1 opp mot SRM siden denne hevdes å være sedvanerett.⁸⁵

2.3 Man skal alltid forsøke å skjerme sivile

TP1 Art 57 pkt 1. In the conduct of military operations, constant care shall be taken to spare the civilian population, civilians and civilian objects.

Punkt 1 i Artikkel 57 er en utdypning av artikkel 48.⁸⁶ I kommentarutgaven til artikkelen så støttes det at man gjentar dette prinsippet under forholdsregler ved angrep, for å understreke viktigheten av dette. Det hevdes også at dette kun er en gjengivelse av sedvanerett.⁸⁷

Jeg vil derfor først se på Art 48, som er grunnlaget for pkt 1, og så vil jeg diskutere noen av uttrykkene benyttet i teksten og rekkevidden av disse.

2.3.1 Kodifiseringen av distinksjonsprinsippet i Artikkel 48

Første artikkel i del 4, artikkel 48, er beskrivelsen av det som kalles distinksjonsprinsippet;

“In order to ensure respect for and protection of the civilian population and civilian objects, the Parties to the conflict shall at all times distinguish between the civilian

⁸³Doswald-Beck, L, *International humanitarian law and the Advisory Opinion of the International Court of Justice on the legality of the threat or use of nuclear weapons* (1997), Doswald-Beck diskuterer dette og faller ned på at mye av advisory note er nettopp generelle prinsipper.

⁸⁴ Se også kapittel 1.4.3 *Sentrale rettskilder og metodiske spørsmål* for diskusjon generelt om sedvanerett.

⁸⁵SRM Forord

⁸⁶ TP1 kommentarer pkt 2191

⁸⁷ Ibid

population and combatants and between civilian objects and military objectives and accordingly shall direct their operations only against military objectives.”⁸⁸

Det sentrale i prinsippet er at man i strid må skille mellom sivile og stridende og at kun stridende og militære objekter er lovlige mål. Historisk kan man hevde at spor av distinksjonsprinsippet kan spores til alle store sivilisasjoner⁸⁹ og en rekke traktater som blant annet Petersburg deklarasjonen,⁹⁰ Haagkonvensjonene⁹¹ og Genèvekonvensjonene.⁹² Allikevel er det først med denne artikkelen at prinsippet beskrives med ord. Eller som det heter; ”kodifiseres”.

2.3.2 Hva betyr det å beskytte og respektere sivilbefolkningen?

Første del av punktum lyder, “In order to ensure respect for and protection of the civilian population and civilian objects”. Her skal altså sivilbefolkningen og sivile objekter respekteres og beskyttes. Uttrykkene respekt og beskytte har blitt benyttet i Genèvekonvensjonene flere ganger, tidligst i 1906. I denne oppgaven vil jeg vise til beskrivelsen gitt i ”Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva, 12 August 1949” (Heretter omtalt som GK1). Der benyttes uttrykkene i artiklene 12 (om skadede og sårede), 19 (om medisinske enheter og etablissement) og 24 (om beskyttelse av medisinsk personell i væpnede styrker).⁹³ Uttrykkene tolkes i kommentarene til artiklene i GK1⁹⁴ og det legges til grunn en beskrivelse fra «Dictionary of the French Academy». Ordet respekt betyr «to spare, not to attack» ('épargner, ne point attaquer ') mens beskytte betyr "to come to someone's defence, to lend help and support" ('prendre la défense de quelqu'un, prêter secours et appui ').⁹⁵ Dette benyttes igjen i kommentarene til artikkel 48 TP1 der de også generaliserer uttrykkene til at respekt forutsetter at man skåner de angitte personer og objekter, mens beskyttelse

⁸⁸ TP1 Art 48

⁸⁹ Pictet, J S, *Development and Principles of International Humanitarian Law*, (1985) s5-25

⁹⁰ Declaration to the Effect of Prohibiting the Use of certain Projectiles in Wartime, signed in St. Petersburg, 29 November -- 11 December 1868 (Spesifikt ord benyttet for lovlige mål er “military”)

⁹¹ Eksempel hentet fra TP1 kommentarer, Artikkel 48 fotnote 1; “The Conventions and Declarations adopted on 29 July 1899 and 18 October 1907 by the two International Peace Conferences in The Hague include the following:

-- Conventions concerning the laws and customs of war on land (II of 1899, IV of 1907);
-- Declarations prohibiting the discharge of projectiles and explosives from balloons (1899 and 1907);
-- Convention Respecting Bombardment by Naval Forces in Time of War (IX of 1907);”

⁹² TP1 kommentarer Art 48, pkt 1863.

⁹³ GK1, art 12, art 19, art 24

⁹⁴ Pictet, J, *Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary* (1952) ICRC, Geneva

⁹⁵ Pictet (1952) Art 12, Pkt A.

forutsetter en positiv handling med hjelp og støtte.⁹⁶ Tolkningen av uttrykkene burde ikke være problematiske for sjøkrig i seg selv.

2.3.3 Hva er sivilbefolkning og sivile objekter?

Hva som er sivilbefolkning defineres i artikkel 50 av TP1. Den henviser igjen til deler av GKIII Art 4 (krigsfanger) og TP1 Art 43 (væpnede styrker), og gir en negativ definisjon på at alle som ikke er innebefattet i disse beskrivelsene er å anse som sivile. TP1 Art 50 Pkt 2 fastslår at sivilbefolkningen⁹⁷ består av alle som er sivile.

Sivile objekter er også definert negativt gjennom TP1 artikkel 52 som alt som ikke er militære objekter. Militære objekter er igjen definert i samme artikkel pkt 2 som

“those objects which by their nature, location, purpose or use make an effective contribution to military action and whose total or partial destruction, capture or neutralization, in the circumstances ruling at the time, offers a definite military advantage”⁹⁸

Dette viser at både den sivile befolkningen samt sivile objekter, det vil si ikke militære objekter, skal respekteres og beskyttes.

Ordet ”operasjoner” er også diskutert i kommentarene til artiklene. Det er et ord brukt flere steder i traktatteksten. Grunnen for ikke å spesifisere det som *militære* operasjoner angis å være av utenforliggende årsaker, men at det er slik uttrykket skal bli forstått. ICRC benytter to kjente ordbøker, The Shorter Oxford Dictionary og Larousse for å definere hva militære operasjoner er. De fastslår at operasjoner «refers to all movements and acts related to hostilities that are undertaken by armed forces».⁹⁹

SRM har skilt ut det som er siste del av TP1 art 48, (and accordingly shall direct their operations only against military objectives) i en egen artikkel, artikkel 41.¹⁰⁰ En liten forskjell

⁹⁶ TP1 kommentarer Art 48 pkt 1872

⁹⁷ Eng Civil population

⁹⁸ TP1 art 52 pkt 2

⁹⁹ TP1 kommentarer Art 48, med fotnote 13: “The Shorter Oxford Dictionary”, 1973, p. 1452 defines “military operations” as a “series of warlike or strategic acts”. Cf. also the ‘Grand Dictionnaire encyclopédique Larousse’, 1984, Vol. 7, p. 7592: “ensemble des combats et des manoeuvres de toute sorte exécutés par des forces militaires dans une région déterminée en vue d’atteindre un objectif précis” (battles and manoeuvres of all kinds, taken as a whole, as carried out by armed forces in a defined area, with a view to gaining a specific objective) (translated by the ICRC).”

¹⁰⁰SRM art 41: Attacks shall be limited strictly to military objectives. Merchant vessels and civil aircraft are civilian objects unless they are military objectives in accordance with the principles and rules set forth in this document.

er at i TP1 benyttes uttrykket «operations» mens det i SRM benyttes uttrykket «attack». Det er i denne forbindelse viktig å merke seg at SRM har en videre definisjon av «attack» enn definisjon av tilsvarende uttrykk i TP1. I TP1 er et angrep definert som noe man gjør mot fienden, men i SRM så omfatter det også angrep mot nøytrale skip eller fly i visse begrensede situasjoner.¹⁰¹ Det er disse situasjonene som medfører at SRM art 41 ser seg nødt til å fastslå at sivile skip og fly er sivile objekter i utgangspunktet, om de ikke spesifikt blir omtalt som lovlige mål under regelverket som er angitt i SRM.¹⁰²

SRM gjengir i sin helhet TP 1 Art 52 pkt 2 om hva som er militære objekter/mål og støtter dermed synet på dette, selv om det under skrivingen av ble artikkelen gjenstand for en lengre diskusjon. Diskusjonen var generelt sett om man skulle benytte en generell definisjon, eller om man skulle utarbeide en lengre liste med mål som var beskyttet, eller motsatt, som man kunne angripe. Motstanderne mot en generell definisjon hevdet det kunne være vanskelig å operasjonalisere og dermed håndheve en generell definisjon. Motstanderne av å lage en listen mente den aldri ville bli komplett og at den stadig kunne forandres. Til slutt oppgav man tanken om en liste og kopierte TP1 Art 52 pkt 2.¹⁰³

Det skal altså gjøres et klart skille mellom hva som er stridende og hva som er sivile, og det skilles videre mellom sivile objekter og militære mål. Det settes en rekke krav til hva som skal kunne betegnes som militære objekter, og hvis de ikke kan betegnes militære objekter er de automatisk sivile. Det pålegges deretter at operasjoner skal kun rettes mot militære mål, noe jeg vil se nærmere på i neste kapittel.

2.3.4 Angrep skal kun rettes mot militære

Prinsippet om at man kun skal rette operasjoner og angrep mot militære objekter er helt sentralt i distinksjonsprinsippet. I artikkel 51 "Protection of the civilian population" listes det flere krav til hvordan sivilbefolkningen skal beskyttes. Artikkel 51 er av ICRC ansett som en av de viktigste artiklene i hele TP1.¹⁰⁴

¹⁰¹SRM art 13, Explanation pkt 13.7

¹⁰² SRM Art 41

¹⁰³ SRM Explanation pkt 40.2-40.7

¹⁰⁴ TP1 kommentarer art 1923

”It explicitly confirms the customary rule that innocent civilians must be kept outside hostilities as far as possible and enjoy general protection against danger arising from hostilities. This general rule is accompanied by rules of application”¹⁰⁵

Det er tre spesifikke regler listet for å unngå å ramme sivile. For det første må man planlegge med å rette angrepene mot militære mål.¹⁰⁶ For det andre må våpenet i seg selv ha muligheten til å rettes mot et militært lovlig mål. For det tredje må effekten av våpenet kunne begrenses til det som anses å være innenfor regelverket.¹⁰⁷ Disse kravene anses som viktige siden de “confirms the unlawful character of certain regrettable practices during the Second World War and subsequent armed conflicts.”¹⁰⁸

Siden forholdsregler ved angrep nettopp er en følge av kravet om distinksjon¹⁰⁹ vi jeg se nærmere på kravene gitt i artikkel 51. Forholdsregler ved angrep forutsetter at man har et våpen som er i stand til å bli rettet mot lovlig mål. Når dette er fastlagt skal man gjennomføre tiltak for at våpenet i størst mulig grad unngår å ramme sivile.

Jeg vil i denne oppgaven følge begge sporene fra distinksjonsprinsippet, både forutsetningen og tiltakene. Det kan kanskje virke merkelig å diskutere forutsetningen, om sjømålsmissiler er lovlig å bruke eller ikke, siden det er et våpen som de fleste mariner har. Jeg vil allikevel se på legaliteten til sjømålsmissiler generelt for å vurdere om NSM spesielt utfordrer rekkevidden av dagens regelverk. Spørsmålet om legaliteten til sjømålsmissiler ble debattert da sjømålsmissiler var en nyvinning. NSM på sin side er det eneste femtegenerasjons missil¹¹⁰ med de nyutviklinger dette måtte medføre. Dette medfører at man må revurdere NSM i forhold til IHR.¹¹¹

2.3.5 Kan NSM overholde distinksjonsprinsippet?

Det er flere forhold som er verdt å komme inn på. For det første er sjømålsmissiler ikke traktatregulert i seg selv, slik for eksempel både sjøminer og torpedoer er.¹¹² For det andre har

¹⁰⁵ Ibid

¹⁰⁶ Dette er kodifisert i TP1 Art 48, art 51 (2) og 52 (2), og kan også spores tilbake til ST Petersburg deklarasjonen der det heter at “the only legitimate object which States should endeavour to accomplish during war is to weaken the military forces of the enemy”

¹⁰⁷ TP1 Art 54 (4) Indiscriminate attacks

¹⁰⁸ TP1 kommentarer Art 51 pkt 1946

¹⁰⁹ Queguiner, *J-F Precautions under the law governing the conduct of hostilities* (2006) s793

¹¹⁰ Kongsberg Defence Systems, Naval Strike Missile

¹¹¹ TP1 Art 36 pålegger statene nettopp å vurdere alle nye våpen opp mot TP1 og annen IHR

¹¹² Miner, men også Torpedo er bland annet omhandlet spesielt i Haag konvensjon VIII “The Laying of Automatic Submarine Contact Mines”

det historisk vært reist tvil til legaliteten til selvsøkende sjømålsmissiler.¹¹³ For det tredje har NSM meget lang rekkevidde og autonom søker¹¹⁴ som begge kan være med på å utfordre grensene for det som er etablert sedvanerett for sjømålsmissiler.

For å svare på dette må jeg først gi en overordnet teknisk beskrivelse av sjømålsmissiler og hvordan disse fungerer.

2.3.5.1 Hvordan fungerer et missil¹¹⁵

Når man skal gjennomføre et missilangrep så gjennomfører selve missilet tre faser. Det første er Boost fasen, der missilet antennes og skytes ut fra fartøyet. Denne fasen er relativt enkelt å forsikre seg om at missilet ikke interferer med andre fartøy eller fly da missilet forlater fartøyet på en fast måte uansett hva som er målet og fasen er i umiddelbar nærhet av avfyrende plattform. Jeg vil derfor ikke komme inn på denne fasen videre da det anses som usannsynlig at noen IHR prinsipper brytes om alminnelige sikkerhetsforanstaltninger oppfylles.

Den neste fasen er midcourse. Etter at missilet er skutt ut fra fartøyet så tar en autopilot over styringen av missilet. Det skjer gjennom intern treghetsnavigasjon, GPS eller en kombinasjon av disse. Prinsippet bak sjømålsmissiler generelt er at operatøren manuelt eller automatisk gjennom kampsystemet overfører en posisjon til missilet hvor målet antas å være. På vei til målområdet planlegges en fluktbane. I sin fluktfase flyr missiler blindt, det vil si at søkeren som skal oppdage mål ikke er aktiv. Det betyr at missilet ikke vil oppdage om det ligger objekter i veien for den planlagte bane og det kan dermed ikke manøvrer unna disse. Eldre missiler har ofte liten manøvreringsevne og går direkte mot målet, mens nyere missiler har en rekk såkalte waypoints som gjør at operatør eller kampsystemet kan bestemme ruten missilet skal fly på vei mot målet. Det å benytte annet enn den direkte rute kan ha flere fordeler, som at man skjuler retningen til egne styrker for fienden. Man kan også vinkle angrep slik at man forsøker å ”mette” fiendens våpensystem. Siden et fartøy ofte har flere våpen eller sensorer som har begrensinger i sin fysiske dekningsgrad kan man enten sende mange fra en retning slik at ikke alle fartøyets systemer kan benyttes siden de ofte har forskjellige blind og dekningssoner, eller man kan spre angripende missiler for å stresse fienden og sikre at ikke alle missilene kommer i dekningsgradene til de mest effektive systemene. Dette er stridsteknikk som avgjøres av den som avfyrrer missilene. Det er ofte slik at man ikke angriper

¹¹³ Dette vil jeg komme inn på i kap 2.3.5.3

¹¹⁴ Kongsberg Defence Systems, Naval Strike Missile

¹¹⁵ Hovedtyngden av beskrivelsen i dette kapittelet er hentet fra: FAS Org, *Fundamentals of Naval Weapons Systems*. Dette er supplementert med generell personlig erfaring.

med kun ett missil, men man avgjør hvor godt en styrke/fartøy er forsvart. Det optimale er å avfyre 1-2 mer enn det man forventer blir nøytralisert av en fiende. Salver på 2-5 missiler mot enkeltfartøy kan derfor være naturlig og mot en styrke kan et koordinert angrep være betraktelig større. Poenget er at dette kan medføre mange forskjellige baneprofiler og mange forskjellige angrepsvinkler inn mot et målområde. Det kan være utfordrende når mange missiler flyr i flere ruter mot et mål. Med den lange rekkevidden og til dels lave fluktprofilen er det praktisk meget vanskelig å holde en sikkerhetsmessig oversikt over hele ruten missilet skal fly. Siden fluktprofilen ofte er meget lav og kan det oppstå en risiko for at missilet krasjer, det vil si flyr inn i andre fartøy eller fly på vei til sitt målområde. Jeg vil diskutere et eksempel knyttet til dette i kapittel 2.3.4.

Den siste fasen er terminal fasen. Dette er fasen der missilet selv søker etter mål i et angitt område eller rundt et angitt punkt. Missilet finner mål om oppfyller de gitte parametere, låser på dette og manøvrerer selvstendig for å treffe. Langtrekkende sjømålsmissiler bruker som oftest aktiv radar for å finne målet, mens andre, som NSM, benytter passiv måldeteksjon. Som kilde for den passive deteksjonen benytter NSM varmeutstråling fra målet gjennom IR teknologi. NSM har i terminalfasen noe som kalles Advanced Target Recognition (ATR) som i henhold til produsentens hjemmesider skal "ensures that the correct target is detected, recognised and hit".¹¹⁶ Det er altså en målgenkjenningsfunksjon innebygget i missilet. Dette skaper en spesiell utfordring da det i seg selv er en automatisk målutvelgelse i terminalfasen og ikke en menneskelig beslutning. Jeg vil se på om dette har en betydning for forholdsregler ved angrep til slutt i kapittelet 2.3.5.4 Nye utfordringer.

2.3.5.2 Statspraksis

Det første fartøyet senket av sjømålsmissiler var INS Eilat, en israelsk jager som ble truffet av Styx missiler avfyrt fra egyptiske patruljebåter den 21. oktober i 1967.¹¹⁷ Det er benyttet flere hundre sjømålsmissiler siden våpenet ble innført. I de tidligere år var det flere tilfeller av at sivile nøytrale skip ble truffet, spesifikt i India - Pakistan konflikten 1971, og under krigen mot Israel 1973.¹¹⁸ Flere tilfeller av at man har rammet beskyttede mål finner man i Irak-Iran krigen 1981-87, men her har man med vilje rammet beskyttede fartøy, spesifikt nøytrale oljetankere.¹¹⁹ USS Stark ble truffet av et missil i 1987, men her ble det vedgått feil, nemlig manglende identifisering før engasjementet ble gjennomført, og Irak godkjente å betale

¹¹⁶ Kongsberg Defence Systems, Naval Strike Missile

¹¹⁷ Busuttil (1998) s193

¹¹⁸ Ibid s193ff

¹¹⁹ Ibid s195, Generelt for videre statspraksis fra 1967-1998 se Busuttil (1998) 192-197

kompensasjon.¹²⁰ Jeg vil ikke komme inn på diskusjonen rundt de siste eksemplene da dette var som et resultat av ulovlig bruk av våpenet og ikke på grunn av våpenet i seg selv.

Etter dette har også sjømålsmissiler blitt benyttet i Georgiakonflikten¹²¹ og av den ikke statlige aktøren Hisbolla i 2006.¹²² Med unntak av 60-70 årene ser det ut til at engasjementene enten har vært nøyaktige og dermed unngått skader på sivile, eller så har det vært en klar svikt i identifikasjon før engasjement, eller at man i det hele tatt har forsøkt å identifisere, som har medført at utilsiktede mål har blitt truffet. Den omfattende bruken av sjømålsmissiler viser til at slike våpensystem er allment godkjent.

2.3.5.3 Den historiske debatten

Den rettslige siden ved bruk av sjømålsmissiler ser ikke ut til å ha vært en fremtredende diskusjon som eget tema verken i de maritime miljøer eller i de juridiske. Den forfatteren som kanskje har fokusert mest på dette er D. P. O'Connell i sin bok "The International Law of the Sea: Volume II".¹²³ Han setter tidlig spørsmålstegn ved om det eksisterende internasjonale regelverket som krever distinksjon mellom militære mål og sivile objekter "can be observed in practice in the event of the use of naval missiles, and whether the immunity of neutral shipping from attack can in practice be respected."¹²⁴

O'Connell påpeker i bøker og artikler over flere år at den autonome søkemetoden til missiler vanskeliggjør distinksjon og setter nøytrale i fare. I sin siste bok, utgitt etter hans død kan det derimot se ut til at han er mer tilbøyelig til å akseptere sjømålsmissiler under forutsetning av at det er vektlagt "positive identification, a correct fire control solution, and the availability of accurate guidance system."¹²⁵ Det kan derfor virke som kritikken først og fremst rettet seg mot de første generasjoner av sjømålsmissiler og deres noe rudimentære søkemetoder og valg av mål i terminalfasen.

Av andre kjente forfattere så ser blant annet ikke Dinstein ut til å skille mellom sjømålsmissiler og andre våpensystemer i sin artikkel "The Laws of war in the air".¹²⁶ Selv

¹²⁰ Det ble først inngått en avtale i 1987, men denne ble ikke effektivert på grunn av senere stridigheter landene mellom. Deretter ble en endelig avtale inngått 2 sept 2010 – Claims Settlement agreement between the government of The United States of America and the government of The Republic of Iraq.

¹²¹ Se blant annet Dimitry Gorenburg, *The Russian Black Sea Fleet after the Georgia War*.

¹²² Se bland annet Mark Mazetti, *Striking Deep Into Israel, Hamas Employs an Upgraded Arsenal*

¹²³ O'Connell, D P *The International Law of the Sea: Volume II* (ed Shearer, I A) (1984)

¹²⁴ Busuttil (1998) s200

¹²⁵ Ibid s200

¹²⁶ Dinstein, Y, *Israel Yearbook on Human Rights, Vol 11* (1981) med artikkelen *The Laws of War in the air*, s41-64

om tittelen viser til luftkrig, omtaler han allikevel bruk av sjømålsmissiler og skiller ikke disse fra andre våpensystemer, men kun hvordan man generelt overholder gjeldende lovverk på sjøen. Når det kommer til missiler og hva som er eksempler på udiskriminerende angrep så påpeker Dinstein i boken "The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict" at det å avfyre unøyaktige missiler mot mål nærme, eller iblant sivile objekter er forbudt. Eksempelene han benytter er V1 og V2 under andre verdenskrig samt SCUD under første Irak-krig rettet mot Israel.¹²⁷ Disse angrepene ble i prinsipp ikke rettet mot militære enkeltmål mens sjømålsmissiler i prinsipp rettes mot enkeltmål, og de kan derfor ikke sies å bryte regelverket for generelle angrep mot store sivile sentrum på samme måte som de ovennevnte våpen.

I boken "The Law of Targeting" referer William H. Boothby til San Remo Manualen og fastslår bare at de generelle reglene for targeting, inkludert forholdsregler, er inkludert i manualen og gjort spesifikt gjeldende for bruk av missiler "and other projectiles". Deretter kommenterer han at det ikke er noe kontroversielt i dette. UK Manual paragraf 13.50 gjør det samme hevder han.¹²⁸ Han skiller dermed ikke mellom missiler og andre våpensystemer.

I San Remo Manualen er missiler og prosjektiler slått sammen til ett punkt under del IV, Seksjon 1, "Means of Warfare", der det står:

"Missiles and projectiles, including those with over-the-horizon capabilities, shall be used in conformity with the principles of target discrimination as set out in paragraphs 38-46."

I de henviste paragrafene 38-46 er blant annet forholdsregler ved angrep. Her stilles det ikke spørsmålstegn om missilet er lovlig, men fastslår bare at våpenet må benyttes på en lovlig måte. Det er allikevel et poeng at under diskusjonene i Toulon ble problematikken tatt opp. Enkelte hevdet der at man burde vurdere om det skulle settes krav til en mulighet for å stoppe missilet dersom det ikke fant riktig mål. Dette ville medført et krav om en selvødeleggelse mekanisme for å unngå at missilet søker etter andre mål dersom det ikke fant sitt primære.¹²⁹ Eventuelle krav om dette blir tilbakevist av tre grunner. For det første at selv om missilet ikke treffer tiltenkt mål, vil treff i et annet militært mål være å betrakte som en militær fordel. For det andre må sivile være i nærheten av militære fartøy hvis de skal være utsatte, og til slutt så

¹²⁷ Dinstein (2010) s128

¹²⁸ Boothby (2012) s320

¹²⁹ Von Heinegg (1992) s36

er det ikke sannsynlig at situasjonen forandrer seg vesentlig gitt tiden det tar å fly. Her blir nedskytingen av Iran Air – flight 655 av USS Vincennes brukt som eksempel i fotnoten der tiden ca 17 sekunder.¹³⁰ Eksemplet gir liten verdi da dette var et overflate til luft engasjement som normalt sett gjennomføres på betraktelig kortere avstand, men missiler som har en meget høyere hastighet og derfor tar vesentlig kortere tid enn et sjømålsengasjement.

2.3.5.4 Nye utfordringer

Det er imidlertid et nytt aspekt som er reist i den pågående debatten om UAV som kan være viktig å trekke frem. Selve UAV debatten er mangefasettert og tar for seg både rettslige og moralske spørsmål. Den delen av debatten som er spesielt relevant for min problemstilling er debatten knyttet til autonome UAV som operer i et område over lang tid, samtidig som de bærer våpen og kan avfyre disse selvstendig. Selv om NSM ikke er å anse som en UAV så har debatten rundt UAV to relevante faktorer som diskuteres. For det første så opptrer enkelte væpnede UAV med en autonom målutvelgelse, mye likt den man kjenner fra NSM. For det andre så flyr nå NSM lengre enn mange UAV'er. Selv om tiden i luften ofte er vesentlig mindre enn en UAV så er spørsmålet om det er lenge nok til at situasjonen i målområdet kan forandres vesentlig som gjør sammenligningen relevant.

Først vil jeg minne om at allerede i St. Petersburgdeklarasjonen i 1868, så fastsettes det at selv om man har den teknologiske muligheten, så er det ikke gitt at våpenet i seg selv er lovlig.¹³¹

I monografien “Legal Issues Relating to Unmanned Maritime System”¹³² tar Captain Andrew Norris en gjennomgang av flere juridiske betraktninger knyttet til ubemannede systemer. Generelt sett støtter artikkelen at ubemannede systemer er lovlig per se, men at de må overholde IHR. Under proporsjonalitetsprinsippet som beskrevet i artikkel 57 påpeker Norris at vurderingen om proporsjonalitet er et personlig pålegg til de som planlegger eller beslutter. Dette skal foregå gjennom hele prosessen, inkludert angrepsfasen. Han hevder:

”With an autonomous weaponized UMS, the involvement of people ends when the algorithms are entered and the system is deployed. Presumably, the algorithms and decision to deploy the system are the product of planning that, among other things, involves a proportionality assessment under API Article 51. Once the system is deployed, absent some artificial intelligence that would allow deviation from the

¹³⁰ Ibid s36 fotnote 97

¹³¹ Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight. Saint Petersburg, 29 November / 11 December 1868.

¹³² Norris, A *Legal Issues Relating to Unmanned Maritime Systems Monograph* (2013)

programmed algorithms, or that could adapt to changing circumstances, the system will presumably attack anything that meets its algorithm trigger points, regardless of the then-existent circumstances."¹³³

Det siste, nemlig at våpenet rammer det som oppfyller algoritmene uten en revurdering av forholdene i målområdet rett før angrepet mener han er problematisk. Dette utfordrer det personlige pålegget gitt i artikkel 57.¹³⁴ Jeg går ikke inn på en dypere debatt om vurderingene knyttet til proporsjonalitetsprinsippet, men det er klart at kravet må oppfylles. Jeg vil også utvide resonnetet til Norris med at det kan av samme årsak være problematisk å oppfylle distinksjonsprinsippet. Hvordan kan man forsikre seg om at det som angripes mange timer etter planlegging av algoritmer faktisk fortsatt er et lovlig mål?

Overført til sjømålsmissiler er mye av situasjonen den samme. Den store forskjellen er at Norris her ser for seg systemer som operer i et tosifret antall timer. NSM vil sannsynligvis operere autonomt i maks 10min. På den ene siden så er altså sjømålsmissiler, som jo har en autonom målutvelgelse, allment anerkjent, mens det på den andre siden så settes spørsmål om UAV kan oppfylle plikten til vurderinger før selve angrepet på grunn av autonomitet. Det som skiller er tidsaspektet. Det som kan utfordre vurderingen av legaliteten til sjømålsmissiler generelt er dermed at de stadig vekk får lengre rekkevidde, lengre flukttid, og enkelte kan også "overvåke" et område før det angripes. Spørsmålet blir derfor hvor lang tid som er akseptabelt uten at systemet trenger en revurdering av situasjonen for å kunne si at man er sikre på at man overholder proporsjonalitetsprinsippet og distinksjonsprinsippet?

Basert på den store forskjellen i utholdenhet mellom ubemannede systemer og NSM, samt den utstrakte bruken av sjømålsmissiler generelt, kan det fastslås at NSM er et våpensystem som er legalt på lik linje med andre sjømålsmissiler. Det er allikevel et viktig perspektiv å ta med videre i debatten at dess lengre et system opererer autonomt, dess større krav vil det settes til vurderingen i forbindelse med angrepet. Man kan ikke bare vurdere hvordan situasjonen er ved avfiringstidspunktet, men man må vurdere om det er rimelig å anta at situasjonen vil forbli den samme under hele engasjementet.

2.3.5.5 Delkonklusjon:

Historisk har det vært reist spørsmål om sjømålsmissiler i seg selv kan sies å oppfylle distinksjonsprinsippet. Det ser ut til at denne diskusjonen har stilnet etter hvert som

¹³³Norris (2013) s75

¹³⁴Ibid s80

teknologien har blitt bedre og debatten er fraværende i dag. Den generelle konsensus er at våpenet i seg selv er lovlig, men man må oppfylle kravene til distinksjon under planleggingen av et angrep.

Ny teknologi har medført nye spørsmål. Det er usikkert hvordan blant annet proporsjonalitetsprinsippet skal overholdes når et system opptrer autonomt over lang tid, og velger selv å angripe etter gitte parametere. Slike systemer er sårbare for skifte i situasjonen i målområdet, og står derfor i fare for å kunne bryte IHR.¹³⁵ Dette er en diskusjon som først og fremst er knyttet til systemer med en vesentlig lenger utholdenhet enn NSM. Det er allikevel et poeng relevant for NSM at man i større grad enn før må vurdere i hvilken grad det er sannsynlig at situasjonen forandres i målområdet under flukten.

Statspraksis viser også at sjømålsmissiler har blitt benyttet en rekke ganger og det derfor kan anses som et legalt våpensystem.

NSM kan derfor sies å være et legalt system, men det må overholde IHR på samme måte som andre systemer. Det må også vektlegges at man må vurdere muligheten for skifte av situasjon i målområde gitt flukttiden.

Som jeg nevnte i kapittel 2.3.4 så var det to spor å følge for å skjerme sivilbefolkningen. Det første var at våpenet i seg selv skal være kapabelt til å bli rettet mot militære mål. Dette har jeg svart på ovenfor. Det andre er at man skal gjennomføre tiltak når man benytter dette våpenet. Jeg vil nå gå videre for å svare på dette spørsmålet.

¹³⁵ Norris (2013) s80

2.4 Hvilke krav stilles til de som beslutter når de skal identifisere mål?

For å diskutere det vil jeg se på TP1 Art 57 pkt 2 (a) (i) og SRM Art 46 pkt (a) og (b). Jeg vil først se på noen sentrale uttrykk. Deretter vil jeg benytte et konstruert eksempel for å belyse dette.

ART 57 TP1

(2) With respect to attacks, the following precautions shall be taken:

(a) those who plan or decide upon an attack shall:

(i) do everything feasible to verify that the objectives to be attacked are neither civilians nor civilian objects and are not subject to special protection but are military objectives within the meaning of paragraph 2 of Article 52 and that it is not prohibited by the provisions of this Protocol to attack them;

San Remo Manual

SECTION II : PRECAUTIONS IN ATTACK

46. With respect to attacks, the following precautions shall be taken:

(a) those who plan, decide upon or execute an attack must take all feasible measures to gather information which will assist in determining whether or not objects which are not military objectives are present in an area of attack;

(b) in the light of the information available to them, who plan, decide upon or execute an attack shall do everything feasible to ensure that attacks are limited to military objectives;

2.4.1 Hva menes med uttrykket "Attack"

Det første uttrykket jeg vil gripe fatt i er "attack". I TP1 art 49 defineres "attack" som:

"Attacks means acts of violence against the adversary, whether in offence or in defence."¹³⁶

Dette fastslår at ikke bare offensive operasjoner, men også tradisjonelt forsvar er å betegne som "attacks" eller angrep, i TP1. Tilsvarende definisjon er også å finne for SRM, i artikkel 13, men som er noe utvidet, som nevnt i kapittel 2.4.

Det mest sentrale for min oppgave er å avklare på hvilken måte dette uttrykket er med på å regulere engasjement med NSM. Det springende punkt er hvor man trekker grensen for hva som er et angrep og dermed blir gjenstand for disse reglene. Gjelder det hvert enkelte missil, eller er det hele operasjonen?

¹³⁶ TP1 Art 49 pkt 1

Om angrep er å anse som en større sammenhengende hendelse, eller om det beskriver hver singulære handling så omtaler Storbritannia dette i sin ratifikasjonsuttalelse av TP1.¹³⁷ I forbindelse med artikkel 51 og 57 tolker Storbritannia uttrykket ”den militære fordel ved et angrep” slik at det er vurderingen ut fra et angrep som helhet og ikke fra enkelte isolerte deler av et angrep.¹³⁸ I forbindelse med forhandlingene som førte frem til TP1 så kommenterte også Den Føderale Republikk Tyskland, Italia og USA at det var slik de anså var den korrekte tolkningen av ordet angrep benyttet i artikkel 57 (i utkastet var artikkel 57 nummerert som artikkel 50).¹³⁹

Boothby viser også til disse erklæringene når han diskuterer uttrykket angrep i forbindelse med bruk av UAV. Han hevder at dette indikerer at det er det helhetlige angrepet som er regulert av Art 57. Dette kan for eksempel være et sammensatt angrep med flere enheter og våpentyper. Det er ikke den enkelte angrepshendelse i seg selv som reguleres av artikkel 57.¹⁴⁰ Også en rekke andre har konkludert med det samme. Uttrykket angrep benyttet i art 51 (5)(b) og for mitt tilfelle 57 (2) ikke er forenlig med handlingene til den enkelte soldat.¹⁴¹

Norge har ikke uttalt hva de forstår med uttrykket spesifikt i sin ratifikasjon, ei heller ved andre kommentarer til protokollen ved ratifikasjonen den 14.12.1981.¹⁴² I Forsvarssjefens ”Manual i krigens folkerett”¹⁴³ (heretter omtalt som Manualen) omhandles uttrykket angrep i kapittel 2.2 men det avklares ikke om dette er ansett å være separate handlinger eller et helhetlig angrep.¹⁴⁴ Om angrep fremheves blant annet ”Så fremt den forventede konsekvensen av en handling faktisk er død eller skade på person eller skade eller ødeleggelse av objekt, er det et angrep”¹⁴⁵ Manualen diskuterer den militære fordelen og deler den opp i to. Det kan både være den umiddelbare fordelen man oppnår ved at angrep, men det kan også være den ”samlede fordelen for den overordnede taktiske operasjonen som angrepet utgjør en del

¹³⁷ United Kingdom Declaration text, 2 jul 2002

¹³⁸ Ibid, pkt i: ”In the view of the United Kingdom, the military advantage anticipated from an attack is intended to refer to the advantage anticipated from the attack considered as a whole and not only from isolated or particular parts of the attack.”

¹³⁹ O.R. VI CDDH/SR.42, Annex, s226, s231, s241, (Federal Rep Germany, Italy, USA)

¹⁴⁰ Boothby (2012) s282-283

¹⁴¹ Gjengitt fra Boothby (2012) s81 fotnote 27; Eksempelvis Rogers, A P V, *Law on the Battlefield*, 2nd ed (2004)28, hvor han igjen refererer til argumenter fra Fenrick, W J, *The Rule of Proportionality and Protocol 1 in conventional warfare*, *Military Law review* (1982). Andre som har kommet til lignende standpunkt er Bothe M, Partsch K & Solf W, i *New Rules for Victims of Armed Conflicts: Commentary on the Two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949* (1982) s288.

¹⁴² I henhold til ICRC sin liste over Stater som har ratifisert, med vedlegg til eventuelle kommentarer (<http://www.icrc.org/ihl.nsf/NORM/OA9E03F0F2EE757CC1256402003FB6D2?OpenDocument>)

¹⁴³ Forsvarssjefen *Manual i krigens folkerett* (2013)

¹⁴⁴ Ibid s27

¹⁴⁵ Ibid s27

av.”¹⁴⁶ Forholdet til uttrykket militære fordel kan tyde på at Manualen sikter til at et angrep både kan være en enkelthendelse og som en del av noe større. Det er allikevel rimelig å tro at Norge ikke motsetter seg en forståelse av at forholdsregler ved angrep skal vurderes for angrep som helhet, da dette ser ut til å være den vanligste tolkningen og det er ikke uttalt en motstand mot dette.

I følge denne logikken er det ikke ved avfiring av hvert enkelt missil man skal vurdere forholdsreglene ved angrep. Den enkelte taktiske eller stridstekniske hendelse skal ikke vurderes hver for seg. Vurderingen av reglene i TP1 Artikkel 57 SRM Art 46 skal foretas opp mot det totale angrepet. Det er ingen øvre eller nedre grense for hvor stort et slikt angrep kan være. Det totale angrepet kan bestå av flere missiler fra flere fartøyer, eventuelt også i samarbeid med andre effektorer som har andre våpentyper. Dersom det er en meget begrenset situasjon kan det også tenkes at det totale angrepet i enkelte tilfeller består av ett eneste missil, dersom den faktiske situasjonen er at det kun planlegges med dette.

Dette kan skape tvil for de som skal utøve skjønn. Hva er det totale angrepet?

Manualen har en god fremstilling som kan kaste noe lys over dette. Der skilles det mellom forhåndsplanlagt og dynamiske angrep.¹⁴⁷ I forbindelse med forhåndsplanlagte angrep sies det:

”For angrep på forhåndsplanlagte mål kreves det at angrepet planlegges slik at risikoen for sivile følgetap reduseres så langt som praktisk mulig. Ved planlagte angrep er det ofte mulig å gjennomføre en grundig målutvelgelsesprosess.”¹⁴⁸

Hva som inkluderes i uttrykket det totale angrepet ved et forhåndsplanlagt angrep burde dermed være rimelig enkelt å definere, da dette vil være ensbetydende med nettopp det angrepet man planlegger.

Den andre formen for angrep, dynamisk planlegging, er mer avhengig av situasjonen:

”For angrep som ikke er forhåndsplanlagte, enten fordi situasjonen tilsier umiddelbar handling eller fordi et lovlig mål plutselig blir tilgjengelig, vil det være mindre tid til å ta forholdsregler. Også for denne typen angrep vil det være formelle prosesser som

¹⁴⁶ Ibid s35

¹⁴⁷ Manualen s40-41

¹⁴⁸ Ibid s40 pkt 2.40

skal følges. De vil i prinsippet ikke avvike fra forhåndsplanlagte prosedyrer, men vil ta hensyn til behovet for å gjennomføre vurderingene på kortere tid.”¹⁴⁹

Her kan det tolkes dit hen at det totale angrepet kan være mindre, plutselige trefninger. Vurderingen om hva som er det totale angrepet vil derfor være avhengig av situasjonen og det må benyttes skjønn. Det er allikevel på det rene at regelverket er myntet på den totale hendelsen, og ikke det enkelte missil dersom avfiringen av missilet er som en del av et større angrep.

Et annet viktig aspekt ved å skille mellom forhåndsplanlagte angrep og dynamisk angrep er hvilket kommandonivå som er ansvarlig for å overholde reglene i de forskjellige situasjonene. Denne diskusjonen vil jeg komme inn på i neste kapittel.

2.4.2 Hva menes med uttrykket “Those who plan or decide”

Uttrykkene ”Those who plan or decide” er benyttet i pkt 2(a) der det gis direkte pålegg for hva de som planlegger eller beslutter er pålagt å forsikre seg om før et angrep. Det er derfor meget viktig å ha en klar forståelse av hvem dette er i praksis.

Som Sverige kommenterte ved forhandlingene så ble:

"Considerable efforts have been made in order to clarify the responsibility on different command levels. Certain provisions are stated for those responsible for planning and deciding attacks. Special provisions are included for those who have to carry out attacks."¹⁵⁰

Det fremstår dermed klart at kommandonivåer har vært utførlig diskutert. Det skilles også klart mellom de som planlegger og beslutter, noe jeg vil kalle beslutternivået inkludert stab, og de som utfører angrepene, som jeg kaller effektorer. Når det siktes til "special provisions are included for those who have to carry out attacks" virker det rimelig at med dette menes pkt 57(2) (b) og (c), noe også ICRC støtter.¹⁵¹

Når det kommer til hvem som planlegger og beslutter og hvilket nivå dette kan sies å gjelde så er det derimot mer uklart. Enkelte land¹⁵² hevdet at beslutninger angående forholdsregler ved angrep kun kunne forventes av de høyere sjefer, og at man ikke kunne legge et så stort ansvar

¹⁴⁹ Ibid s41 pkt 2.42

¹⁵⁰ O.R. VI, CDDH/SR.42, Annex , s237 (Sweden)

¹⁵¹ TP1 kommentarer Art 57 pkt 2220 og 2222

¹⁵² Spesifikt nevnt i forhandlingene er Afghanistan og Sveits, O.R. VI, CDDH/SR.42, Annex (Afghanistan s219, Switzerland s236)

på lavere offiserer. Forsterkende for disse lands holdninger var at enkelte brudd på Art 57 ansees som "grave breach" i henhold til Art 85. Fenrick støtter dette når han hevder at det er "inappropriate and impractical to classify an operation below division or equivalent as an attack for the purpose of these articles."¹⁵³ Blant annet viser han til at det er "objectives", altså flertall som skal angripes. Henderson er uenig i en slik tolkning.¹⁵⁴ Han støtter seg på et sitat fra Bovim "the obligation apply at whatever level the regulated functions are being performed."¹⁵⁵

Det var under konferansen et sterkt ønske om å lage en felles artikkel for alle situasjoner, også for situasjoner som inkluderte nærkamp. Dermed måtte man kunne forvente at også lavere grads offiserer måtte kunne ta beslutninger som ville ha innvirkning på beskyttelsen av sivile.¹⁵⁶ Ønsket om å ha en felles artikkel ble tatt til følge, men Sveits valgte å ta reservasjon, ved at de fastholdt at denne artikkelen kun gjaldt for bataljonssjefer eller høyere. Selv om artikkelen dermed kan synes å omfavne både høyere og lavere kommandonivåer, så fratrar dette ikke på noen måte de høyere sjefers overordnede ansvar, da disse har plikt til å gi gode instruksjoner for hvordan lavere offiserer skal forholde seg i de aktuelle situasjoner.¹⁵⁷

Manualen har ikke tatt stilling til spesifikt kommandonivå, men angir at det er "De som planlegger eller treffer beslutning om angrep"¹⁵⁸ som har ansvaret for å ivareta forholdsreglene.

Jeg har nå fastslått at det var et bevisst valg å underlegge de som planla eller beslutter bestemte forholdsregler, og at nivået for hva som ansees som relevant er avhengig av situasjonen, uten at det fratrar de overordnede nivåene sin plikt til å overholde de samme regler.

Jeg vil her stoppe opp for å diskutere det tilsvarende uttrykket i SRM. I SRM artikkel 46, så heter det i beskrivelsen at "the wording of this paragraph reflects the obligations of Article 57(2) of Additional Protocol I with regard to land and air warfare, albeit in a simpler form."¹⁵⁹

¹⁵³ Fenrick, W, *The Rule of Proportionality and Protocol I in Conventional Warfare* (1982) s98

¹⁵⁴ Henderson, I, *The Contemporary Law of Targeting, Military Objectives, Proportionality and Precautions in Attack under Additional Protocol I* (2009) s159

¹⁵⁵ Bovin, Alexandra *The Legal Regime Applicable to Targeting Military Objectives in the Context of Contemporary Warfare* (Research paper Series No 2/2006, University Centre for International Humanitarian Law (2006) s35

¹⁵⁶ TP1 kommentarer Art 57, pkt 2197

¹⁵⁷ Ibid

¹⁵⁸ Manualen s36 pkt 2.27

¹⁵⁹ SRM Explanation pkt 46.1 s 123

Det som fremstår som en liten språklig forskjell, men som for min oppgave kan være vesentlig er at det i SRM art 46 er benyttet uttrykket "those who plan, decide upon *or execute an attack*"¹⁶⁰ (min utheving). Hvis man forholder seg til inndeling av de tre hovedkomponentene i Nettverksbasert Forsvar (NBF) som er beslutter, effektor og sensor, så vil de som planlegger og beslutter naturlig høre hjemme under beskrivelsen beslutter. Når SRM også omtaler "those who execute" (de som utfører) så er det en naturlig å anse at dette vil være effektor (den som har våpen og i praksis skyter dette). Jeg vil derfor diskutere om SRM i praksis gir plikt til flere enn det TP1 tilsynelatende gjør.

Fra forklaringen gitt i SRM finner man at det først forelå en tekst som ikke inkluderte uttrykket "those who execute" og som var mer i tråd med teksten i TP1 art 57.¹⁶¹ Denne teksten ble opprettholdt etter hoveddiskusjonen i Toulon der de gjeldende artiklene ble behandlet.¹⁶² Derimot ble uttrykket innført i den endelige versjonen. I følge von Heinegg som var sentral i prosessen med skriving av denne artikkelen er forklaringen at man mente at uttrykket "those who decide" inkluderer "those who execute" og at det dermed ikke er en utvidelse av uttrykket, men en presisering.¹⁶³ Utfordringen med denne nye formuleringen er at når den leses kan det også forstås som at de som utfører har en selvstendig plikt til å vurdere påleggene som følger etter i teksten. Dette kan i teorien medføre en konstant overprøving av ordre som kommer kommandovei. En mulig grunn til hvorfor teksten er forskjellig fra det som ble diskutert under møtet i Toulon blir kommentert av den norske representanten i møtet, generaladvokat Dahl. Han sier at prosessen ble gjennomført på en måte der en mindre skrivegruppe trakk seg tilbake for å forfatte det som var diskutert. Dette ble ikke ansett å være problematisk, men i den grad utforming kan ha vært i retning av en fordelaktig humanitær tolkning ville sannsynligvis ikke utgiver (Doswald-Beck) protestert. Til sammenligning ble AMW Manual en større krig om ord, der ingenting ble overlatt til tilfeldighetene.¹⁶⁴

Uttrykket er ikke nytt ved SRM men benyttet blant annet ved USA sin uttalelse ved signering av TP1:

¹⁶⁰ SRM art 46

¹⁶¹ Teksten utarbeidet under møtet i Bochum var "Those who plan or decide upon an attack shall ensure that all feasible precautions are taken to avoid losses of civilian lives and the lives of the other protected persons and damage to civilian objects" (SRM explanations pkt 46.1 s 123)

¹⁶² Von Heinegg, Wolff Heintschel (ed) *Methods and Means of Combat in Naval Warfare, Report & Commentaries of the Round Table of Experts on International Humanitarian Law Applicable to Armed Conflicts at Sea Institut Mediterranen d'Etudes Strategiques, Universite de Toulon et du Var 19-23 October 1990* (1992) s58

¹⁶³ Epost fra Von Heinegg 15.04.13; "The experts were, however, convinced that the term "decide" applies to those who execute. Hence, there has been no widening but rather a clarification of the term "decide""

¹⁶⁴ Epost fra Arne Willy Dahl 16.4.2013

"Commanders and others responsible for planning, deciding upon or executing attacks necessarily have to reach decisions on the basis of their assessment of the information from all sources which is available to them at the relevant time. This of course is appropriate for the entire section, (USA)"¹⁶⁵

Her kan det derimot se ut til at uttalelsen viser til hele artikkel 57 og ikke bare pkt 2 (a). Sett i lys av Sverige sin uttalelse gjengitt tidligere, så er det naturlig å dra den konklusjon at det derfor refereres til hele artikkelen der enkeltdeler ansees å gjelde for de som planlegger og beslutter (pkt 2(a)), mens andre deler (pkt 2(b) og (c)) er rettet mot de som utfører. SRM art 46 pkt (a), (b) og (c) sammenfaller betydningsmessig i stor grad med TP1 2 (a) (i),(ii) og (iii). Med denne nye formuleringen kan det dermed se ut til at SRM utvider ansvaret beskrevet i TP1. Dette er problematisk først og fremst siden det i TP1 ser ut til nettopp å være et tydelig skille mellom de samme uttrykkene som SRM har slått sammen.

De samme uttrykk som er benyttet i SRM er også benyttet på samme måte i "The Manual of The Law of Armed Conflict - UK Ministry of Defence 2004" (UK Manual) ved at UK Manual stort sett gjengir SRM i sin helhet i manualen.¹⁶⁶ Inkorporasjon som dette i nasjonale regelverk kan vise til at dette er å anse som sedvanerett. Vi står her ovenfor en språknyanse mellom SRM og TP1. Dermed blir Storbritannias tolkning i samme bok av riktig nivå for ansvar i TP1 interessant. Dette står beskrevet under "the conduct of hostilities" som nettopp bygger på TP1.¹⁶⁷ Der fastslås det at ansvarsnivået ikke er spesifisert i TP1.¹⁶⁸ De hevder at det som er avgjørende for om man har ansvar for å overholde Art 57 pkt 2 (a) er om man har noen *reell* påvirkningskraft på måten angrepet gjennomføres. Ansvaret kan dermed være fra General til den enkelte soldat, hvis den enkelte soldat åpner ild på eget initiativ. De som ikke har disse forutsetningene er ikke bundet av pkt 2 (a), men i stedet er de bundet av pkt 2 (b).¹⁶⁹ Denne tolkningen er interessant da det påpeker at de som har en faktisk innvirkning på hvordan et angrep gjennomføres eller om de angriper på eget initiativ, vil ha et ansvar relativt til det nivået man befinner seg. Dette gir en klar definisjon som kan operasjonaliseres. I mitt tilfelle vil dette kunne være alle som avfyrrer et NSM slik systemet fungerer i dag. Siden parametere blir lagt inn i det enkelte missil om bord vil også den enkelte skipssjef ha en innvirkning på hvordan angrepet gjennomføres. Hvis derimot alle innstillinger blir beordret av

¹⁶⁵ O.R. VI, s xxx, CDDH/SR.42, Annex (USA)

¹⁶⁶ UK Manual pkt 13.32 s 355

¹⁶⁷ Eksempelvis når UK Manual omhandler "Precautions in attack" er punktene stort sett ordrett, med direkte henvisninger til TP1. Tolkningen starter også med direkte henvisning til TP1. UK Manual s81

¹⁶⁸ UK Manual, Level of Responsibility pkt 5.32.9 s85

¹⁶⁹ Ibid

beslutter så har den enkelte effektor ingen reell innvirkning. Dermed vil effektor heller ikke ha noe ansvar under paragraf 2(a) og sjefen på den avfyrende plattform vil kun være bundet av pkt 2 (b).

Jeg vil utdype dette nærmere siden dette er meget sentralt for oppgaven. TP1 Art 57 skiller klart mellom de som planlegger og beslutter på den ene siden og de som utfører på den andre. SRM har språklig slått sammen disse uttrykkene. Som referert til over mener Von Heinegg at dette ikke er en utvidelse av plikten til å gjelde flere, men en presisering av allerede gjeldene rett. Det faktum at denne språklige forskjellen ikke er omtalt i forklaringen til artikkelen, som jo er skrevet i samme bok, antyder at det ikke er ansett som noe som er bestridt og som dermed bør forklares. Von Heinegg sin kommentar tyder på SRM anser at effektor også er underlagt plikten gitt i 2 (a) og at dette ikke er omstridt.

Et annet verk som hevder å beskrive gjeldene rett er AMW Manual som skriver:

”This Manual provides the most up-to-date restatement of existing international law applicable to air and missile warfare, as elaborated by an international Group of Experts. As an authoritative restatement, the HPCR Manual contributes to the practical understanding of this important international legal framework”¹⁷⁰

I denne manualen så beskriver Seksjon G forholdsregler ved angrep. Dette er på linje med SRM bygget opp rundt TP1 Art 57. Språklig skiller AMW seg ut fra både TP1 og SRM ved at de istedenfor å angi hvem dette gjelder så er AMW generalisert og starter ofte med ”Constant care”. Derimot har AMW utførlige kommentarer, ofte med eksempler, for å beskrive reglene. Kommentarene til AMW Manualen regel 32 som ellers er en speiling av Art 57 pkt 2 (a) (i) beskriver situasjonen godt. Det kan forekomme tilfeller der flygeren ser målet direkte og situasjonen han observerer motstrider den informasjonen han har fått kommandovei. Beslutter kan derimot ha flere informasjonskilder som flygeren ikke har direkte tilgang til, og dermed ikke er kjent med. Spørsmålet for flygeren blir da “whether the commander’s determination is evidently faulty in view of what is visible on site.”¹⁷¹ Dersom flygeren anser dette så skal han forholde seg til en ny regel, regel 35, som igjen er utledet av TP1 art 57 pkt 2 (b). Flygeren er dermed ikke ansett for å være en del av kommandokjeden som beslutter, selv om det er han som er ansvarlig for å angripe. Han er derfor heller ikke underlagt plikten i art 57 pkt 2 (a). Dette må sies å opprettholde det skarpe skillet som ble uttrykt ved forhandlingene til TP1

¹⁷⁰ HPCR *Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare* (2009) Bern (AMW Manual) s iii

¹⁷¹ HPCR *Commentary on the HPCR Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare* (2010) (AMW Commentaries) Rule 32 (a) Commentaries pkt 4

mellom beslutter og de som utfører. Siden AMW som ble utgitt nesten ti år etter SRM opprettholder dette klare skillet har jeg derfor vanskelig for å se at det skal ha vært en sedvanerettslig forskyvning av ansvaret slik det er beskrevet i TP1. Dette skillet vil derfor være naturlig også for sjøkrig, siden ikke annet er begrunnet.

Dermed gjenstår synet beskrevet i UK Manual om at alle som har en reell påvirkning på angrepet er underlagt kravene gitt i Art 57 pkt 2 (a). Dette gir kun mening dersom man deler opp hva man har innvirkning på. I tilfellet NSM vil den som er beslutter være den som tar de ”større” avgjørelsene, typisk hva som er målsetting, enten det kommer i form av konkrete mål, objectives, eller oppnådde effekter. Den enkelte skipssjef vil være ansvarlig innenfor det han faktisk har en reell innflytelse på, nemlig utførelsen av angrepet, slik som banepanlegging og søkeparametre. Dermed blir skipsjefen underlagt plikten, men kun i forhold til det han faktisk har en reell innflytelse over, nemlig missilets bruk.

Ansvaret blir derfor relativt til nivået man er på.¹⁷² Siden det kun forventes at det er de øvre nivåer som sitter med det totale bildet så øker også plikten for etterlevelse av reglene for forholdsreglene ved angrep med kommandonivået.¹⁷³

Dette skaper en del åpne spenn i forhold til hvor langt plikten strekker seg for effektoren i det enkelte tilfelle. Dette gjelder spesielt i grenseland mellom beslutter og effektor. Noe av dette spennet vil jeg forsøke å klarlegge blant annet med mine konstruerte tilfeller senere i oppgaven.

2.4.3 Hva menes med uttrykket “everything feasible to verify”

Uttrykket “feasible” er benyttet ved to anledninger, Pkt 2 (a) (i) "do everything feasible to verify that the objectives" og Pkt 2 (a) (ii) "take all feasible precautions". Tolkningen av uttrykket “feasible” blir dermed avgjørende for forståelsen av begge disse punktene.

En rekke stater kommenterte uttrykket allerede under forhandlingene. Storbritannias uttalelse er illustrativ, at med "feasible" oppfattes det slik at det er: "that which is practically possible, taking into account all the circumstances ruling at the time, including those relevant to the success of military operations". Tyrkia, USA, Føderale Republikk Tyskland, Canada og tildeles Italia har lignende uttalelser.¹⁷⁴ Landene valgte ved ratifikasjon også å inkludere det humanitære perspektivet, og ikke bare det militære slik at siste del av setningen ble ”including

¹⁷²Henderson (2009) s160 Henderson viser blant annet til både Sveits, New-Zealand og Storbritannia har dette synet.

¹⁷³Henckaerts J-M & Doswald-Beck, L (eds), *Customary International Law, vol II* (2005) s359 Som gjengir den Nederlandske Militærmanualen fra 1993

¹⁷⁴O. R. CDDH/VI s 211, 214, 224, 226, 231, 241

humanitarian and military considerations” (min utheving).¹⁷⁵

Det er også senere traktatfestet tilsvarende beskrivelse av hva som anses om “feasible precautions” i: “Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Incendiary Weapons Geneva, 10 October 1980” (Protocol III) som er en tilleggsprotokoll til “Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May be Deemed to be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects. Geneva, 10 October 1980”.¹⁷⁶ Selv om denne traktaten ikke retter seg mot sjøkrig som sådan, viser det til at forståelsen av uttrykket er rimelig å anse som sedvane.

Dette medfører et videre behov for avklaring, nemlig hva er det som er praktisk? (Practicable or practically). Dette gjelder spesielt ovenfor informasjonsbehandling, og ”feasible to verify”. Spania erklærte i forhandlingene at for sjefer som skal beslutte i forhold til artiklene 51-58 så kan ikke beslutningen vurderes ut ifra mer en ”relevant information available at the time and which it has been possible to obtain to that effect”.¹⁷⁷ Lignende uttalelser kom fra til sammen 13 land.¹⁷⁸ Dette refereres ofte til ”etterpåkløkskap regelen”.¹⁷⁹ Det betyr at når man vurderer om kravene er overholdt så skal det vurderes ut ifra de omstendigheter og kunnskap tilgjengelig på det rådende tidspunktet, og ikke dømmes for opplysninger som er blitt gjort kjent senere.¹⁸⁰

Dette fritar ikke nødvendigvis beslutningstagere ved at de kan hevde at de ikke visste hva som kunne skje, siden ignoranse ikke fratår for ansvar. Besluttere har nemlig også et ansvar for å gjennomføre en innsamling og analyse av hva som anses som rimelig informasjon for å støtte sin beslutning. Hvis det er tilgjengelig informasjon som ikke er vurdert av sjefen så skal dette vurderes opp mot hvilke forhold beslutningen er tatt under, med tanke på press og tidsnød, før man kan hevde at plikten til innhenting er brutt.¹⁸¹ Det er også et faktum som skal tas hensyn til at en fiende sannsynligvis forsøker å forvirre eller holde informasjon om egne styrker tilbake. Det skal altså ligge innhenting i rimelig grad og analyse av informasjon gitt de

¹⁷⁵ Gaudreau, J, *The reservations to the Protocols additional to the Geneva Conventions for the protection of war victims* (2003) s14

¹⁷⁶ Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Incendiary Weapons (Protocol III). Geneva, 10 October 1980, Art 1 (5)

¹⁷⁷ O. R. CDDH/VI s 509

¹⁷⁸ Generell uttalelser fra Egypt og United Kingdom, med referanse til hele del 4 seksjon 1 for Belgia, Canada, Tyskland, andre som forholdt seg spesifikt mot artiklene 51-58 var Australia, Irland, Italia, Nederland, New Zealand og Spania, og til Art 57 pkt 2 spesifikt var det Østerrike og Sveits. (Gaudreau 2003) s14

¹⁷⁹ Eng Hindsight rule

¹⁸⁰ Boothby (2012) s121, Henderson (2009) s163-165

¹⁸¹ Henderson (2009) s163

forhold som beslutningen tas under til grunn.¹⁸² San Remo Manualen støtter dette og hevder at når de har tilført setningen "in the light of information available to them" at dette har blitt presisert. De hevder at beslutninger ikke kan sies å være et brudd på artikkelen hvis planleggere eller sjefer har tatt en beslutning i god tro basert på informasjon som man kan forvente er tilgjengelig under de faktiske omstendighetene.¹⁸³ Dette er i tråd med statenes kommentarer under forhandlingene til TP1 og senere tolkninger av blant annet forfattere som Dinstein¹⁸⁴ og Henderson.¹⁸⁵

Hvem som skal gjennomføre dette i praksis kan være forskjellig. Dette spennet er omtalt i forrige kapittel. Ved et forhåndsplanlagt angrep kan

”Informasjon hentes fra ulike kilder, blant annet etterretningskilder, åpne kilder, rekognosering, overvåkning og liknende. Basert på informasjonen om målet og området rundt vil de som planlegger angrepet, også kunne gi føringer om hvilke midler eller metoder som er aktuelle å bruke for å redusere faren for sivile følgetap.”¹⁸⁶

Ved et dynamisk angrep derimot er tiden kortere og man må stole på de sensorer som er umiddelbart tilgjengelig for den som beslutter om angrepet skal gjennomføres. Hva som da blir praktisk mulig vil da måtte vurderes ”ut fra hvilken trussel man står overfor, hvilket utstyr man har tilgjengelig, og tid til disposisjon for vurdering av situasjonen.”¹⁸⁷

2.4.4 Eksempel 1 - NSM treffer feil mål i målområdet

For å eksemplifisere dette så vil jeg diskutere noen situasjoner som kan tenkes å oppstå i benyttelsen av NSM i langtrekkende engasjement.

Den første situasjonen jeg vil se på er et tenkt tilfelle der NSM blir avfyrt mot et mål, men så viser det seg at måldataene var unøyaktige. Når missilet kommer frem til sitt angitte søkeområde og starter søket så finner det et sivilt objekt og treffer dette. Missilet ble altså rettet mot noe beslutter oppfattet som et lovlig mål. Mens missilet var underveis forandrer derimot situasjonen seg. Dette kan komme av tre forhold:

¹⁸² Henderson (2009) s 163

¹⁸³ SRM explanations pkt 46.3 s123

¹⁸⁴ Dinstein, Y, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict* (sec ed) (2010) s139ff

¹⁸⁵ Henderson (2009) s162ff

¹⁸⁶ Manualen s40 pkt 2.40

¹⁸⁷ Ibid s41 pkt 2.42

1. Feil identifisering av mål. Det vil si at missilet i seg selv treffer det objektet som det ble rettet mot, men det viste seg at informasjonen ble tolket feil og at objektet var å anse som beskyttet. Eksempel på dette kan være et sivilt fartøy som ikke har den forventede last.
2. Mangelfull informasjon. Hverken effektor eller beslutter ble informert om "det andre fartøyet" i området, og tok derfor ikke hensyn til dette da de planla angrepet. Et annet eksempel kan være at det var flere sivile om bord enn forventet og hvis dette hadde vært kjent så ville det vært et brudd på proporsjonalitetsprinsippet.
3. Forandringer i forholdene. Med lang flygetid så hadde et hurtiggående fartøy kommet seg inn i målområdet uten at det var mulig for sensor(ene) å observere dette ved avfyringstidspunkt.

Eksempelet vil her bli sett i lys av Art 57 pkt 2 (a) (i) og SRM 46 (a) og (b).

Det springende punkt er her hva som kan forventes i forhold til kravene om å gjøre "everything feasible to verify"/ "feasible measures to gather information".

Hvis man deler plikten opp så er det to krav. For det første må man lokalisere, observere og identifisere målet og målområdet. Deretter må man ta de innsamlede data og vurdere disse opp mot reglene gitt blant annet i Art 57/Art 46.¹⁸⁸ I dette tilfellet forutsettes det at både effektor og beslutter har ansett at de angriper et lovlig mål, på en lovlig måte. De har basert denne vurderingen på den informasjonen som er umiddelbart tilgjengelig.

Det første spørsmålet er dermed om sensor har videreformidlet all informasjon som de hadde tilgjengelig, og om dette er pålagt gjennom IHR?

Det er på det rene at alle, også sensor, har plikt på seg til å avlyse eller avbryte et angrep dersom det står klart for sensor at det man angriper ikke er et lovlig mål i henholdt til Art 57 2 (b)/SRM art 46 (d). Denne artikkelen vil jeg komme inn på i kapittel 2.9.

For at sensor skal ha plikter utover kravet til å avbryte et tydelig ulovlig angrep, må sensor innebefattes i begrepet "those who plan or decide". Dette kan være tilfelle dersom "those who decide" også inkluderer "those who execute",¹⁸⁹ og de som "execute" er hele kjeden av involvert personell, også sensor. I forrige kapittel fastslo jeg at ansvaret var relativt til det nivået man er på. Dermed kan sensor kun sies å være ansvarlig for det den bidrar med for å gjennomføre angrepet. Det ligger i begrepet at sensor bidrar med informasjon om fienden og målområdet. Det som derfor må vurderes er hvilke krav det er til denne informasjonen.

¹⁸⁸Henderson (2009) s234

¹⁸⁹Som diskutert i kap 2.5.2

Hvor mye informasjon som er godt nok er et omdiskutert tema. Det er klart at de som beslutter må ha en rimelig god informasjon, slik at de kan gjennomføre vurderingen om målet er lovlig. Det er ikke et pålegg om å utsette seg for unødvendig stor fare for å forsikre seg om at informasjonen er god nok utover dette.¹⁹⁰ Hva som er god nok informasjon vil være avhengig av den enkelte situasjon. Forholdsregler ved angrep omhandler både distinksjons og proporsjonalitetsprinsippet. Derfor vil et spørsmål om hva som er god nok informasjon ikke bare gjelde om man kan identifisere om det er et lovlig mål, men man må også vurdere om det er risiko for tilfeldig skade. Risikoen for tilfeldig skade må igjen veies opp mot hva som er den militære fordel med å gjennomføre angrepet. Dette er proporsjonalitetsvurderingen. I denne vurderingen er det også naturlig å inkludere vektingen av risiko for egne styrker. Australia sitt syn beskriver dette. I forbindelse med ratifikasjonen av TP1 kommenterte de at uttrykket "military advantage" inkluderer mange vurderinger, deriblant sikkerheten til angripende styrker.¹⁹¹ Manualen legger samme syn til grunn, men utdyper at "det må aksepteres noe risiko for egne tap dersom dette er nødvendig for å unngå uforholdsmessig følgeskade."¹⁹²

Om sensor har eksplisitte plikter i forhold til Art 57 pkt 2 (a) er uklart. Det er argumentert at sensor er en del av engasjementskjeden og derfor har en plikt overfor den informasjonen de formidler. Dette kan sies å følge av både Art 57 pkt 1 og pkt 2 (a). Dersom det blir formidlet data som er unøyaktige eller dårlige uten at dette er angitt kan sensor dermed stå i fare for å bryte disse punktene. Usikkerhet knyttet til målangivelse bør derfor oppgis. Det kan være usikkerhet knyttet til evnen til å skille mellom sivile eller militære som for eksempel identitet på fartøy og annen trafikk i området, eller det kan være usikkerhet knyttet til proporsjonalitetsvurderingen om det er observasjoner som kan antyde at et angrep på noen måte vil være "excessive" i forhold til den antatte militære fordel. Dersom informasjon blir formidlet med en angitt grad av usikkerhet, eller dersom beslutter må forstå at slike

¹⁹⁰ Boothby (2012) s123, Se også Samash, H E, *How much is too much? An examination of the principle of jus in bello proportionality*, 2 IDF L R 103 (2005-2006) s125 – der Samash hevder at dersom vurderingen om at angrepet ikke skaper overdriven skade, så trenger man ikke utsette egne styrker for videre risiko for å ytterligere forsikre seg. Roscini, M *Targeting and contemporary aerial bombardment* 54 ICLO (2005) s411-416 hevder at det å prioritere beskyttelse av egne styrker over det å få en god kost-nytte analyse kan sies å bryte art 57 pkt 2, og tilsvarende hevder også Cannizzaro, E, i boken *Contextualising proportionality: jus ad bellum and jus in bello in the Lebanese war* 864 IRRC 779 (2002) s789.

¹⁹¹ Australia, Declarations made at the time of ratification 21.06.1991, angående pkt 51 (b) og 57 2 (iii) "military advantage involves a number of considerations, including the security of the attacking forces" Dinstein (2010) Støtter også at egenbeskyttelse er et valid argument, og viser til at det skal være en fornuftig fordeling av risiko mellom de angripende styrker og fiendens sivile. (s141)

¹⁹² Manualen s35

usikkerheter er heftet ved informasjonen fra sensor (eksempelvis datalink med begrenset informasjonsmengder), blir det nettopp beslutter som står ansvarlig for vurderingen tilknyttet forholdsregler ved angrep.

Det må foretas en helhetsvurdering i den aktuelle situasjonen der flere faktorer som hva som skal til for å gjenkjenne et mål som lovlig, risiko for å ramme sivile, risiko for egne styrker og den militære fordel inngår. Jeg vil derfor legge til grunn at dersom det etter forholdene er gjort det som er å forvente av sensor for å hente informasjon om mål og målområdet, så er sensors plikt overholdt i forhold til forholdsregler ved angrep.

Siden ansvar er relativt til det nivået man er på, noe jeg vil kalle et horisontalt ansvarsprinsipp, så vil jeg dele inn i det overordnede ansvar og ansvar for utførelsen av selve angrepet. Det er klart at det er beslutter som har det overordnede ansvaret, både får planlagte og dynamiske angrep. Et hovedkvarter eller styrkestab vil sannsynligvis ha direkte tilgang på flere kilder, som igjen vil medføre at det pålegges et større aktsomhetsansvar ovenfor den overordnede planlegging. Dersom det er et dynamisk angrep er det fortsatt beslutter som har ansvar for å vurdere de overordnede faktorer, men beslutter vil ofte være en taktisk sjef og ikke en operasjonell sjef. For vurderingen om hva som er god nok informasjon er tidsaspektet viktig.¹⁹³ Mange engasjement har et såkalt "window of opportunity". Engasjeres det ikke innen et gitt tidsrom kan det være utenfor våpen eller sensordekning, eller det kan være fare fienden angriper egne styrker. Ofte er det derfor et betydelig press, spesielt på det taktiske nivå. De ulike effektorer har forskjellige mulighet til å behandle informasjon. Fregatter har for eksempel flere personer og sambandssystemer enn en kystkorvett. Disse faktorene vil kunne være avgjørende når man vurderer om tilstrekkelig aktsomhet er vist i innsamling og behandling av data. Generelt sett kan man si at alle som er involvert i utførelsen av angrep har et ansvar for å hente inn informasjon og vurdere denne i forbindelse med et angrep. Dess mer tid man har til rådighet og dess høyere man er i en kommandokjede, vil man kunne kreve at mer informasjon er hentet inn og behandlet før et angrep er gjennomført.¹⁹⁴

Ansvar for å vurdere om forholdsregelen er ivaretatt ved bruk av selve våpenet vil måtte hvile på den som avfyre det. Det at man har ansvar også nedover i kommandokjeden fratar ingen overordnede deres ansvar, og som minimum må ordre og instruksjoner være vurdert etter

¹⁹³ Boothby (2012)s342

¹⁹⁴ Henderson (2009) s 161

disse prinsipper.¹⁹⁵ Det er plikt til å hente inn informasjon om mål og målområdet.¹⁹⁶ Denne informasjonen er nødvendig i seg selv for å kunne gjennomføre et angrep, men informasjonen skal også benyttes til å vurdere forholdsregler ved angrep. Her er det spesielt tidsaspektet og muligheten for å samle inn og behandle data som vil være avgjørende for om man kan sies å ha oppfylt plikten. Dersom det er gjennomført et angrep og man ikke har innhentet og behandlet det som kan forventes i situasjonen, eller dersom situasjonsbevisstheten var lav da man besluttet å angripe, vil det sannsynligvis være å anse som et brudd på artiklene. Det er derfor sannsynlig at det påhviler et større aktsomhetsansvar i tettere trafikkerte farvann, og dess mer uoversiktlig farvannet er.

Hvilken tidsforsinkelse det er mellom når informasjonen er innhentet og tidspunktet angrepet gjennomføres kan ha en innvirkning på kravet til informasjon. Det er også en tidsforskjell mellom avfiring av missile og tidspunktet da missilet treffer et mål. Dersom det er et planlagt angrep kan det være relativt lang tid mellom beslutning er tatt og missilet treffer mål. Dersom det er dynamisk angrep vil det ofte være meget kort tid mellom beslutning og avfiring av missilet. I det siste tilfellet er det ofte liten tid til å revurdere samt at det er lite sannsynlig at ny informasjon vil tilflyte de som skal gjennomføre angrepet før man avfyrrer missilet. Etter at missilet er skutt er det ingen mulighet til å stoppe angrepet. Det er på det rene at ansvaret om å gjøre en vurdering er på det tidspunkt angrepsbeslutningen ble tatt¹⁹⁷ så lenge det er innen rimelig tid før angrepet blir gjennomført, uavhengig om det er et planlagt eller dynamisk angrep. Flytiden må tas i betraktning i vurderingen.

Dermed blir svaret på om forholdsregler ved angrep er ivaretatt i forbindelse med innhenting og behandling av informasjon at det er situasjonsavhengig. Det jeg har angitt er hvile forhold som må vurderes. For det første må det vurderes om god nok informasjon er innhentet og formidlet på en ansvarlig måte. Deretter må det vurderes om denne informasjonen er behandlet på en tilstrekkelig god måte i forhold til situasjonen. Hvis begge disse forhold er oppfylt kan det sannsynligvis sies at plikten i forbindelse med forholdsregler ved angrep er overholdt.

2.5 Hvilke krav stilles til valg av angrepsmetode?

Jeg har nå vært igjennom flere avklaringer knyttet til sentrale uttrykk i TP1 Art 57 og SRM Art 46. I forrige kapittel var det først og fremst diskusjonen rundt hva som stilles av krav i

¹⁹⁵ Boothby (2012) s 120

¹⁹⁶ SRM Art 46 (a) omtaler dette spesifikt og anser det som en presisering av Art 57 pkt 2 (a) (i)

¹⁹⁷ Boothby (2012) s341

tilknytning til informasjonsinnhenting og informasjonsbehandling. Når dette er utført er det viktig at informasjonen benyttes konstruktivt. Derfor er det logisk i forhold til prosessen ved angrepsplanlegging at man ser på valg av våpen, og hvordan man best skal utnytte våpnene. Dette er valg av ”means” og ”methods”, som jeg vil se på i det følgende kapittel.

ART 57 TP1

(ii) take all feasible precautions in the choice of means and methods of attack with a view to avoiding, and in any event to minimizing, incidental loss or civilian life, injury to civilians and damage to civilian objects;

Art 46 SRM

(C) They shall furthermore take all feasible precautions in the choice of methods and means in order to avoid or minimize collateral casualties or damage; and

2.5.1 Hva menes med uttrykket “Means and methods”

Dette er mer utførlig behandlet i TP1 Del III, Seksjon 1 som heter “Methods and means of Warfare». Det må gjøres oppmerksom på at denne seksjonen ikke er underlagt begrensingene som følger av TP1 Art 49 da dette er en annen seksjon. I artikkel 35 «Basic rules» fremgår det blant annet at retten til å velge metode eller midler i krig ikke er ubegrenset. Det er forbudt å benytte våpen eller metoder som skaper unødvendig lidelse eller skader.¹⁹⁸

I TP1 Kommentarene fremgår det at de anser metoder for å være måten våpen eller våpensystem blir benyttet, mens midler er våpenet, eller våpensystemet i seg selv.¹⁹⁹ Dermed følger det at et våpen kan være ulovlig i seg selv dersom det for eksempel er så unøyaktig at det ikke kan sies å ha forutsetning for å kunne opprettholde prinsippet om distinksjon.²⁰⁰

Eksempler på et slikt våpen er de berømte V1 og V2 våpnene Tyskland benyttet under andre verdenskrig²⁰¹.

¹⁹⁸ TP1 art 35 “Basic rules; 1. In any armed conflict, the right of the Parties to the conflict to choose methods or means of warfare is not unlimited.2. It is prohibited to employ weapons, projectiles and material and methods of warfare of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering.3. It is prohibited to employ methods or means of warfare which are intended, or may be expected, to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment.”

¹⁹⁹ TP1 kommentarer Art 51, pkt 1977. Dette sammenfaller også med synet i UK Manual UK Manual pkt 5.32.4 s82

²⁰⁰ At NSM er et legalt våpen er fastslått i kapittel 2.3.5

²⁰¹ TP1 kommentarer Art 51, pkt 1958

Samtidig kan et våpen som i seg selv er lovlig bli benyttet mot sivilbefolkningen. I det tilfelle er det ikke våpenet som blir forbudt, men måten det blir brukt på.²⁰²

Ved vurderingen av “means og methods” kommer man inn på vurderinger knyttet til både distinksjons og proporsjonalitetsprinsippet. Man skal skille mellom militære og sivile ved å velge midler og metoder som unngår (avoid) å treffe sivile, og dersom det er risiko for tilfeldig skade skal man tilsvarende velge et middel eller metode som minimaliserer (minimize) dette. Siden jeg her diskuterer NSM som eneste våpen, vil variabelen være hvilke måter, eller taktikk, jeg benytter dette våpenet på. For NSM kan det for eksempel være hvordan man stiller inn målgjenkjenning, baneplanlegging, angrepsvinkel og angrepsavstand. Jeg vil komme inn på noe av dette med et eksempel i kapittel 2.5.4

I SRM art 46 speiles kravet om valg av "means and methods" for å unngå tilfeldig skade først og fremst i pkt (c). I SRM gjelder bestemmelsene for "those who plan, decide upon or execute".

2.5.2 Hva er “Feasible precautions”

Som diskutert under uttrykket "feasible to verify", så er også de generelle kommentarene om "feasible" gjeldende, og at det må forstås som hva som er praktisk mulig i den gjeldende situasjonen, og at dette ikke skal bli vurdert i etterpåklokskapens lys.²⁰³ Det underliggende her er at man skal gjør så mye som er mulig for å unngå å utsette sivile for risiko for tilfeldig skade. Hvor mye som er rimelig å gjøre i den enkelte situasjon er hovedsakelig en vekting opp mot hva den militære fordel (military advantage) forventes å være.

For valg av metoder ved angrep med NSM så vil jeg skille mellom to nivåer. Det må foreligge en vurdering av overordnede faktorer som skal gjennomføres av beslutter og de som planlegger. Det er også en vurdering av metode som må gjennomføres på det taktiske eller stridstekniske nivået som er direkte relatert til NSM. UK Manual ser ut til å støtte en slik deling da de først lister opp en del vurderinger og så fortsetter med ”The same considerations apply to the tactics adopted or the way weapons are used.”²⁰⁴

UK Manual lister en rekke eksempler på hva som bør vurderes og her er noen av de mest relevant for min oppgave (min oversettelse):²⁰⁵

²⁰² TP1 kommentarer Art 35, pkt 1402 og Art 51 pkt 1957.

²⁰³ Se diskusjon i kapittel 2.5.3 for utdyping av uttrykket feasible.

²⁰⁴ UK Manual s 83, pkt 5.32.4

²⁰⁵ UK Manual s 83-84

- Målets viktighet og tidspress
- Hva man vet om målet
- Forhold som påvirker NSM, som sterk vind, luftfuktighet (som påvirker all IR) og terreng rundt målområdet
- Muligheten for tilfeldig skade, som nærhet til andre objekter, og som mulig utslipp fra målet etter treff.
- Kan målet være en fare for egne, andre styrker.

De overordnede vurderingene er typisk den strategiske eller operasjonelle viktigheten av å bekjempe målet. Dette vil også ofte gi rammer for hvilket tidsrom det er nødvendig å utføre handlingen.²⁰⁶ For eksempel ved fare for landsetting av styrker kan det være en militær nødvendighet å angripe så snart som mulig, med all den effekt som kan stille til rådighet. Dersom landsettingen skaper fare for egne styrker, eller i stor grad vil ha innvirkning på den overordnede planen vil den militære nødvendighet være betydelig. Dette vil være en viktig faktor i forhold til vekting av hva som er akseptable risiko i forhold til muligheten for tilfeldig skade på sivile.

Et annet eksempel på en overordnet faktor kan være miljøhensyn. Miljøansvar er omhandlet i TP1 Art 35 pkt 3 og Art 55 pkt 1. I Art 35 står det "It is prohibited to employ methods or means of warfare which are intended, or may be expected, to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment."²⁰⁷ Art 35 er traktatsrett også for sjøkrig. For angrep med NSM kan den overordnede vurdering være om konsekvensene av det å angripe en oljetanker vil medføre så stor forurensing at det klart overstiger den militære fordel. Det kan også være at man velger å unngå å engasjere i nærhet av tettbeboede kyststriper.

Effektor vil også måtte overholde det som er å anse som "feasible precautions". Her er det typiske vurderinger i forbindelse med valg av hvordan missilet best kan benyttes for å minimere risiko for tilfeldig skade på sivile, samtidig som man opprettholder en høy sannsynlighet for å treffe målet. Dette kan være baneplanlegging opp mot topografi og trafikk i område, vurderinger av søkeparameter, missilets påvirkning under de aktuelle værforhold osv.

Et moment i denne diskusjonen er Art 57 pkt 4. Denne henvender seg spesifikt til militære operasjoner på sjøen og i luften. Der skal man "take all reasonable precautions to avoid losses

²⁰⁶ TP1 Kommentarer Art 57. pkt 2200

²⁰⁷ TP1 Art 35 pkt 3

of civilian lives and damage to civilian objects"²⁰⁸

Her benyttes uttrykket "reasonable" som erstatning for "feasible", som er benyttet i den øvrige teksten. I ICRC kommentarene vises det til at det å oppfylle kravet til uttrykket "reasonable" er noe mindre omfattende enn til "feasible", men at skillet er lite. Det antas der at meningen kun har vært å bekrefte at det gjelder regler også for sjøkrig som rammer sivile på land.²⁰⁹ Jeg vil kort komme inn på Art 57 pkt 4 senere i oppgaven i kapittel 2.8.1.

2.5.3 Hensikten er å unngå skade på sivile

Art 57 pkt 2 (a) (ii) fastslår at man skal ta alle mulige forholdsregler for å unngå eller minimere skade på sivile eller sivile objekter. Dette er også omhandlet i Artikkel 51, "protection of the civilian population". Art 51 ble ansett som en av de viktigste i TP1 da den fastslår den tidligere sedvaneretten om at sivile skal holdes utenfor konflikten og at de nyter en generell beskyttelse mot krigføring som traktatsrett.²¹⁰ Dette er uomtvistelig sedvanerett. Det er blant annet på det rene at man skal forsøke å skjerme sivile i krig (Art 51 pkt 1) og at det er forbudt å rette angrep mot sivile (Art 51 pkt 2).²¹¹

Pkt 4 i artikkelen forbyr også tilfeldig²¹² angrep og definerer hva tilfeldig angrep er.²¹³

Denne delen viderefører bare det som er fastlagt i artikkel 48, at angrep kun skal rettes mot militære mål (direct their operations only against military objectives). Tilfeldige angrep er definert som angrep som ikke opprettholder distinksjon. Under konferansen ble de diskutert om for eksempel sperreild for å hindre fremrykking eller fienden i å ta lende dermed falt utenfor, men her ble det fastslått at området som en fiende ønsker å benytte kan være et militært mål.²¹⁴

For å se på hvordan valg av metode kan medføre tilfeldig skade på sivile vil jeg benytte et eksempel.

2.5.4 Eksempel 2 - valg av metode og baneplanlegging

Jeg vil nå gå tilbake til teksten i Art 57 Pkt 2 (a) (ii) og SRM Art 46 (c) for å se på et konstruert tilfelle som kan være problematisk i forhold til NSM og valg av metode.

²⁰⁸ TP1 Art 57 pkt 4

²⁰⁹ TP1 kommentarer Art 57 pkt 2230

²¹⁰ Ibid Art 51, pkt 1923

²¹¹ TP 1 Art 51

²¹² Eng: Indiscriminate

²¹³ TP1 art 51

²¹⁴ TP1 kommentarer Art 51 pkt 1955

NSM flyr autonomt og ”blindt” fra plattformen det blir skutt fra til målområdet. Missilet flyr mellom punkter i en forhåndsplanlagt bane. Punktene kan sannsynligvis være enten automatisk eller menneskelig generert. Missilet kan fly svært lavt og svært langt. Dette skaper en risiko for at missilet flyr inn i et objekt på veien til sitt mål uten at dette er tilsiktet. I dette konstruerte tilfelle treffer NSM et større fiskefartøy på vei til sitt målområde. Selv om missilet ikke eksploderer, skaper den kinetiske energien betydelig skader, samt at det oppstår brann som er forårsaket av antenning av missilets drivstoff. Det er på det rene at missilet var rettet mot et lovlig mål. På veien til dette målet, i en fase der missilet styrer autonomt, har NSM ikke mulighet til å detektere og å unngå objekter som på forhånd ikke er kjent for missilet gjennom banepanleggingen. Som Art 51 pålegger, og som er diskutert i forrige kapittel, så skal sivile så langt det er mulig beskyttes mot effektene fra krigføring. Her har man truffet et sivilt objekt, med store påfølgende skader på sivile personer og sivile objekter.

Her gjelder først og fremst et spørsmål om prinsippet om distinksjon er oppfylt. I den grad det er vurdert at det er en risiko for tilfeldig skade på sivile, så vil også proporsjonalitetsprinsippet gjøre seg gjeldende. I SRM er det Art 46 pkt (c) som vil være gjeldende. Det kan nevnes at tolkningen av "area of attack" i SRM er interessant. Dette vil være avgjørende for om også SRM art 46 pkt (a) og som følge (b) skal inkluderes i vurderingen av dette eksempelet. Fra et sjømilitært synspunkt vil "area of attack" naturlig være der missilet har sitt søkeområde, og det igjen vil utelukke å vurdere de resterende deler av missilets bane opp mot disse paragrafene. Jeg vil ta utgangspunkt i en slik forståelse av ”area of attack” og vil dermed ikke diskutere SRM art 46 (a) og (b) i dette eksempel. Dersom risikoen for å treffe sivile var kjent så vil også Art 46 (d) være aktuell i forbindelse med en proporsjonalitetsvurdering.

Siden angrepet i utgangspunktet var rettet mot et lovlig mål så er Art 57 pkt 2 (a) (i) overholdt. Her forutsettes det at målområdet faktisk er av en slik beskaffenhet at angrepet kan rettes mot det militære målet, og at det ikke bare sendes i en generell retning for selv å søke etter mulige mål. Derimot kan det reises tvil om Art 57 Pkt 1, om man kan hevdes å oppfylle det overordnede kravet til "constant care" for å beskytte sivile, og om Art 57 pkt 2 (a) (ii) valg av "means and methods" for å unngå skade på sivile er overholdt. Siden våpenet er gitt, så vil spørsmålet være om NSM er benyttet på en slik måte at det unngår skade på sivile.

Det første spørsmålet for å vurdere om IHR er brutt burde være om det er det rimelig at man burde forstått at dette kunne skje i det angjeldende område? Har man planlagt på en slik måte at missilet kan sies at det i hele dens bane overholder plikten til å kunne unngå sivile

beskyttede objekter. Hvis man har et godt oversiktsbilde generelt og et "pattern of life" oversikt som tilsa at dette var et relativt lite trafikkert område vil man kunne hevde at man har tatt "feasible precautions". Dette ved å fly gjennom områder som er lite trafikkerte. Motsatt er det hvis man flyr igjennom et tradisjonelt tett trafikkert område og man benytter en meget lav fluktprofil. Dette kan det være et brudd på kravet til valg av metode opp mot distinksjon. Det er vanlig å benytte en bane som så lav som mulig for å unngå å bli oppdaget av fiendens radarsystemer. Generelt sett antas det at dess senere ett missil blir detektert, dess vanskeligere blir det for fienden å reagere på best mulig måte. Av dette følger at missilet også er designet som lavsignatur. Dersom det ble vurdert at man måtte velge en metode som var dårlig egnet til å skille mellom beskyttede objekter og lovlige mål vil vurderingen gå over til å være en proporsjonalitetsvurdering og et eventuelt brudd eller ikke er avhengig av hvor avgjørende denne profilen var for den militære fordel.

Her ser man et eksempel på spennet mellom overordnede og taktiske vurderinger opp mot både distinksjons og proporsjonalitetsprinsippet. Baneprofilen kan være gjenstand for både en overordnet og en taktisk vurdering. Eksempelvis kan en overordnet vurdering ta hensyn til det generelle trafikkbildet og konkludere med at angrep ikke skal foregå i et slikt område siden det i liten grad klan skille mellom sivile objekter og lovlige mål, eventuelt pålegge andre restriksjoner ved angrepet for å redusere risikoen for tilfeldig skade. Anser man at det allikevel er nødvendig å gjennomføre angrepet vil proporsjonalitetsforholdet mellom militær fordel og risiko avgjøre om angrepet vil være lovlig. Her er det da viktig at man kan vise til at "feasible precautions" er gjennomført. Effektoren på sin side må akseptere den vurdering som er gitt av beslutter. Derimot kan effektor selv velge eksempelvis banehøyde opp mot de taktiske vurderinger i situasjonen. Dette vil bli en vurdering mellom sannsynligheten for å fly inn i et ukjent mål på veien til det man sikter på, opp mot hvordan man best taktisk planlegger banen for å ha størst mulig sjanse for at missilet skal treffe det aktuelle målet. Eksempelvis vil en vurdering om at missilet flyr lavt - bare fordi det kan det - sannsynligvis være et brudd på både TP1 og SRM dersom det kan sies å utsette sivile for risiko. Dersom det blir ansett som sterkt nødvendig for den taktiske situasjon vil det kunne være lovlig, men det forutsetter en vektning opp mot proporsjonalitetsprinsippet. Her vil målets viktighet og missilets økede evne til å treffe målet ved lav bane vektet i forhold til sannsynligheten for at missilet kan treffe sivile på vei til målet. Ved rimelig tvil om at proporsjonalitetsprinsippet kan overholdes vil effektor være pliktig til å utsette eller kansellere angrepet i henhold til Art 57 pkt 2 (b) og SRM pkt (d).

Oppsummert for dette eksempel kan man derfor si at det ikke å gjennomføre en vurdering av angrepsmetode opp mot mulig skade på sivile er et brudd på plikten gitt i TP1 og SRM. For å overholde distinksjonsprinsippet må angrepet ha mulighet til faktisk og rettes direkte mot et militært mål. Ved en vurdering av angrepet vil det være et krav at man har gjennomført rimelige hensyn i valg av metode opp mot risikoen for tilfeldig skade på sivile. Beslutter har ansvar for de overordnede vurderinger, mens effektor vil ha et ansvar for vurderinger knyttet til selve gjennomføringen av angrepet. Sannsynligheten for tilfeldig skade vil naturlig nok avhenge av banevalg, inkludert forventet trafikk, banehøyde. Sannsynligheten må vurderes og vektes i hele fluktens lengde.

Valg av angrepsmetode i forbindelse med terminalfase slik som angrepsretning inn mot et målområde eller valg av parameter for målutvelgelse vil likeledes være en nødvendig vurdering når man skal velge metode, men dette ligger utenfor dette eksempelet.

2.6 Selv om målet er lovlig er det ikke sikkert det er lov å angripe det.

TP1 art 57 2

(a) (iii) refrain from deciding to launch any attack which may be expected to cause incidental loss of civilian life, injury to civilians, damage to civilian objects, or a combination thereof, which would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated;

SRM art 46

(d) an attack shall not be launched if it may be expected to cause collateral casualties or damage which would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated from the attack as a whole; an attack shall be cancelled or suspended as soon as it becomes apparent that the collateral casualties or damage would be excessive.

Jeg har til nå fastslått plikten til å innhente og vurdere informasjon. Deretter vurderte jeg hva som skal vurderes av angrepsmetoder for i størst mulig grad unngå at sivile blir utsatt for en risiko for tilfeldige angrep. Dersom man ikke klarer å unngå å fjerne denne risikoen, og at angrepet ikke kan gjennomføres uten at sivile blir utsatt for en risiko for tilfeldig angrep, hvilke regler gjelder da?

Proporsjonalitetsprinsippet kan i Art 57 både finnes i pkt 2 (a) (iii) og pkt 2 (b), samt at det kan finnes igjen i artikkel 51 (Protection of the civilian population) pkt 5(b) og i Protokoll

II²¹⁵ Art 3 pkt 3(c). I disse fire tilfellene er det med vilje benyttet identisk skrivemåte.²¹⁶ I SRM Art 46 er det hovedsakelig samme uttrykk, men med noen spesifiseringer. Den viktigste er kanskje at det er tilført at det er den konkrete og direkte fordelten ved angrepet "as a whole" - som en helhet. Dette ble også kommentert av flere stater under forhandlingene om TP1 art 57,²¹⁷ og det fremgår at også ICRC støtter en slik tolkning.²¹⁸ I mitt tilfelle betyr det at det er et angrep som helhet som skal vurderes i forhold til artiklene og ikke er det enkelte missil som avfyres. Dette er viktig for forståelsen til den enkelte sjef, at ved fare for sivil skade og den militære forventede fordel er det en overordnet betraktning som skal ligge til grunn og ikke opp til hver enkelt som deltar å overprøve denne vurderingen. Det finnes allikevel tilfeller der man er pålagt å overprøve. For de som gjennomfører angrepet er dette hovedsakelig dekket av plikten i pkt 2 (b).

Det er en mindre språklig forskjell i SRM i forhold til TP1. I SRM er det en liten men interessant språklig utvidelsesom ikke er nevnt i teksten til Art 57. I begge artiklene nevnes det at angrep skal bli "cancelled or suspended" dersom skadene på sivile er overdrevne i forhold til den militære fordel. I SRM Art 46 står det også at angrepet "shall not be launched" hvis det forventes overdreven skade. Dette ser ikke ut til i praksis gi en betydningsforskjell mellom disse artiklene i sin helhet, men er sannsynligvis en presisering. For NSM er denne presiseringen nyttig. Engasjement med NSM kan kun avbrytes ved nettopp å unngå avfyring. Det vil være umulig å "cancel or suspend" et NSM missil etter at det er avfyrt. Regelen er i hovedtrekk hengt opp i proporsjonalitetsprinsippet ved at man er pålagt en vekting av militær fordel opp mot risiko for skade på sivile.

Ved forhåndsplanlagte angrep kan det være et tidsspenn mellom vurderingen og gjennomføringen av angrepet. Dersom situasjonen forandrer seg fra da den overordnede beslutningen om angrep ble tatt, så vil plikten i Art 57 2 (b) være gjeldende. Samtlige involverte har en plikt til å revurdere situasjonen i lys av denne nye informasjon. Denne plikten vil jeg diskutere videre i kapittel 2.8.

Ved dynamiske planlagte engasjement vil angrepet ofte være tidskritisk og man angriper nærmest umiddelbart etter at mål er oppdaget. Da vil beordrende sjef være ansvarlig for å identifisere målet, fastslå at det er et lovlig mål, vurdere proporsjonalitet og vurdere metode

²¹⁵ Protocol II annexed to the 1980 Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons, with regard to land mines laid outside military zones

²¹⁶ TP1 kommentarer Art 57 pkt 2205

²¹⁷ Se kapittel 2.5.1 der dette er diskutert.

²¹⁸ TP1 kommentarer Art 57 pkt 2218 "it goes without saying that an attack carried out in a concerted manner in numerous places can only be judged in its entirety". Dette er mer utførlig diskutert i kapittel 2.4.1 i forbindelse med uttrykket "Attack"

for angrepet som reduserer eller minimaliserer risikoen for sivile skader.²¹⁹ Det er viktig at det faktisk blir gjennomført en vurdering fra de som planlegger og beslutter i henhold til bestemmelsene i TP1/SRM. Manglende vurderinger med påfølgende tilfeldig skade vil kunne være å anse som krigsforbrytelse.²²⁰

Under både forhåndsplanlagte og dynamisk planlagte angrep kan situasjonen kan forandre seg etter at beslutningen er tatt uten at beslutter har mulighet til å oppfange dette. På grunn av etterpåklokskap regelen kan ikke beslutter lastes dersom beslutningen ble tatt i god tro etter en rimelig innhenting av informasjon.²²¹

Det er en stor fagdebatt angående hva som kan være ansett som "excessive" og hvordan man skal forholde seg til "concrete and direct military advantage".

Det som virker klart i forhold til den militære fordel er at det skal være noe konkrete og direkte linkbart til det aktuelle angrepet, og ikke en vag formening om en mulig fordel i fremtiden.²²² Uttrykket "excessive", eller "overdrevet" på norsk, er gjenstand for en subjektiv vurdering innenfor rimelighetens grenser. Med dette mener jeg at det ikke er en matematisk vurdering og et entydig svar på hvor store skader som ansees som overdrevet i de enkelte tilfellene, men det kan allikevel anses å være en objektiv norm. De som planlegger må vurdere den konkrete fordelen opp mot risikoen for tilfeldig skade på sivile i hvert enkelt tilfelle.²²³ Det viktige her er at alle faktorer tas hensyn til og at det gjøres en overordnet vurdering. Som eksempel på hva om kan sees som "overdrevet" nevnes i SRM senkningen av SS Lusitiana i 1915 med 1198 besetningsmedlemmer og passasjerer døde, selv om det var en viss militær last med patroner og granater.²²⁴ Dersom tilfeldig angrep forekommer og man skader sivile er det heller ikke det faktiske antallet skadde som skal vurderes, men nettopp om beslutter gjorde en rimelig vurdering i forkant. Som Waxman beskriver det:

”The law of war allows for some rate of error, sometimes a high rate of error, so long as the party acts in good faith, relies on reasonable efforts to verify military targets and contain attacks to them.”²²⁵

²¹⁹ Boothby (2012) s342, se også Manualen s41 pkt 2.42

²²⁰ Ibid s 173

²²¹ Se kapittel 2.5.3 om diskusjon rundt "feasible to verify"

²²² SRM Explanation s124 pkt 46.5

²²³ Boothby (2012) s165-191, Henderson (2009) s 197-206,

²²⁴ Ibid

²²⁵ Waxman, M C, *Detention as targeting, standards of certainty and detention of suspected terrorists*, 108 Columbia Law review 1365 (2008) s 1394

Forholdsregler i vil kunne være tiltak for å redusere risiko for tilfeldig skade, eller for å minimalisere hvor mange som blir utsatt for risikoen. Tiltak for å redusere risiko ved angrep med NSM kan for eksempel være å angripe fartøyet utenfor trafikkert område, eller gjennom restriktive søke og baneparametere for NSM. Jeg vil ikke diskutere proporsjonalitetsprinsippet videre her. Det derimot klart at dersom man ser seg nødt til å vurdere proporsjonalitetsprinsippet fordi sivile skader med sannsynlighet vil oppstå er det en vanskelig moralsk beslutning, men som TP1 kommentarene hevder:

"In conclusion, this rule, such as it is, is aimed at establishing an equitable balance between humanitarian requirements and the sad necessities of war. It is by no means as clear as it might have been, but in the circumstances it seems a reasonable compromise between conflicting interests and a praiseworthy attempt to impose some restrictions in the domain where arbitrary behaviour has existed too often".²²⁶

2.7 Kan hvem som helst avbryte et angrep?

TP1 art 57 2

(b) an attack shall be cancelled or suspended if it becomes apparent that the objective is not a military one or is subject to special protection or that the attack may be expected to cause incidental loss of civilian life, injury to civilians, damage to civilian objects, or a combination thereof, which would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated;

SRM art 46

(d) an attack shall not be launched if it may be expected to cause collateral casualties or damage which would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated from the attack as a whole; an attack shall be cancelled or suspended as soon as it becomes apparent that the collateral casualties or damage would be excessive.

Som TP1 Kommentarene beskriver det så er denne først og fremst rettet mot de som gjennomfører.²²⁷ SRM har utvidet uttrykket til "Those who plan, decide upon or execute" også her, men har ellers i stor grad opprettholdt en speiling av teksten i TP1.

AMW Manual er her i tråd med både TP1 og SRM, men lister kravene til den som gjennomfører på en mer systematisk måte.²²⁸

²²⁶TP1 kommentarer Art 57 pkt 2219

²²⁷ TP1 kommentarer Art 57 pkt 2220

²²⁸AMW Manual (2009) "Rule 35; In carrying out air or missile combat operations, an attack must be cancelled or suspended if it becomes apparent: (a) That the target is not a lawful target; or (b) That the target is and

For det første skal man avbryte dersom det blir tydelig at det som angripes ikke er et lovlig mål. Dette kan komme som en følge av feil gjenkjenning av målet på et overordnet nivå. For det andre skal man avbryte dersom det fremkommer at det er et objekt med spesiell beskyttelse i henhold til IHR. Eksempelvis kan det være et hospitalskip. Det må anmerkes at det er egne krav for merking og rapportering av hospitalskip i henhold til Genèvekonvensjon II Art 22-35.²²⁹ For det tredje så skal angrep avbrytes dersom tilfeldig skade er ansett å være overdrevet i forhold til den militære fordel.

AMW manualen viser til et praktisk eksempel i forbindelse med ny informasjon:

For instance, a pilot who has the target in view and unexpectedly observes civilians in the target area — who were not supposed to be there, based on the information provided to him during the briefing preceding the attack — must assess the collateral damage expected to befall them and cancel the attack if he concludes that the principle of proportionality will be violated.²³⁰

Dette kan sies å være i henhold til sedvanerett også på sjøen. Det er allikevel mindre sannsynlig at en slik situasjon vil oppstå på sjøen, da engasjement på sjøen i mindre grad blir så sentralisert planlagt som for en luftkampanje, og beslutter er ofte mer direkte involvert i engasjementet, samt at naturen i sjøkrig er mer oversiktlig i forhold til slike oppdukkende situasjoner.

Jeg vil allikevel ta et annet konstruert tilfelle for å se på hvem som sitter med hvilket ansvar.

2.7.1 Eksempel 3 - angrep rettet mot et beskyttet objekt

Et missilangrep er rettet mot et beskyttet objekt. Angrepet er beordret fra overordnet nivå. Eksempler på dette kan være fra Forsvarets Operative Hovedkvarter (FOH) dersom det er et planlagt angrep og målet eksempelvis er på den felles prioriterte mållisten. Et annet eksempel kan være at angrepet er mer grenvis besluttet gjennom de taktiske ledd som for eksempler Norwegian Task Group (NorTG) eller en såkalt funksjonell sjef, som Search and Attack Group Commander (SAGC). Målet er av typen sivilt handelsskip som er av standard utforming. Ved beslutningen om å angripe målet var beslutter i den tro at det var et annet fartøy, som var et lovlig mål. Effektor gjennomførte angrepet uten at de selv aktivt hentet

remains entitled to specific protection in accordance with Sections K, L, M and N of this Manual; or(c) That the expected collateral damage is excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated.”

²²⁹ Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva, 12 August 1949

²³⁰ AMW Commentary (2010) Rule 14 Commentary 15

informasjon, men hadde generelt sett god situasjonsforståelse i området. Sensor fikk ordre fra beslutter å rapportere måldata på fartøyet og gjorde det. De stilte ingen kritiske spørsmål i forhold til om dette var et lovlig mål. Når missilet treffer blir man oppmerksom på at dette var et fartøy som var forvekslet, og at det som var angrepet var et beskyttet objekt.

I hvor stor grad har effektor en selvstendig plikt til å undersøke disse forhold, uten at det skal medføre unødvendige overprøvelser av ordre?

Art 57 pkt 1 sier at alle må være på vakt for å spare sivile liv. I sjøkrig kan man i enkelte tilfeller angripe sivile fartøy uavhengig av hvilket flagg de bærer. Sivile fartøy som seiler under fiendtlig flagg er i utgangspunktet beskyttede objekter. Denne beskyttelsen kan oppheves avhengig av hva fartøyet blir benyttet til og det blir da å anse som et militært objekt. Fartøy som seiler under nøytralt flagg kan likeledes angripes under gitte forutsetninger. De er allikevel ikke gitt betegnelsen militært objekt verken i SRM eller i Manualen.²³¹ Jeg vil ikke gå videre inn på diskusjonen når det er tillatt å angripe sivile fartøy i denne oppgaven. For å se om tilstrekkelig årvåkenhet er tatt så må vi se på tiltakene listet i TP1 Art 57/SRM Art 46. Som diskutert har de som planlegger angrepet et primæransvar for å samle inn informasjon. Det er i traktaten ikke nevnt noe om sensorer, men de kan anses som en del av engasjementskjeden, så dersom de burde kjent til at dette var feil fartøy har de både en moralsk, og en rettslig plikt under Art 57 2 (b) til å stoppe angrepet. Utover dette kan ikke sensor lastes.

Første spørsmål blir derfor om planlegger handlet i god tro, og om denne troen var basert på en hensiktsmessig innsamling av data. Selv om man i ettertid ser at det er gjort feil, er ikke dette nødvendigvis brudd på art 57 eller art 46, da etterpåkløkskapsregelen²³² kan fritta for nettopp dette. Det vil selvfølgelig måtte vurderes i hvert enkelt tilfelle. Beslutter må altså ha gjennomført tostegstesten ved å bedømme om målet er lovlig, og om det angripes på en lovlig måte. Når dette er gjort og beslutter har rimelig tro basert på hva som er rimelig å forvente av informasjon, så er ingen regler brutt, selv om hendelsen er uheldig.²³³

Effektor på sin side er også å anse som ansvarlig i de tilfeller han oppfatter at situasjonen forandrer seg etter at beslutter har gitt sin ordre eller dersom det er åpenbart at beslutningen er tatt på feil grunnlag. Plikten til å innhente egen informasjon spesifikt om angrepet kan ikke sies å ligge der, gitt at en normal situasjonsforståelse ligger til grunn. I denne

²³¹ Manualen s205-6 pkt 10.35, 10.36 – omtaler hhv *Kriterier for angrep på fiendtlige handelsfartøy* og *Kriterier for angrep på fiendtlige handelsfartøy*. Manualen henviser videre til SRM Art 60 og 67

²³² Diskutert i kapittel 2.5.3

²³³ Diskutert i kapittel 2.5.3

situasjonsforståelsen ligger det også at fienden kan forventes å vanskeliggjøre situasjonen ved å drive villedning eller eksempelvis aktiv forstyrrelse av sensorer. Det er derfor ikke et krav om at bildet skal være perfekt, men igjen, hva som er rimelig å forvente.

Et spørsmål er om en effektor kan angripe uten å ha en rimelig situasjonsforståelse, altså om vedkommende ”blindt kan følge en ordre. Her er man i et tvilstilfelle som vil variere avhengig av målets, målområdet og transittområdets beskaffenhet. Det er sannsynlig at kravene til hva som er rimelig situasjonsforståelse før angrep sannsynligvis vil være strengere dess mer kompleks eller trafikkert område man kan ha innvirkning på. Ved lav situasjonsforståelse bør man uansett vurdere å informere de som beordrer angrepet, slik at de kan vurdere den militære nødvendighet opp mot risiko. I så tilfelle vil ansvaret forskyves tilbake til de overordnede Det må huskes på at hva som er overdreven skade ikke er et fast antall skadde eller sårede, men hva som kan aksepteres gitt den direkte og militære fordel ved å gjennomføre angrepet akkurat nå. Dette skal selvfølgelig alltid vurderes opp mot om angrepet kan utsettes eller gjøres på andre måter, men det kan også bety at angrepet gjennomføres med stor risiko for tilfeldig skade på sivile. I dette eksempelet har jeg sagt at objektet var beskyttet mot angrep i henholdt til IHR og derfor skulle det ikke vært angrepet. Dette er også sammenfallende med de militære interesser da et angrep som ikke gir noen militære fordeler ikke bare er ulovlig, men vil være å bruke knappe ressurser, NSM, på mål uten militær nytte. Ved lesing av SRM kan man få inntrykk av at effektor har en selvstendig plikt til å hente og vurdere informasjon. Det er kun de som sitter på det totale bildet som kan vurdere den militære fordel. Det er derfor ikke opp til den enkelte effektor å overprøve beslutningen dersom det ikke er et klart brudd på IHR.²³⁴

Opp mot artikkel 57 pkt 2 (b) så er det en plikt til å avbryte et angrep dersom det blir kjent at det er rettet mot et beskyttet objekt eller skaden på sivile vil være overdrevet.²³⁵ Det er en universell plikt for alle som har mulighet til å stoppe angrepet dersom pkt 2 (b) brytes.²³⁶ I dette tilfelle kan det være praktisk vanskelig å skille mellom sivile skip da selve skipene kan være relativt like, men det eksempelvis er lasten som skiller om det er lovlig mål eller ikke. Det er de som planlegger og beslutter som er forutsatt å sitte på den totale situasjonsforståelsen, og de som må ta den endelige avgjørelsen – gitt at den er basert på en rimelig vurdering.

²³⁴ Se kapittel 2.4.2 for hvem som er å anse som beslutter, og kap 2.6 om overprøving

²³⁵ TP1 Art 57 pkt 2 (b)

²³⁶ UK Manual s85 pkt 5.32.9

Effektor blir kun ansvarlig dersom informasjonen effektor har tilgang til skiller seg fra det som er informert fra beordrer. I så tilfelle vil plikten i Art 57 pkt 2 (b) være avgjørende for at effektor selv vil måtte avgjøre om denne nye informasjonen er nok til å utsette eller kansellere angrepet.

Det praktisk vanskelige er dermed den tosidige informasjonsutvekslingen mellom de som beslutter og de som utfører. De som beslutter bør ha en interesse av å formidle at de anser at IHR er oppfylt slik at ordren ikke blir overprøvd nedover i kommandokjeden. På den andre siden så må de som utfører ha en interesse i å dele all relevant tilgjengelig informasjon med de som beslutter slik at beslutningen ikke fattes på feil grunnlag, og dermed kan hende må overprøves. Det finnes ingen fasit svar på hvordan dette skal fungere, men reglene i IHR sier hva som et minimum skal gjennomføres av vurderinger, både med tanke på plikt til å samle in informasjon for de som planlegger,²³⁷ og plikt til å avbryte for de som utfører.²³⁸

2.8 Øvrige del av Art 57

Artikkel 57 pkt 2 (c) omhandler advarsler til den sivile befolkningen. Dette er ikke gjengitt i tilsvarende artikkel i SRM. Det er derimot en lang tradisjon for å la sivile forlate et fartøy hvis det skal senkes for å spare sivile liv.²³⁹ Dette ble blant annet traktatfestet for ubåter og overflatefartøy i London traktaten 1936, regel 2.²⁴⁰

Regelen viser til at advarsel skal bli gitt, men ikke dersom ”circumstances do not permit”.²⁴¹

Spesielle forhold kan være at overraskelse er et behov for at angrepet skal lykkes for eksempel for å unngå iverksettelse av diverse mottiltak.²⁴² Sivile om bord er ikke underlagt Art 57, gitt tidligere diskusjon.²⁴³ Kravet om varsel er uansett gjengitt i SRM Art 67 som omhandler handelsfartøy som seiler under nøytralt flagg.²⁴⁴ Statspraksis under andre verdenskrig og Iran-Irak krigen kan vise til hundrevis av angrep der dette ikke er gjort.

Dommen til Admiral Dönitz viser til at traktaten fra 1936 ikke ble fulgt av verken Tyskland, Storbritannia eller USA, og Dönitz ble derfor ikke dømt for å ha gjennomført angrep uten

²³⁷Art 57 pkt 2 (a) (i)/SRM art 46 (a)

²³⁸Art 57 pkt 2 (b)/SRM art 46 (d)

²³⁹ Eksempel SS Washington 3 sept 1939, internett 06.05.2013 <http://www.usmm.org/washington.html>, og SS Robin Moor, 21 Mai 1941, Internett 06.05.2013: http://en.wikipedia.org/wiki/SS_Robin_Moor

²⁴⁰Procès-verbal relating to the Rules of Submarine Warfare set forth in Part IV of the Treaty of London of 22 April 1930. London, 6 November 1936. Regel 2 “...surface vessel or submarine, may not sink or render incapable of navigation a merchant vessel without having first placed passengers, crew and ship's papers in a place of safety”

²⁴¹TP1 Art 57 pkt 2 (c)

²⁴²TP1 kommentarer Art 57 pkt 2223, Boothby (2012) 128-9, Henderson (2009) s185-6

²⁴³ Se kapittel 2.2.1 for Art 57 virkeområde

²⁴⁴ SRM Art 67 pkt (f)

advarsel.²⁴⁵ Siden regelen er gjengitt i SRM vil det være vanskelig å hevde at den er omfattet av desuetude selv om regelen er brutt ved flere tilfeller.

Det er allikevel et generelt krav at man skal skåne sivile så langt det går, og hvis det er mulighet vil en advarsel før senking av skip være i henhold til prinsippet om å unngå unødvendig lidelse og død. Dette bør derfor vurderes i hvert enkelt tilfelle, spesielt dersom man angriper sivile fartøy, selv om de kan være lovlige mål.²⁴⁶

Artikkel 57 pkt 3 omhandler at dersom man kan velge mellom angrep mot flere forskjellige mål som gir den samme militære fordel, skal man velge det som gir mist skade på sivile eller sivile objekter. Dette er ikke gjengitt i SRM. Det er sannsynligvis at det er få tilfeller denne regelen kommer til praktisk anvendelse i sjøkrig. Her er diskusjonen på land typisk om man må angripe jernbanestasjonen, eller om det holder å ødelegge en tom jernbanebro.²⁴⁷

Ved å gjenta prinsippet om å unngå unødvendig død eller lidelse også er gjeldende i sjøkrig, så kan det hende at i spesielle tilfeller at det er mulig at denne er nyttig i den henseende.

2.8.1 Forskjellige uttrykk for land og sjø

TP1 art 57 4

In the conduct of military operations at sea or in the air, each Party to the conflict shall, in conformity with its rights and duties under the rules of international law applicable in armed conflict, take all reasonable precautions to avoid losses of civilian lives and damage to civilian objects.

Siden denne artikkelen retter seg direkte mot blant annet sjøkrig så må denne nevnes. Artikkel 57 har fått noe kritikk at den er uklar flere steder,²⁴⁸ og denne delen faller inn under denne beskrivelsen. Fra TP1 kommentarer beklages det også at det ikke er gitt praktiske eksempler.²⁴⁹ Det er nemlig klart at angrep mot land er omfattet av artikkel 57. Dette punktet derfor mer rettet mot sivile på sjøen. ICRC lager selv et eksempel med at "de kan forestille

²⁴⁵ Yale Law School, The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy, *Judgment: Doenitz*: "In view of all the facts proved and in particular of an order of the British Admiralty announced on the 8th May, 1940, according to which all vessels should be sunk at sight in the Skagerrak, and the answers to interrogatories by Admiral Nimitz stating that unrestricted submarine warfare was carried on in the Pacific Ocean by the United States from the first day that nation entered the war, the sentence of Doenitz is not assessed on the ground of his breaches of the international law of submarine warfare."

²⁴⁶ Kap 2.7.1 for avklaring om når sivile lastefartøy blir lovlige mål

²⁴⁷ TP1 kommentarer Art 57 pkt 2227

²⁴⁸ TP1 kommentarer, pkt 2184 og omhandlet bland annet første avsnitt i kapittel 2.1

²⁴⁹ Ibid, pkt 2230

seg situasjoner" der man for eksempel i kampens hete sender missiler feil.²⁵⁰ Boothby på sin side hevder at det er uomtvistelig at også Art 57 pkt 4 er underlagt begrensingene gitt i art 49, og dermed ikke kan sies å ha noen større juridiske bindinger enn resten av kapittelet når det kommer til sjøkrig.²⁵¹ Uansett krever teksten kun at man skal følge det som er "rules of international law applicable in armed conflict"²⁵² og slik sett kan den ansees som en generell oppfordring og kanskje påminnelse om at det finnes annen rett utover seksjon 1 del 4 av TP1, og at denne må etterleves. Dette er ikke omstridt.

For forholdet mellom uttrykket "feasible" benyttet for øvrig i Art 57 og uttrykket "reasonable" benyttet her, er kommentert under kapittel 2.5.2.

3 Hvem eier missilet?

Jeg startet oppgaven med å fortelle hvorfor jeg ønsket å skrive om dette temaet.

Hovedgrunnen var at flere som var i en aktuell posisjon for å være den som avfyrrer våpenet ga uttrykk for usikkerhet knyttet til ansvaret ved bruk av NSM.²⁵³ Usikkerheten var knyttet til hvem som har hvilket ansvar når man som skipssjef har avfyrt et missil mot et mål, og man treffer feil objekt. Er det den som har rapportert det? Er det den som beordret angrepet? Eller er det den som trykket på avfyringsknappen? Den som skyter vil kunne stille spørsmålet: er jeg den som er ansvarlig for engasjementet siden det er jeg som trykker på avfyringsknappen?²⁵⁴

3.1 Systematisering av plikten i forholdsregler ved angrep

Jeg har nå systematisk gått igjennom forholdsregler ved angrep slik de fremkommer i TP1 Art 57 og SRM Art 46. Den første en traktat som er begrenset som traktatsrett for sjøkrig, den andre et litterært verk som påtok seg å fremstille det som er ansett som gjeldende rett på sjøen. Et av målene mine var ikke bare å diskutere juridiske spissfindigheter, men å knytte jussen til det taktiske nivå. Jeg har kastet lys over noe av problematikken ved å eksemplifisere tre konstruerte tilfeller som anses som relevante og som kan ha en overføringsverdi til reelle situasjoner. Jeg ønsker fortsatt å operasjonalisere hovedtrekkene av det jeg har diskutert.

²⁵⁰ TP1 kommentarer Art 57 pkt 2230 "However, one could conceive that hostilities between adverse fleets could endanger the civilian population, ..., because missiles could miss their target or civilian ships or aircraft could get mixed up in the battle"

²⁵¹ Boothby (2012) s310

²⁵² TP1 Art 57 pkt 4

²⁵³ Se kapittel 1.1

²⁵⁴ Henderson (2009) s233

Som uttrykt av Henderson i boken ”The Contemporary Law of Targeting” der han hevder at man ofte diskuterer lover, regler og finjus i forbindelse med angrepsplanlegging, men at man sjeldent kommer inn på: ”how is legal responsibility shared across the personell involved for individual targeting decisions and execution of those decisions.”²⁵⁵

Forholdsregler ved angrep kan i noen tilfeller være særdeles enkelt, mens i andre tilfeller kan det være meget komplisert. Fra at et og samme fartøy gjennomfører hele vurderingen knyttet til forholdsregler ved angrep som det ene ytterpunktet til at man har beslutter, effektor og sensor spredt, samhandlende i et form for nettverk som det andre ytterpunktet. Området kan være åpent hav hvor bare krigsfartøyer befinner seg, eller det kan en krevende topografi der det trafikkerer både lovlige mål og fartøy med krav på beskyttelse.

Akkurat som ved diskusjonen rundt Artikkel 57 der man ønsket en artikkel som dekket alle situasjoner, er det ønskelig med klare og korte regler å forholde seg til på sjøen. Hvis man ønsker korte enkle paragrafer for jurister som sitter på kontoret og tolker disse, hvor enkelt burde man da ikke gjøre det for en skipssjef som må ta hurtige beslutninger i strid. TP1 Art 57 og SRM Art 46 stiller en rekke krav. Jeg vil nå forsøke og kronologisk gå igjennom Artikkel 57 for å oppsummere funnene i kapittel 2.

3.1.1 Plikten i forholdsregler ved angrep under planlegging

TP1 Art 57 pkt 2 starter med ordene ”With the respect to attacks, the following precautions *shall* be taken:”²⁵⁶ (min utheving). Tilsvarende ordlyd fines i SRM Artikkel 46. Fra verbet “shall” – skal – så må det forstås slik at de etterfølgende 5 punkter er et pålegg, en plikt.

Det første vi møter er krav til ”those who plan or decide upon an attack”. I kapittel 2.4.1 diskuterer jeg hva som menes med angrep. Det fremkommer klart at angrep er det totale angrep og ikke hver enkelt taktisk hendelse i en større operasjon. For et planlagt angrep vil det sannsynligvis være enklere å fastslå hva som er det totale angrepet enn ved angrep i oppdukkende situasjoner, såkalte dynamisk planlagte angrep. Plikten til å vurdere forholdsregler er fast uansett størrelse på angrepet, men det vil forventes større aktsomhet relativt til nivået som planlegger angrepet.

Dette bringer oss videre til ”those who plan or decide”. Uttrykket ble utførlig diskutert i kapittel 2.4.2. Det er klart at det er den som planlegger angrepet som omfattes av Art 57 2 (a). Dette vil normalt sett være på et overordnet nivå. Det er også klart at loven ”ligger der den

²⁵⁵ Ibid s233

²⁵⁶ Art 57 pkt 2

faller” og at de som har en reell innflytelse på angrepet derfor har et ansvar ovenfor det de bidrar med i angrepet. Det vil si at eksempelvis de som planlegger selve missilangrepet, nemlig effektoren, vil være ansvarlig for å overholde pliktene i dette kapittel i forhold til det de er ansvarlige for, nemlig hvordan NSM benyttes. De øvrige vurderinger, som den militære fordelen ved angrepet, målets legalitet osv vil normalt sett vurderes av de som beslutter det *overordnede* og *totale* angrepet.

Det første spesifikke kravet møter vi i Art 57 pkt 2 (a) (i). Dette er å gjøre ”everything feasible to verify” at det er lovlige mål.²⁵⁷ Det pålegges en plikt til å innhente rimelig med informasjon for å verifisere om målene som skal angripes er lovlige mål. Jeg har delt plikten opp i to krav. Først må man lokalisere, observere og identifisere målet og målområde. Deretter må man ta de innsamlede data og benytte disse opp mot legalitetstesten gitt blant annet Art 57/Art 46.²⁵⁸

Den første fasen er innhentingsfasen. I eksemplet i kapittel 2.5.4 har jeg diskutert hva som er god nok informasjon. Konklusjonen er at det må være en rimelig innhenting i forhold til de rådende omstendigheter. For at vurderingen knyttet til forholdsregler ved angrep skal kunne gjennomføres på en tilfredsstillende måte bør også informasjonens usikkerhet oppgis. Dersom dette er oppfylt er det ikke krav om at sensor skal utsette seg for fare ved for eksempel ytterligere informasjonsinnhenting. Det vil si at beskyttelse av sensor skal vurderes opp mot kravene til informasjon.

Den andre fasen er vurderingen av informasjonen. Her skal det først og fremst vurderes om det er et lovlig militært mål, og hvordan dette målet kan da angripes på en lovlig måte. Det trenger ikke å være samme person som innhenter informasjonen som de som vurderer den.²⁵⁹ Ansvar for å hente inn informasjon er relativt i forhold til nivå. Dess mer tid man har til rådighet og dess høyere man er i en kommandokjede, vil man kunne kreve at mer informasjon er hentet inn og behandlet før et angrep blir gjennomført.²⁶⁰

De to neste kravene møter vi i Art 57 pkt 2 (a) (ii) og (iii). Først er man pliktig til å velge metode slik at man unngår eller minimaliser tilfeldig skade på sivile. På overordnet nivå står det ofte om valg av hvilket mål som skal angripes, om målet kan gi store innvirkninger på

²⁵⁷ TP Art 57 pkt 2 (a) (i)

²⁵⁸ Kapittel 2.5.4

²⁵⁹ Boothby (2012) s235

²⁶⁰ Kap 2.4.4

miljø osv, mens på et stridsteknisk nivå vil naturlige vurderinger være værforhold, baneplanlegging og parametere for selve missilet og målvalg.

Når angrepet er planlagt og det er valgt en metode som gir minst risiko for tilfeldig skade, må man se om denne risikoen er akseptabel. Dette er en proporsjonalitetsvurdering. Ideelt skal det ikke være en risiko for skade på sivile, men i den virkelige verden har historien vist oss at så ikke er tilfelle. Derfor har man en plikt til å vurdere om den risiko som de sivile utsettes for er proporsjonal med den forventede militære fordel man er forventet å oppnå ved å gjennomføre angrepet. I en slik vurdering er det et krav at man har tatt rimelige hensyn i valg av metode opp mot risikoen for tilfeldig skade på sivile. Beslutter har ansvar for de overordnede vurderinger, mens effektor vil ha et ansvar for vurderinger knyttet til selve gjennomføringen av angrepet.²⁶¹

Når vurderingen i dette og det foregående kapittelet er gjennomført så er det et naturlig veiskille. Frem til nå har vi diskutert forhold som angår *planleggingen* av et angrep. Det neste som er naturlig å se på er hvilke plikter som pålegges under *gjennomføringen* av et angrep.

3.1.2 Hvilke plikter har man under gjennomføringen av et angrep?

I utføringen av angrepet er det spesielt TP1 Art 57 2 (b) eller SRM Art 46 (d) som gjelder. Plikten er gitt ved verbet ”shall” og man har valget mellom å kansellere eller utsette dersom en av tre forhold kan sies å foreligge:

- Dersom det blir klart at det ikke er et lovlig mål
- Dersom det blir klart at målet har krav på spesiell beskyttelse
- Dersom risikoen for skade på sivile er overdreven i forhold til den konkrete forventede fordel med angrepet.²⁶²

Det er viktig å huske på det er de som sitter på det totale bildet som kan vurdere den militære fordelene. Det er derfor ikke opp til den enkelte effektor å overprøve dette dersom det ikke er et rimelig klart brudd på IHR.²⁶³

3.1.3 Oppsummering av plikter og praktisk anvendelse

Dersom man oppsummerer de plikter som er gjengitt ovenfor får man en liste som kan se slik ut:

²⁶¹ Kap 2.5.4

²⁶² TP1 Art 57 pkt 2 (b), se også SRM art 46 pkt (d) og AMW Manual Regel 35

²⁶³ Kap 2.7.1

1. Lokaliser og observer målet og angrepsområdet
2. Vurder om målet er lovlig og ikke ellers beskyttet av IHR
3. Ta alle praktisk mulige forholdsregler for å minimalisere tilfeldig skade på sivile eller sivile objekter
4. Vurder om eventuell tilfeldig skade er proporsjonal til den forventede militære fordel forventet gjennom angrepet
5. Planlegg selve angrepet slik at det har minst mulig sjanse for å skape tilfeldig skade.
6. Umiddelbart før missilet avfyres gjennomfør en revurdering av situasjonen med henblikk på om det er tilkommet ny informasjon som kan påvirke beslutningene tatt i pkt 2-4. Kanseller eller utsett angrepet dersom det blir klart at noen av vurderingene gjort i steg 2-5 ikke lenger er gyldige.

De fire første punktene retter seg mot planleggingen av et angrep, mens de to siste er rettet mot gjennomføringen.

Tilsvarende lister er utgitt i Manualen²⁶⁴ og i Hendersons ”The Contemporary Law of Targetting” der han igjen har benyttet prosessen til Australia under Golfkrigen 2003 skrevet i Australske Forsvarsjefens targetting directive.²⁶⁵

Listens praktiske nytte stopper derimot ikke der. Denne listen kan skape grunnlaget for å fordele ansvar i forskjellige situasjoner. Som jeg nevnte i kapittel 1.3.3 om NBF, og senere i kapittel 2.7.1 der jeg vurderte et praktisk eksempel, så kan beslutter være forskjellige personer gitt forskjellige typer angrep eller situasjoner. Hvem som skal overholde pliktene som er listet kan også variere dersom det er et forhåndsplanlagt eller et dynamisk planlagt angrep.

Listen gir en mulighet for å avklare hvem som har hvilket ansvar på forhånd, gjennom eksempelvis ordreverket. For eksempel vil det være naturlig ved forhåndsplanlagte angrep at et hovedkvarter eller den sjøgående ledelsen er ansvarlig for å gjennomføre punkt 1-4, mens fartøyet med NSM er ansvarlig for punktene 5-6.

Dersom det er et oppdukkende mål, eller såkalt dynamisk planlagt angrep så vil den som ser og rapporterer målet (sensor) kunne være ansvarlig for punkt 1. Hvis sensor er en kapabel enhet som for eksempel et maritimt patruljefly (MPA) eller et annet fartøy med en viss kommando og kontroll kapasitet vil det kanskje også være naturlig at det er de som gjennomfører vurdering av punkt 2, legalitet. Dersom sensor ikke ansees som kapabel til å

²⁶⁴ Manualen pkt 2.48 s44

²⁶⁵ Henderson (2009) s238

vurdere dette, må dette punktet utføres av den som skal avfyre missilet. Hvilke sensorer som forutsettes å være i stand til å ta en slik vurdering bør spesifiseres i det gjeldende ordreverket. Den som avfyrer missilet vil være ansvarlig for de øvrige punktene. I dette tilfelle vil den som avfyrer missilet ha rollen som både beslutter og effektor. Eksempelene er ikke uttømmende, videre detaljering vil måtte komme i et ordreverk spesifikt til en operasjon.

Listen over hvem som har ansvar for hva kan tilpasses i de enkelte operasjoner, men den vil med all sannsynlighet tilfredsstille både at en vurdering er gjennomført av dertil egnet nivå, og som en hjelp til å huske de enkelte punktene for å ivareta IHR og forholdsregler ved angrep.

4 Konklusjon

Selv om TP1 ikke er traktatrett for sjøkrig, så er pliktene ved forholdsregler ved angrep både rotfestet ved allerede eksisterende sedvaner, og som en autoritativ gjengivelse gitt i SRM. Det er ikke avdekket aktive forbehold mot tolkningene gjengitt i SRM.

Selv stiller jeg meg skeptisk til den faktiske språklige utformingen som kan skape forvirring om hva som er gjeldende rett for de som planlegger og beslutter, og de som gjennomfører. Det faktum at det ikke er kommentert eller behandlet av annen juridisk ekspertise antyder at dette ikke er omstridt. På den andre siden må man ta som utgangspunkt at forfatterne av SRM skriver grammatisk korrekt. En årsak kan være som kommentert av Generaladvokaten som selv deltok på møtene at prosessen ble gjennomført på en måte der en mindre skrivegruppe trakk seg tilbake for å forfatte det som var diskutert. Dette ble ikke ansett å være problematisk, men i den grad utforming kan ha vært i retning av en fordelaktig humanitær tolkning ville sannsynligvis ikke utgiver (Doswald-Beck) protestert. Til sammenligning ble AMW Manual en større krig om ord, der ingenting ble overlatt til tilfeldighetene.

Jeg har konkludert med hva jeg anser er korrekt i henhold til det som er beskrevet i TP1 og som er gjengitt som sedvanerett for luftkrig i AMW. Jeg har allikevel delt opp planleggingen av angrep slik at det er flere som har et reelt ansvar. Jeg har her skilt mellom den overordnede planleggingen og våpenplanleggingen. På den måte gir også den språklige utformingen av SRM, samt UK Manual sin tolkning av "level of responsibility" mening.

Man har ansvar for det man har ansvar for. Dette høres unektelig ut som en sirkelargumentasjon. Det er allikevel et meget beskrivende uttrykk. Med dette uttrykket menes at det man faktisk gjennomfører i strid, er det man står pliktig til å vurdere opp mot

forholdsreglene ved angrep. Dermed følger det at beslutter har ansvar for å vurdere de overordnede forhold som for eksempel legaliteten til angrepet og den militære nødvendighet. Effektor står ansvarlig for at selve våpenet benyttes på en måte som ikke bryter pliktene gitt i forholdsregler ved angrep. Ansvaret er også relativt i forhold til det nivå man befinner seg på. Det forventes større aktsomhet av et overordnet kommandonivå som eksempelvis FOH, enn dersom beslutter er en skipssjef utpekt til SAGC.

Jeg har i oppgaven vært igjennom en lengre diskusjon knyttet til legaliteten til NSM i seg selv. Dette baserer seg på om NSM kan sies å være i stand til å oppfylle pliktene i distinksjons- og proporsjonalitetsprinsippet. Det kan for mange se ut som et forsøk på å slå inn åpne dører. Jeg mener allikevel at diskusjonen er viktig i og med at sjømålsmissiler er i stadig utvikling. NSM hevder å være det mest avanserte av dem alle. Diskusjonen knyttet til legaliteten til NSM var også med på å danne flere viktige innspill til hva man må vurdere for å overholde forholdsregler ved angrep. Spesielt viktig var vurderingene rundt hva som må vurderes ettersom missilet opererer autonomt etter at de er avfyrt og at det kan være aktivt i opp til 10 minutter. Konklusjonen på diskusjonen knyttet til NSM er derimot ikke overraskende. Det er ikke tvil om at NSM er et lovlig våpen. Som alle lovlige våpen forutsettes det at man overholder pliktene gitt i de diskuterte artikler.

I oppgaven har jeg systematisk sett på TP1 Art 57 og de aktuelle gjengivelsene i SRM Art 46. Konklusjonen på denne gjennomgang er i hovedsak kapittel 3, "Hvem eier missilet". Hensikten med gjennomgang av forholdsregler ved angrep var nettopp å forfatte en slik liste.

Hvis man reverserer min oppgave kan man få en god indikasjon på om jeg har operasjonalisert jussen i forholdsregler ved angrep. Dersom listen kan fungere som en umiddelbar huskeliste for de som skal planlegge og gjennomføre angrepet har jeg kommet langt. Dersom min oppsummering av plikter forøvrig i kapittel tre også kan virke som en kortfattet og grei forklaring eller utdyping av punktene i listen er jeg meget fornøyd. Om noen vil gå konklusjonene i kapittel tre nærmere etter i sømmen, og finner en logisk argumentasjon for dette i den øvrige oppgaven, så har jeg oppnådd mitt mål til det fulle.

Jeg gikk ut med stor fallhøyde i de innledende deler og sa at målet var ikke bare var å diskutere finjus, men faktisk å operasjonalisere den aktuelle jussen. I hvilken grad jeg har lykkes med å skape et relevant bidrag må andre bedømme. Jeg tar det allikevel som et godt tegn at Manualen inneholder en tilsvarende liste, noe jeg selv oppdaget først etter at jeg hadde laget mitt eget utkast.

5 Referanseliste

5.1 Lover, deklarasjoner og traktater

Adaptation to Maritime War of the Principles of the Geneva Convention (Hague X); October 18, 1907

Australia, Declarations made at the time of ratification 21.6.1991, (av TP1) Hentet 05.05.2013
<http://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Notification.xsp?action=openDocument&documentId=10312B4E9047086EC1256402003FB253>

Claims Settlement agreement between the government of The United States of America and the government of The Republic of Iraq, hentet 23.5.2013
<http://www.state.gov/documents/organization/166949.pdf>

Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva, 12 August 1949, hentet 17.5.2013
<http://www.icrc.org/ihl/INTRO/365?OpenDocument>

Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva, 12 August 1949, hentet 17.5.2013
<http://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=2F5AA9B07AB61934C12563CD002D6B25&action=openDocument>

Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949. hentet 17.5.2013 <http://www.icrc.org/ihl.nsf/INTRO/380?OpenDocument>

Declaration to the Effect of Prohibiting the Use of certain Projectiles in Wartime, signed in St. Petersburg, 29 November -- 11 December 1868, hentet 17.5.2013
<http://www.icrc.org/ihl/52d68d14de6120e0c12563da005fdb1b/dbe0afb2065e0d7ec125641e0031f38c?OpenDocument>

Official Records of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts Geneva, 1974-1977, hentet 22.5.2013 http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/RC-dipl-conference-records.html - (O. R.)

Procès-verbal relating to the Rules of Submarine Warfare set forth in Part IV of the Treaty of London of 22 April 1930. London, 6 November 1936, Hentet 8.5.2013

<http://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=C103186F0C4291EEC12563CD00519832>

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (TP1) internet <http://www.icrc.org/ihl/INTRO/470>

Protocol II annexed to the 1980 Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons, with regard to land mines laid outside military zones

Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Incendiary Weapons (Protocol III). Geneva, 10 October 1980

United Kingdom Declaration text, 2 jul 2002. Kilde: Corrected Letter of 28 January 1998 sent to the Swiss Government by Christopher Hulse, HM Ambassador of the United Kingdom, hentet 19.4.2013

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/NORM/0A9E03F0F2EE757CC1256402003FB6D2?OpenDocument>

Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, United Nations, Treaty Series, vol. 1155 hentet 12.4.2013

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

5.2 Litteratur

Boothby, W H, *The Law of Targeting* (2012) Oxford University Press, Oxford

Bovin, A, *The Legal Regime Applicable to Targeting Military Objectives in the Context of Contemporary Warfare* Research paper Series No 2/2006, University Centre for International Humanitarian Law (2006) hentet 2.5.2013 http://www.geneva-academy.ch/docs/publications/collection-research-projects/CTR_objectif_militaire.pdf

Busuttil, J J, *Naval Weapons Systems and The Contemporary Law of War* (1998), reprint 2006 Clarendon Press, Oxford

Cannizzaro, E, *Contextualising proportionality: jus ad bellum and jus in bello in the Lebanese war* 864 IRRC 779 (2002) hentet 23..5.2013

http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_864_cannizzaro.pdf

Dimitry Gorenburg, *The Russian Black Sea Fleet after the Georgia War*. Hentet 18.9.2013
http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/pepm_048.pdf

Dinstein, Y, *Israel Yearbook on Human Rights, Vol 11* (1981) Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht

Dinstein, Y, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict (second edition)* (2010) Cambridge University Press, Cambridge

Doswald-Beck (ed) *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea* (1995) Cambridge University Press, Cambridge (SRM)

Doswald-Beck, L, *International humanitarian law and the Advisory Opinion of the International Court of Justice on the legality of the threat or use of nuclear weapons* (1997) 28-02-1997 Article, International Review of the Red Cross, No. 316, hentet 18.3.2013
<http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnmf.htm>

Fenrick, W J, *The Rule of Proportionality and Protocol I in Conventional Warfare* (1982) Artikkel, 98 Military Law Review 91

Fenrick, W J, *Targeting and Proportionality during the NATO Bombing Campaign against Yugoslavia*. (2001) Hentet 16.5.2013 <http://ejil.org/pdfs/12/3/1529.pdf>

Forsvaret, *Dette er NBF* hentet 9.5.2013:
<http://forsvaret.no/aktuelt/publisert/nyheter/documents/nbf-brosjyre.pdf>

Forsvarets overkommando, *Forsvarets doktrine for maritime operasjoner* (2002) Brødr. Fossum AS, Oslo

Forsvarssjefen, *Manual i krigens folkerett* (2013) under trykking

Forsvarsstaben. *Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD 2007)* (2007) Brødr. Fossum AS, Oslo

Gaudreau, J, *The reservations to the Protocols additional to the Geneva Conventions for the protection of war victims* (2003) International Review of the Red Cross, No. 849, March 2003 Hentet 02.03.2013 http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_849_gaudreau-eng.pdf

Glennon, M J, *How International Rules Die*. Georgetown Law Journal, Vol. 93, p. 939, (2005)

Henckaerts, J-M & Doswald-Beck, L, (eds) *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules* (2005) Cambridge University press, Cambridge

Henckaerts, J-M & Doswald-Beck, L, (eds), *Customary International Law, vol II Practice* (2005) Cambridge University press, Cambridge

Henderson, I, *The Contemporary Law of Targeting, Military Objectives, Proportionality and Precautions in Attack under Additional Protocol I* (2009) Martinus Nijhoff Publishers, Boston

HPCR *Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare* (2009) Bern, hentet 6.5.2013 <http://ihlresearch.org/amw/HPCR%20Manual.pdf> (AMW Manual)

HPCR *Commentary on the HPCR Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare* (2010) (AMW kommentarer) hentet 6.5.2013 <http://ihlresearch.org/amw/Commentary%20on%20the%20HPCR%20Manual.pdf>

International Court of Justice *Legality of the threat or use of nuclear weapons, Advisory opinion of 8 July 1996* (1996) hentet 17.5.2013 <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>

International Court of Justice *Statue of the International Court of Justice* hentet 15.03.2013 (<http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0>)

Krulak, C C, *The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War* Marines Magazine Januar 1999 hentet 9.5.2013 http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/usmc/strategic_corporal.htm

Malanczuk, P *Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh ed.*, (1997) Routledge, London

Meyrowitz, H, *Le protocole additionel I aux Conventions de Geneve de 1949 et le droit de la guerre maritime*, 89 *Revue Generale de Droit International Public* (1985)

Norris, A, *Legal Issues Relating to Unmanned Maritime Systems Monograph* (2013) hentet 18.5.2013 <http://www.usnwc.edu/UnmannedMaritimeSystemsMonograph>

O'Connell, D P *The International Law of the Sea: Volume II* (ed Shearer, I A) (1984) Oxford University Press, Oxford

Oberg, M D, *The absorption of grave breaches into war crimes law* (2009) ICRC International review of the Red Cross, Volume 91 Number 873 March 2009 Hentet 17.5.2013 <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-873-divac-oberg.pdf>

Pictet, J, *Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary* (1952) ICRC, Geneva

Pictet, J, *Development and Principles of International Humanitarian Law*, (1985) Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht

Queguiner, J-F, *Precautions under the law governing the conduct of hostilities*, International Review of the red Cross Volume 88 Number 864 December 2006 (2006), hentet 11.5.2013 http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_864_queguiner.pdf

Rauch, E, *The Protocol Additional to the Geneva Conventions for the Protection of Victims of International Armed Conflicts and the United Nations Convention on the Law of the Sea: Repercussions on the Law of Naval Warfare* (1984) Duncker & Humblot, Berlin

Reitan, B & Pålhaugen L, FFI RAPPORT FORVENTNINGENE TIL NETTVERKSBASERT FORSVAR - 6 TEMA, FFI/RAPPORT-2004/04004 hentet 9.5.13 <http://rapporter.ffi.no/rapporter/2004/04004.pdf>

Ronzitti, N, *The Law of Naval Warfare: A Collection of Agreements and Documents With Commentaries* (1988) Martinus Nijhof Publishers, Dordrecht

Roscini, M *Targeting and contemporary aerial bombardment* 54 ICLO (2005) hentet 23.5.2013 <http://dx.doi.org/10.1093/iclq/lei006>

Samash, H E, *How much is too much? An examination of the principle of jus in bello proportionality*, 2 IDF L R 103 (2005-2006) hentet 23.05.2013 <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/idflr2&div=9&id=&page=>

Sandoz, Y, Swinarski, C & Zimmermann, B *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, (1987) Martinus Nijhoff Publisher, Geneva (TP1 kommentarer)

Schmitt, Michael N. *Targeting and International Humanitarian Law in Afghanistan. I: The War in Afghanistan: A Legal Analysis*. Michael N. Schmitt (red.). International Law Studies – Volume 85. (2009) hentet 09.05.2013 <http://www.usnwc.edu/getattachment/9da48327-9574-4864-b29f-738392f9bec6/Vol--85---Targeting-and-International-Humanitarian.aspx>.

Schmitt, M. *The Principle of Distinction and Weapons Systems on the Contemporary Battlefield I: Connections – The Quarterly Journal* (2008) hentet 4.4.2013
https://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CC8QFjAA&url=https%3A%2F%2Ffpfconsortium.org%2Fsystem%2Ffiles%2FThe%2520Principle%2520of%2520Distinction%2520an%2520Weapon%2520Systems%2520on%2520the%2520Contemporary%2520Battlefield.pdf&ei=pgmWUYSnEYeE4gSazIDYBg&usg=AFQjCNF4pg5dkIAPa9_SYYnSnyMA2UdUCA&bvm=bv.46471029,d.bGE

U.S. Navy, *The Commander's Handbook on the Law of Naval Operations, Edition July 2007*, NWP 1-14M (2007). Hentet 6.5.2013 <http://www.usnwc.edu/getattachment/a9b8e92d-2c8d-4779-9925-0defea93325c/>

UK Ministry of Defence, *The Manual of the Law of Armed Conflict* (2004) reprint 2007 Oxford University Press, Oxford (UK Manual)

Von Heinegg, W H (ed), *Methods and Means of Combat in Naval Warfare, Report & Commentaries of the Round Table of Experts on International Humanitarian Law Applicable to Armed Conflicts at Sea Institut Mediterraneeen d'Etudes Strategiques, Universite de Toulon et du Var 19-23 October 1990* (1992) UVB Universitätsverlag DR. N. Brockmeyer, Bochum

Von Heinegg, W H, *The Current State of The Law of Naval Warfare: A Fresh Look at the San Remo Manual*, International Law Studies – Volume 82 (2006) hentet 22.4.2013
<https://www.usnwc.edu/getattachment/2581da3b-2f2c-4172-9a9f-0e2a861a9624/Vol--82---The-Current-State-of-The-Law-of-Naval-Wa.aspx>

Waxman, M C, *Detention as targeting, standards of certainty and detention of suspected terrorists*, 108 Columbia Law review 1365 (2008) Hentet 21.5.21013
http://www.law.yale.edu/documents/pdf/Alumni_Affairs/Waxman_Detention.pdf

Yale Law School, The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy, *Judgment : Doenitz* hentet 4.5.2013 <http://avalon.law.yale.edu/imt/juddoeni.asp>

5.3 Aviser og internet

Aftenposten 5.3.2013: *Båten som berger oss* hentet 15.3.2013
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Baten-som-berger-oss-7137776.html#.UZYLBMr56F8>

FAS Org, *Fundamentals of Naval Weapons Systems*, hentet 18.5.2013
<http://www.fas.org/man/dod-101/navy/docs/fun/index.html>

Kongsberg Defence Systems, Naval Strike Missile - NSM
<http://www.kongsberg.com/en/kds/products/missilesystems/navalstrikemissile/>

Kongsberg Defence Systems, Successful final milestone for NSM, hentet 23.5.2013
http://www.kongsberg.com/en/kog/news/2011/june/2206_nsm_final_milestone/?p=1

Mazetti, M, *Striking Deep Into Israel, Hamas Employs an Upgraded Arsenal*, hentet 18.5.2013 http://www.nytimes.com/2009/01/01/world/middleeast/01rockets.html?_r=0

NRK Nordland: Her skyter Forsvaret på sitt eget skip, hentet 7.5.2013
<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/nordland/1.8353256>

Røde Kors *Regler i krig* hentet 15.3.2013 http://www.rodekors.no/vart-arbeid/folkerett/regler_i_krig/

Sea Dawg, PNS Corner, hentet 9.5.13
<http://www.bu.edu/navyrotc/files/2013/01/SeaDawgFA12-1.pdf>

Teknisk ukeblad (publisert 11. juni 2012); NAVAL STRIKE MISSILE Dette er Norges nye storselger, hentet 11.5.2013 <http://www.tu.no/industri/2012/06/11/dette-er-norges-nye-storselger>

Wikipedia Naval Strike Missile hentet 17.5.2013
http://no.wikipedia.org/wiki/Naval_Strike_Missile

Wikipedia Sea Skimming hentet 17.5.2013 http://en.wikipedia.org/wiki/Sea_skimming

Yale Law School, The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy, *Judgment : Doenitz* hentet 4.5.2013 <http://avalon.law.yale.edu/imt/juddoeni.asp>